

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Κατεύθυνση: Παιδαγωγικών
Ειδικότητα:
Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της φοιτήτριας
ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

«Ο ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΗΝ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΗ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΛΙΜΝΩΝ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ»

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ:

ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΚΛΗΡΗΓΗΤΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΑΣ Ε.Ε.ΔΙ.Π.
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ (407/70)

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ: 2005-2006

ΤΡΙΚΑΛΑ
Ιούνιος 2006

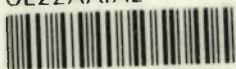
-----*-----

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 4776/1
Ημερ. Εισ.: 20-09-2006
Δορυά: _____
Ταξινόμησης Κωδικός: ΠΠ-ΓΕΦΛΛ
2006
ΠΔΠ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000086862

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τους καθηγητές της ειδικότητας Ελληνικών Παραδοσιακών Χορών κ. Ιωάννη Δήμα και κ. Χρήστο Παπακώστα που με καθοδήγησαν για την για την πραγματοποίηση της έρευνας. Επίσης, ευχαριστώ τον αδελφό μου Ιωάννη Παπαθεοδώρου, γιατί με βοήθησε πάρα πολύ στη συγκέντρωση του υλικού της έρευνας και στην πραγματοποίηση των συνεντεύξεων. Τέλος, θέλω να πω ένα μεγάλο ευχαριστώ στους κατοίκους των Λιμνών που με εμπιστεύθηκαν και δέχθηκαν με προθυμία να με βοηθήσουν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
Α' ΕΝΟΤΗΤΑ	
ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΙΣ ΛΙΜΝΕΣ.....	8
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	10
Ονομασία χωριού.....	12
Ονόματα κατοίκων.....	13
Προέλευση κατοίκων.....	14
ΓΛΩΣΣΑ, ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΤΟΠΙΟΥΣ, ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΡΒΑΝΙΤΩΝ- ΑΛΒΑΝΩΝ.....	20
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΕΔΑΦΟΥΣ.....	22
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ.....	24
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	26
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	27
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	28
ΠΟΛΕΜΟΣ (Β' ΠΑΓΚΟΣΚΙΟΣ, ΕΜΦΥΛΙΟΣ).....	29
ΠΕΝΘΟΣ.....	31
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	32
ΦΟΡΕΣΙΑ.....	35
ΦΑΓΗΤΑ.....	37
ΑΛΛΑΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΧΘΕΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ.....	38
ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΙΜΝΩΝ.....	39
Β' ΕΝΟΤΗΤΑ	
ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ	
ΓΑΜΟΣ.....	40
ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ- ΧΟΡΟΣ.....	44
ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ.....	47
ΤΡΑΓΟΥΔΙ.....	48
Διάφορα τραγούδια.....	48
Της δουλειάς.....	51
Κλέφτικα.....	53
Του γάμου.....	53
ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ.....	54

ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

ΕΟΡΤΕΣ.....	55
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ.....	56
ΥΠΑΠΑΝΤΗ.....	57
ΑΠΟΚΡΙΕΣ- ΧΟΡΟΣ ΔΙΠΛΟΣ.....	59
ΠΑΣΧΑ.....	64
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΕΣ.....	66
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	67
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	68

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για το φαινόμενο «χορός» έχουν δοθεί πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί από την πλευρά της κοινωνιολογίας, της ανθρωπολογίας, της λαογραφίας, της ιστορίας και της μουσικολογίας. Η κάθε επιστήμη τονίζει και μια διαφορετική διάσταση του χορού. Για να ορίσουμε όμως το χορό καλό είναι να συμπεριλάβουμε όλες τις επιμέρους διαστάσεις και εκφράσεις του. Αυτό σημαίνει ότι χορός είναι κάτι που μπορούμε να διδαχθούμε και να μάθουμε, είναι διασκέδαση, ικανότητα, είδος κοινωνικής συμπεριφοράς(π.χ. η σχέση του κάθε ανθρώπου με την ομάδα στην οποία ανήκει), ένα γεγονός, μια πράξη, ένα αντικείμενο(π.χ. όταν αναλύουμε ένα χορό), ακόμη και ένας ζωντανός οργανισμός εννοώντας ότι γεννιέται, αναπτύσσεται, παρακμάζει και χάνεται (είτε ένας συγκεκριμένος χορός, είτε το ύφος του). Ο χορός λοιπόν είναι το σύνολο όλων αυτών ή και περισσότερων διαστάσεων (Λουτζάκη, 1992). Πιο συνοπτικά, ο χορός ορίζεται ως «ένα σύνολο κινητικών, ηχητικών, λεκτικών και πολιτισμικών μορφών διαρθρωμένων σε ενότητες, οι οποίες δημιουργούνται από τους ανθρώπους μιας κοινωνίας». Για τα μέλη μιας κοινωνίας ο χορός συνδέεται άμεσα με τον πολιτισμό τους, με τον υλικό, κοινωνικό και πνευματικό τους βίο και αποτελεί έκφραση των ψυχικών τους καταστάσεων, των ηθικών και κοινωνικών τους αξιών και των αισθητικών τους αντιλήψεων (Λουτζάκη & Άτζακα, 1999).

Σήμερα, επικρατεί γενικά μια αυστηρή αντίληψη ότι ο χορός είναι διαδοχική εκτέλεση βημάτων. Αντιθέτως, για τον Έλληνα της παραδοσιακής κοινωνίας ο χορός είναι αυτός που έμαθε ως παιδί από τους μεγαλύτερους συντοπίτες του(κυρίως τους συγγενείς) με τη μέθοδο της μίμησης και που θα μεταβιβάσει ως ενήλικας στην επόμενη γενιά. Επίσης, ο χορός συνδέεται άμεσα με τη μελωδία και το τραγούδι και μέσω αυτών εκφράζει τα συναισθήματά του για τις διάφορες εκδηλώσεις της ζωής του (Λουτζάκη, 1985)). Οι περιστάσεις στις οποίες καλούνται τα μέλη μιας κοινότητας να χορέψουν είναι το τοπικό πανηγύρι, οι θρησκευτικές εορτές, ο γάμος, οι οικογενειακές συγκεντρώσεις και άλλες εκδηλώσεις της ζωής όπως η δουλειά (Λουτζάκη, 1985 και Λουτζάκη, 1992).

Μιλώντας για την κοινότητα εννοούμε το σύνολο των ανθρώπων που μοιράζονται τον ίδιο χώρο (συνοικία χωριό, πόλη, περιφέρεια) και ακολουθούν κοινές παραδόσεις, θεσμούς, ήθη και αξίες. Η κάθε κοινότητα έχει ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία όπως το γλωσσικό ιδίωμα, η διατροφή, η φορεσιά, η μουσική, το τραγούδι και ο χορός. Όλα αυτά βέβαια συνθέτουν και την ταυτότητα μιας κοινότητας, η οποία την διακρίνει από τις υπόλοιπες (Λουτζάκη, 1992). Για την κοινότητα ο χορός αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει εκτός από τη χορευτική πράξη και τους δημιουργούς της, τις συνθήκες κάτω από τις οποίες οργανώνεται, τα άτομα που συμμετέχουν και τις ενέργειες που γίνονται (Λουτζάκη & Άτζακα, 1999). Ο χορός αποτελεί θέμα κοινωνικό και όχι ατομικό γιατί είναι μια από τις ομαδικές δραστηριότητες που συνηθίζουν να πραγματοποιούν τα μέλη μιας κοινότητας. Μέσω αυτού τονίζονται οι βασικές αξίες της κοινότητας και τα άτομα διδάσκονται τους ρόλους του πολιτισμικού της γίνεσθαι. Το χορευτικό γεγονός αποτελεί ευκαιρία για να συγκεντρωθούν τα μέλη της κοινότητας ενισχύοντας τη συνοχή τους, αλλά μπορεί να γίνει και ο χώρος για να εκφραστούν οι αδυναμίες, οι ανταγωνισμοί, οι ερωτικές αντιζηλίες, οι διχόνοιες, και οι διαφωνίες (Λουτζάκη 1992 και Λουτζάκη 1985).

«Πολλές φορές ο χορός κατέληγε σε ξύλο, άμα ερχότανε το παραμύθι με το βρισίδι. Γι' αυτό και πολλοί γέροι χορεύανε με τη μαγκούρα στο χέρι» (Τσούμπας, 2005).

Σε κάποιες περιοχές η συγκέντρωση της κοινότητας στο χορό μπορούσε επιπλέον να αποτελεί το ανώτατο λαϊκό δικαστήριο (Κάβουρας Π., 1992).

«Και πάλι στο λιβάδι της εκκλησίας έβγαινε ο κόσμος και έβλεπε τους ανθρώπους, ποια κούτσαινε, ποια δε βλέπει, γι' αυτό και σου λέει βγείτε στο λιβάδι να σας δει ο κόσμος. Εκεί φαινόσανε όλα, το μεγαλύτερο κοινωνικό δικαστήριο εκεί ήταν» (παπά-Γιώργης, 2004).

Πολλές είναι οι περιπτώσεις που μια μικρή κοινότητα συνυπάρχει με μια μεγαλύτερη. Σε τέτοιες περιπτώσεις είναι ενδιαφέρον να εξεταστούν οι σχέσεις μεταξύ μειονότητας και πλειονότητας και η αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφορετικών ομάδων. Συνήθως, μια κοινότητα η οποία είναι διαφορετική από τους «ντόπιους» αντιμετωπίζεται σαν κατώτερη και πολλές φορές χαρακτηρίζεται με σχόλια προσβλητικά τα οποία αναφέρονται κυρίως στο γλωσσικό ιδίωμα, στην εξωτερική εμφάνιση και

σε όποια άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά έχει αυτή η κοινότητα. Η αντίδραση της μειονότητας σε αυτή την περίπτωση μπορεί να είναι η άρνηση της ταυτότητας της, με αποτέλεσμα μετά από κάποια χρόνια να χαθεί. Υπάρχει όμως και η περίπτωση η μειονότητα να προσπαθήσει να προβάλει τη διαφορετικότητά της είτε σε επίπεδο καθημερινότητας και δημοσίων εορταστικών εκδηλώσεων, είτε σε επίπεδο αναπαράστασης της ετερότητας ως σκηνικής παρουσίας. «Η μετάβαση από την ταυτότητα στην ετερότητα διαμεσολαβείται αναγκαστικά από την έννοια της διαφοράς. Κατά τον Barh η κοινωνική ομάδα, προκειμένου να οργανώσει την ταυτότητά της, το «εμείς», πρέπει να κάνει σαφείς τις διαφορές της από τους «άλλους». Οι διαφορές είναι αυτές που οργανώνουν το περιεχόμενο της ταυτότητας. Χωρίς διαφορά, χωρίς την ετερότητα δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνικός εαυτός και κοινωνική ομάδα» (Παπαπαύλου, 2004).

Ανάλογη είναι η περίπτωση των Λιμνών Αργολίδος όπου έγινε η επιτόπια έρευνα. Παρόλο που το χωριό κατοικείται σχεδόν αποκλειστικά από Αρβανίτες, οι κάτοικοι των γειτονικών αστικών και αγροτικών περιοχών τους αντιμετωπίζουν σαν μειονότητα και πολλοί είναι αυτοί που τους χαρακτηρίζουν σαν Αλβανούς. Το αποτέλεσμα αυτής της αντιμετώπισης είναι οι νέοι να ντρέπονται να μιλήσουν την αρβανίτικη διάλεκτο. Πολλοί είναι όμως και αυτοί που δε χάνουν την ευκαιρία να τονίσουν τις διαφορές τους με τους Αλβανούς και να αποδείξουν αναφέροντας ιστορικά στοιχεία, ότι η καταγωγή τους είναι ελληνική. Βασικό μέσο προβολής της ταυτότητας και της ετερότητάς τους είναι ο χορός και το αρβανίτικο τραγούδι. Οι περιστάσεις στις οποίες χορεύουν είναι τα πανηγύρια, οι γάμοι, οι εορτές (κυρίως η εορτή της Υπαπαντής) και οι Απόκριες όπου χορεύουν τον τοπικό χορό Διπλό.

Η παρούσα εργασία βασίστηκε στην επιτόπια έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε το 2004 και 2005 στις Λίμνες. Το υλικό συγκεντρώθηκε κυρίως από προφορικές συνεντεύξεις ανοιχτού τύπου που έδωσαν κάτοικοι των Λιμνών. Επίσης, συλλέχθηκε υλικό από τοπικές εφημερίδες, από βιβλιογραφία της βιβλιοθήκης του μορφωτικού συλλόγου Λιμνών, της βιβλιοθήκης του Άργους και από προσωπικό αρχείο ανθρώπων που βοήθησαν στην έρευνα.

Βασικός στόχος της έρευνας ήταν να εξεταστεί η σχέση χορού και τραγουδιού στο χωριό Λίμνες και να παρουσιαστούν οι συνέπειες σημαντικών ιστορικών γεγονότων στη χορευτική διαδικασία. Επίσης, στόχος ήταν να εξεταστεί η σχέση μειονότητας και πλειονότητας και η επίδραση αυτής στη διατήρηση της πολιτισμικής κοινότητας των Αρβανιτών.

Α' ΕΝΟΤΗΤΑ

Περιήγηση στις Λίμνες

Οι Λίμνες βρίσκονται στο βορειοανατολικό τμήμα του νομού Αργολίδος, στα σύνορα του νομού Κορινθίας. Παλαιότερα το χωριό ονομαζόταν Λίμνα και στα αρχαία χρόνια Πύργος. Γειτονικό χωριό είναι η Προσύμνη. Ο πληθυσμός του χωριού σήμερα είναι περίπου 920 κάτοικοι. Είναι ορεινό χωριό (στα 440-520μ.) με άγονο έδαφος, γεμάτο πέτρα και λίγο νερό. Γύρω του υπάρχουν πάρα πολλές αναβαθμίδες(πεζούλια). Παλαιότερα οι κάτοικοι ασχολούνταν κυρίως με την καπνοκαλλιέργεια. Σήμερα οι περισσότεροι είναι κτηνοτρόφοι. Βοήθεια στο εισόδημα των χωρικών είναι και το μεροκάματο του κάμπου, συγκεκριμένα η κοπή των πορτοκαλιών.

«Το βιοτικό επίπεδο έχει κι εδώ ανέβει. Κι ή διαφορά διαγράφεται πιο εντυπωσιακή. Οι παππούδες των τωρινών νέων σκληρά αγωνίστηκαν στ' άγονα χώματα του τόπου τους. Χόρτα έτρωγαν και ή πολυτέλεια τους «τριφτάδες», αλεύρι με νερό τριμμένο στο χέρι. Πείσμα κι εργατικότητα ό πλούτος τους και το χωριό τους: νοικοκυραίων.

Άδεντρο, ορεινό, χωρίς τη μεγαλοπρέπεια των δυτικών, χωρίς τη δροσιά των πηγών τους, έχει μιαν αυστηρότητα που μόνον η άνοιξη έρχεται και μαλακώνει ανεπαίσθητα. Λιγοστό το χώμα πού αφήνουν για τη διακοσμητική χαρά των λουλουδιών στα κηπάκια τους, τα «γιούρτια», μια μικρή νότα χαράς του περιττού δίπλα στις αρμαθιές του περασμένου καπνού. Κι ωστόσο οι άνθρωποι αγαπάνε με πάθος τις Λίμνες» (Αντωνάκου, Ν., 1973).

Οι κάτοικοι είναι Αρβανίτες και μιλούν την αρβανίτικη και την ελληνική γλώσσα, όπως και στα άλλα αρβανιτοχώρια και διάφορες περιοχές της Αργολίδας, Κορινθίας και της Αττικής.

Οι Λιμνιάτες χόρευαν στις θρησκευτικές εορτές, στις Απόκριες και στους γάμους. Τραγουδούν αρβανίτικα και ελληνικά τραγούδια. Όλα τα αρβανίτικα τραγούδια τους είναι στοματικά, δεν χορεύονται με συνοδεία οργάνων. Για τα υπόλοιπα τραγούδια τα όργανα που χρησιμοποιούν

είναι το λαούτο, η κιθάρα, μπουζούκι, σαντούρι(παλαιότερα), τσαμπούνα, ζουρνάς και το κλαρίνο.

Ο τοπικός χορός είναι ο Διπλός, ο οποίος χορεύεται με τα τραγούδια Αϊ βαλε νοϊ μοϊ και Ζωνάρι. Χαρακτηριστικό του χορού είναι τα δίστιχα που βγάζουν πάνω στο χορό για τα διάφορα δρώμενα του χωριού. Χορεύεται τις δυο Κυριακές της Αποκριάς στην πλατεία του χωριού.

Ένα άλλο έθιμο των Λιμνών είναι το πανηγύρι της Υπαπαντής στις 2 Φεβρουαρίου, όπου εορτάζει η εκκλησία του χωριού. Το πανηγύρι γίνεται στην πλατεία του χωριού και χορεύουν το αρβανίτικο τραγούδι Ρα καμπάνα Υπαπαντής, με Συρτό χορό, περνώντας τρεις φορές γύρω από την εκκλησία (Αντωνάκου, 1973).

Εκτός από την κεντρική εκκλησία, την Υπαπαντή του Χριστού, στο χωριό υπάρχει ο ναός της Αγίας Ειρήνης που βρίσκεται στην είσοδο του χωριού και τα εξωκλήσια του Αγίου Γεωργίου, της Ζωοδόχου Πηγής, του Αγίου Κωνσταντίνου, του Αγίου Νικολάου, των Αγίων Θεοδώρων, του Αγίου Ιωάννου και του Προφήτη Ελισαίου (από το *Λίμνες: το χρονικό ενός εθίμου*, 2005).

ΙΣΤΟΡΙΚΑ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ

Υπάρχουν αρκετές βιβλιογραφικές αναφορές για την προέλευση των κατοίκων(Αρβανιτών) και για την εγκατάστασή τους στις Λίμνες. Η περιοχή κατοικείται από τα μυκηναϊκά χρόνια, αλλά οι Αρβανίτες εγκαταστάθηκαν κατά την περίοδο της Βενετοκρατίας. Ο Ιωάννης Πέππας αναφέρει για τις Λίμνες στο βιβλίο Μεσαιωνικές Σελίδες της Αργολίδος:

«Λίμνες (είς υψόμετρον 640μ). Ευρίσκονται εντός λεκάνης περικλειομένης υπό υψωμάτων. Παλαιώτερα υπήρχε μεγάλο δάσος.

Τοπωνύμια: Μπότιζα, (Μπότα = χώμα), Κολονίτσα (θέσις περί τα 4 χλμ. προς Άγγελόκαστρον), Σέσια, Λακού - βίτσι, Μιγιά, Βλαχόλακα, Βελατούρι, Κοντρέλια (π.χ. ε καμ Κουντρέλι - το εχω μπροστά μου), Πούσι μάδ (το πηγάδι είς είσοδον του χωρίου), Πύργος (περιοχή παρά το δυτ. άκρον του χωρίου) εδώ κεραμεικά μαρτυρούν αρχαίον οικισμόν), Σκάρφισα (θέσις με κεραμεικά μαρτυρεί άλλον οικισμόν) Ίντορμπάρ (χεράδι χόρτα, όσα πιάνει το χέρι), Ράχη γκουρίτ, Ντάρδιζα, Μάλι - ι - ζι (Μαυροβούνι), μεταξύ Μπερμπάτι - Λίμνες περιοχή Γκούρι τσι γκιμόν, Λάκα σεσι μαδ, Σέσια, λάκα ρ' μ' ρ' (ρ' μ' ρ' = Βλάχος).

Επώνυμα: Πολλοί ενθυμούνται την πρωτέραν Κοιτίδα τους και αναφέρουν διάφορες Πελοποννησιακές περιοχές. Ο πληθυσμός πρέπει να είχε αυξηθή επί τουρκοκρατίας από διωκόμενους ίσως και την εποχήν της Βενετοκρατίας λόγω Βενετικής προσκλήσεως ίσως καί μετά την δευτέραν Βενετοκρατίαν όταν οί καλλιεργήσαντες - κτήματα Τούρκων της Πελοποννήσου εξεπατρίσθησαν λόγω επιστροφής των Τούρκων Ιδιοκτητών: Τέλος το μεγάλο δάσος που μνημονεύουν ήτο ασφαλές καταφύγιον των διωκομένων.

Εκ των σημερινών κατοίκων οι Κορδαλαίοι από τα Τρίκαλα Κορινθίας, οι Μελιταίοι από την Πουλακίδα, οι Νοταίοι από την ορεινήν Αχαΐαν, ό Ρωμέσης από τα Άθικια Κορινθίας, οι Κακουραίοι από το Κακούρι Αρκαδίας κ.λ.π. Υπάρχει χωριό Ρωμέσι εις Ηλείαν γεγονός πού προστίθεται εις πολλές ενδείξεις ότι πληθυσμοί από Ηλεΐαν εισεχώρησαν εις Αργολίδα.

Ακόμη μνημονεύουν ότι εις θέσιν Κολονίτσα κατέφυγαν διωκόμενοι καί εκεί ίδρυσαν συνοικισμόν καί έκκλησίαν.

Προέλευσης Λιμνών, Μπερμπατιου, Κλένιας:

α) Λίμνες καί Μπερμπάτι.

Βενετική απογραφή του 1700 αναγράφει Μπερμπάτι (Προσύμνη) καί Λίμνες εις το Territorio Κορίνθου μόνον δε Μπερμπατι (Ευάνδρον) εις Territorio Τριπόλεως 7 χλμ. Ν - ΝΔ της Τριπόλεως¹ εις την παρυφήν της σήμερον αποξηρανθείσης λίμνης Τάκα επίσης εις την περιοχήν της Κωπαΐδος 4 χλμ. Δ. του χωρίου Κάστρου (Τοπόλια) μεγάλη εδαφική έκτασιν χαρακτηρίζει το τοπωνύμιον Μπ' ρμπατ*¹ ,η λέξις Μπερμπάτι είναι Τουρκική δάνειον εκ της Αραβικής καί δηλεί, σκόρπιο, κ.α. Επειδή τα τρία προαναφερθέντα τοπωνύμια υπάρχουν επί κυρίων οδικών αρτηριών της μεσαιωνικής Ελλάδος εικάζεται ότι είναι Τουρκικαί εποικισμοί εξ αρχής ή επί

προϋφισταμένων οικισμών την δεκαετίαν αμέσως μετά το 1460 ότε ήρχισε να δίδει προνόμια είς τους δερβENOχωρήτας ό πορθητής της Πελοποννήσου Μεχμέτ Β^{1*}.

Ό δε οικισμός Λίμνες μπορεί να προέρχεται από θέσιν 2,5 χλμ. νοτ. Αδαμίου όπου προϋπήρχε οικισμός (υπάρχουν όστρακα, ευρέθησαν λύχνοι καί αντικείμενα οικιακής χρήσεως) επί ισόπεδου οροπεδίου όπου τα λιμνάζοντα όμβρια απέδωσαν το μέχρι σήμερα διατηρούμενον τοπωνύμιον Λίμνες. Η φυγή προς τα δάση του 'Αραχναίου των αποίκων Λιμνών καί μεταγενέστερον της Κολονίτσας (ή κατ' άλλους Κωδονίτσας) επειδή αναγράφονται είς την απογραφήν του 1700 προκύπτει ότι θα έγινε προ του 1700. Ένας γενικός χρονολογικός πίναξ των πολεμικών αναταραχών μπορεί να είναι διαφωτιστικός⁷ δια τίς Λίμνες καί Μπερμπατι.

1500 Προ του τέλους του 15ου αιώνας οι Τούρκοι εγκαθιστούν Αμαρτωλούς καί ΔερβENOχωρίτες (Κ. Μπίρη Έλ. 'Αρβαν. σ. 215)

1502 (;) Αρχή εξισλαμισμών

1540 Τέλος του Τουρκ - Βεν. πολέμου ό Μοριάς είς χείρας των Τούρκων εκπατρισμοί Αρβανιτών

1571 Η ναυμαχία των Εχινάδων. Επανάστασις εις Μακεδονία, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησον(εις Επίδαυρον καί Μάνη) καί νήσους. Οι Τούρκοι επιβάλλονται, όμως αρχίζουν να αναγνωρίζουν πολλούς οπλαρχηγούς ως αμαρτωλούς.

1581 Επανάστασης από Χιμάρα έως Μάνην, υπερισχύουν οι Τούρκοι

1585 Με παρώτρυνσιν Πάπα καί Βενετών, επανάστασις εις Ήπειρον υπό τον Πούλιον Δράκον καί Μαλάμον καί εις Ακαρνανίαν υπό τον Θεόδωρο Μπούαν Γρίβαν. Επιβολή των Τούρκων

1600 Επανάστασις εις Ήπειρον από τον μητροπολίτην Διονύσιον. Τουρκική νίκη. Αύξηση των εξισλαμισμών.

1645 Τουρκοβενετικός πόλεμος

1647 Ό Βενετός ναύαρχος Ι.Β.Γριμάνι πολιορκεί τον τουρκικόν στόλον εις το λιμένα Ναυπλίου, όπου είχε καταφύγει. Επανάστασις των Αρβανιτών Αργολίδος, επέκτασις της επαναστάσεως εις την Πελοπόννησον.

Συμπέρασμα: α) Η εγκατάστασις των Λιμνιατών μπορεί να έλαβε χώραν ολίγον μετά το 1647 από τας Λίμνας Ν. Αδαμίου εγκατεσταθέντων εις υψόμετρον μεγαλύτερον, διότι χαμηλότερα προϋπήρχον οι Μπερμπατιώται. Την ίδιαν εποχήν εγκαταστάθησαν φυγάδες εις το Χέλι Αραχναίου» (Πέππας, Ι., 1990).

Παπά-Γιώργης

«Οι Αρβανίτες ήρθαν από τη Β. Ήπειρο. Στις Λίμνες ήρθαν το 1406-1463, που οι Παλαιολόγοι θέλανε να ενισχύσουν τα νότια της αυτοκρατορίας, που δεν υπήρχαν τότε.

Όχι σαν πολεμιστές, για άτομα, για να ενισχύσουν την αυτοκρατορία με κόσμο, δεν ήτανε μόνο στρατιώτες ήταν όλες οι οικογένειες, οικογενειακώς, αλλά ήσανε χριστιανοί, δεν ήσανε μουσουλμάνοι, δηλαδή δεν εκχριστιανίστηκαν εδώ. Ήσανε χριστιανοί, χριστιανικά φύλα κατεβήκανε κάτω. Οι Τουρκαλβανοί που έχουνε μείνει είναι μετά την Τουρκοκρατία».

«Από τη Β. Ήπειρο, απ' το Ιλλυρικό, εκεί που είναι η Αλβανία ήταν το Ιλλυρικό. Ιλλυρική διάλεκτος είναι τ' αρβανίτικα, το αλβανικό κράτος είναι τώρα.

Μετά το 1670 φέρνει και ορισμένους από άλλα μέρη. Οι Κορδαλαίοι από τα Τρίκαλα της Κορινθίας, οι Μελεταίοι, οι Βλαχάιοι,... οι Βλαχάιοι, οι Κακουραίοι απ' το Κακούρι της Τριπόλεως. Έχει και τις προσμίξεις μετά. Κι αυτοί που ήρθαν εδώ μάθανε τ' αρβανίτικα.

Υπάρχουν σπίτια το 1400, στα βουνά όχι εδώ. Μυκηναϊκός πολιτισμός υπάρχει μέχρι την άλωση. Απ' την Άλωση μέχρι το 1600 δε γράφει πουθενά τίποτα. Το 1600 έχει την πρώτη αναφορά στις *Μεσαιωνικές Σελίδες*.

Αλλά από ευρήματα 10000 π.Χ. μέχρι σήμερα και σε όλες τις περιόδους, χωρίς να έχει εκκενωθεί μια περιοχή, δηλαδή εκεί που θα πας θα βρεις και νεολιθικό και ελληνιστικό και μυκηναϊκό και ρωμαϊκό, όλα, από κεραμικά...

Υπάρχει ένα βιβλίο που γράφει ότι μέχρι το 1600 υπήρχε δάσος εδώ, μεγάλο δάσος και τα πάτερα που έχουνε, δηλαδή τα σπίτια τα ξύλινα ήσανε από αυτό το δάσος, αλλά μετά ήρθε μια κάμπια και το 'φαγε το δάσος, είναι σε μια μεριά μόνο οι Λίμνες. Αυτό είναι το 1500. Το 'φαγε η κάμπια, έτσι έχει μείνει και κόψανε βέβαια για τα σπίτια, αλλά η κάμπια...»

ΟΝΟΜΑΣΙΑ

«Στα μυκηναϊκά χρόνια το χωριό λεγόταν Πύργος. Όσο το θυμόμαστε εμείς Λίμνες το λένε. Πύργο και πάλι οι Λιμνιάτες το έχουν αναφέρει. Και στη μεσαιωνική ιστορία αναφέρεται ότι υπήρχε ένας πύργος και δεν υπάρχει σήμερα.»

«Δεν ήταν εδώ το χωριό, στη θέση που βρίσκεται τώρα. Ήταν κάτω στο πηγάδι, γύρω απ' το πηγάδι, αρχαία πόλις, αλλά δεν έχουν σκάψει τίποτα. Εκεί που είναι το νεκροταφείο είχε τα μεταλλεία ο Αγαμέμνονας και γύρω γύρω είχε εξόρυξη χρυσού και είχε μεγάλους λάκους και γεμίζανε νερό και γι' αυτό το 'χανε βγάλει Λίμνες. Τώρα εκεί το χειμώνα όταν βρέχει γίνονται αυτές οι λιμούλες γύρω-γύρω»(παπά-Γιώργης).

Στο ημερολόγιο που εκδίδει ο Μορφωτικός Σύλλογος Λιμνών οι Λίμνες αναφέρονται σαν μια ανεξερεύνητη αρχαιολογική περιοχή:

«Οι Λίμνες είναι ένα χωριό του δήμου Μυκηναίων που έχει έκταση 58.000 στρεμμάτων από τα οποία τα 12.000 καλλιεργούνται.

Στην έκταση αυτή υπάρχουν μεγάλα οροπέδια στα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι κατοικούνται συνεχώς από τα νεολιθικά χρόνια έως και σήμερα. Σ' όλες τις πλαγιές των βουνών υπάρχουν χιλιάδες αναβαθμοί (πεζούλια) πολλά φτιαγμένα από τα Μυκηναϊκά χρόνια.

Στην περιοχή της δικαιοδοσίας των Λιμνών έχουν βρεθεί νεολιθικά εργαλεία, νεολιθική ακρόπολη (Μιγιά) Μυκηναϊκά αγγεία (περιοχή Πύργου), μεταλλεία σιδήρου Μυκηναϊκής εποχής (περιοχή νεκροταφείου), Μυκηναϊκός δρόμος προς την Μιδέα (περιοχή Σκαρφιάς) , παλαιοχριστιανικές εκκλησίες (Σέσι-Μάδι), βυζαντινές εκκλησίες (Πάνω-Τζέρο) και κεραμικά βυζαντινής περιόδου (Κολόνιτσα).

Τα αρχαιολογικά ευρήματα μαρτυρούν ότι υπάρχει μια συνεχής παρουσία πολιτισμού έως και την περίοδο του 15ου αιώνα (άλωση της Κων/λης). Ακολουθεί μια περίοδος για την οποία δεν ανευρέθησαν στοιχεία.

Οικισμός με το όνομα Λίμνες παρουσιάζονται και πάλι το 18ο αιώνα σε απογραφή των Ενετών, που κατείχαν την εποχή εκείνη το Ναύπλιο.

Στην περιοχή που βρίσκεται σήμερα το νεκροταφείο βρίσκονταν μεταλλεία σιδήρου, χρυσού και χαλκού, που λειτουργούσαν τα Μυκηναϊκά χρόνια.

Οι λακκούβες που άνοιγαν για την εξόρυξη του σιδήρου και των υπολοίπων μεταλλευμάτων, το χειμώνα γέμιζαν με νερό δημιουργώντας μικρές λίμνες. Αυτές συμφωνούν με μια δοξασία των κατοίκων όπου έδωσαν το σημερινό όνομα στο χωριό. Στην περιοχή που είναι χτισμένος ο σημερινός οικισμός εγκαταστάθηκαν απόγονοι Αρβανιτών, την εποχή της Τουρκοκρατίας. Η πιο σοβαρή και αξιόλογη προσπάθεια αρχαιολογικής μελέτης της περιοχής έγινε την διετία 1988-1990 από την αρχαιολόγο Κυρία Berit Wells της Σουηδικής αρχαιολογικής εταιρίας Τα στοιχεία περιέχονται σε ογκώδες βιβλίο με τίτλο *Berbatilimnes Archaeological Survey 1988-1990*» *Stocholm 1996*» (Ημερολόγιο 2003).

Αργύρη Χριστίνα.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ

«Πολύ παλαιά το λέγανε Πύργο. Αλλά εδώ επί Τουρκίας το λέγανε Τούρκιζα».

ΟΝΟΜΑΤΑ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

«Οι Κακουραίοι έχουν έρθει απ' το Κακούρι, της Τρίπολης. Οι Βλαχάιοι από τους Βλάχους. Οι Τσαρδαλαίοι από τους Καρδαιλαίους από τα Τρίκαλα της Κορινθίας.

Καταδιωκόμενοι όλοι, κλέφτες, απατεώνες, μπορεί να τους διώχνανε από τα χωριά τους, να είχαν κάνει κάποιο έγκλημα».

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Τσούμπας Βασίλειος.

«Το χωριό έχει μεγάλη ιστορία παλαιά, απ' τα μυκηναϊκά χρόνια κατοικείται, υπάρχουν ενδείξεις βέβαια, δεν υπάρχει κάτι το αρχαιολογικά σημαντικό εδώ στο χωριό, αλλά υπήρχε από τότε. Το κατοικούσαν κάποιοι βοσκοί των Μυκηνών. Αργότερα, επί τουρκοκρατίας ήρθαν και 'μειναν εδώ πέρα Αρβανίτες και τους είχανε διώξει για τον α ή β λόγω. Το σόι το δικό μας, οι Τσουμπαίοι κατεβήκανε από τη Δημητσάνα, οι οποίοι διωχτήκανε. Γιατί αυτοί κατεβήκανε απ' την Ήπειρο οι Τσουμπαίοι, το όνομα Τσούμπας είναι Ηπειρώτικο. Η ιστορία που μου χουν μεταφέρει ο παππούς μου και η γιαγιά μου, λέει ότι κατεβήκανε, ζούσαν στην Αρκαδία. Έγινε τότε κάτι, φονικό και τους διώξαν τους Τσουμπαίους όλους. Άμα έκανε κάποιος απ' το σόι σου κάτι τους διώχνανε. Και μάλιστα λέει ότι οι μισοί πήγανε στην Αμαλιάδα και οι άλλοι ήρθαν από 'δω. Και το όνομα Τσούμπας δεν το βρίσκεις πουθενά αλλού, μόνο εκεί κι εδώ».

«Δε ήρθε κάποιος κατευθείαν απ' την Ήπειρο, δε νομίζω να κράτησε τις ρίζες του, εμείς δεν ξέρουμε τίποτα απ' την Ήπειρο, σου λέω για 400-500 χρόνια πριν. Πώς να ήρθε μια οικογένεια και να διδάξει σε όλο το χωριό το χορό αυτό; Γιατί υπήρχαν και ιθαγενείς εδώ. Οι περισσότεροι δεν ήρθαν απ' την Ήπειρο, Αρβανίτες αλλά από άλλα μέρη, εκδιωγμένοι από άλλα μέρη, εδώ πέρα ήτανε ένα άγουρο μέρος».

«Οι Αρβανίτες που εγκαταστάθηκαν εδώ, ήρθαν απ' το 1650 μέχρι το 1700, από τότε υπάρχουν απογραφές για τον οικισμό. Το 1700 ακριβώς υπάρχει απογραφή που αναφέρεται: οικισμός Λίμνες με τόσους κατοίκους.»

«Δεν ήταν όλοι Αρβανίτες εδώ, ήταν και ιθαγενείς άνθρωποι που υπήρχαν από πριν».

Τοπωνύμια σχετιζόμενα με αξιωματούχους και μισθοφόρους των

Βυζαντινών και των Ενετών.

«...Αλλά και προ των Ενετών έχουν παραχωρηθεί γαίες σε «Αλβανούς» στρατιώτες. «Ο Μανουήλ Καντακουζηνός (περί το 1350), κατέστειλε την αποστασίαν, (των Ελλήνων), δια του σώματος των Αλβανών φρουρών. . Εις την ενέργειαν δε του Μανουήλ Καντακουζηνού, αμείψαντος τους πιστούς αυτού Αλβανούς δια γαιών εν τοις νοτιοδυτικαίς καί τω κέντρω της Χερσονήσου, οφείλει σήμερον η Ελλάς τās υπηρεσίας της ανδρείας αυτής φυλής. Το δε παράδειγμα του Μανουήλ ηκολούθησαν άλλοι δεσπότες, καί πριν παρέλθει πολύς χρόνος, δεκακισχίλιοι Αλβανοί κατελάμβανον ως άποικοι τās γαίας της Πελοποννήσου».

Λίγα χρόνια αργότερα, περί το 1400, ακολουθεί δεύτερη κάθοδος άλλων δέκα χιλιάδων Αλβανών, τους οποίους έφερε καί

εγκατέστησε ο δεσπότης του Μορέως Θεόδωρος ο Α', τρίτοκος γιος του Ιωάννου Ε' Παλαιολόγου. Σύμφωνα με το «Χρονικόν των Τόκκων», μετά την κατάληψη του Αργυροκάστρου της Β. Ηπείρου το 1418 από τους Τούρκους:

«...Οί Τούρκοι εδυνάμωσαν το κάστρον, εκτισάντο τον τόπον έδιόρθωσαν, χωρία καί κατούνες... Διαλαλισμόν εκάμασιν στα σύνορα του γύρω όπου αν είναι άνθρωπος φευγάτος ή κρυμμένος όλοι να επιστρέφονται οπίσω εις τον τόπον. Μόνον Αλβανίται έφυγαν εις τον Μορέαν υπήγαν... Δια την Πελοπόννησον έφυγαν καί οί πλούσιοι».

Αν δεν αμφισβητηθεί η ακρίβεια των στίχων αυτών, θα πρέπει να δεχτούμε ότι τουλάχιστον οι Αλβανοί της τελευταίας εξόδου, δεν ήταν παρά οι αλβανόφωνοι κάτοικοι της περιοχής Αργυροκάστρου, οι οποίοι προτίμησαν να συνεχίσουν να ζουν μέσα σε ελληνικό καί χριστιανικό περιβάλλον παρά σε μουσουλμανικό. Ήταν άλλωστε καί οι ίδιοι χριστιανοί.

Δεν ήταν όμως μόνο τα πολεμικά γεγονότα πού ανάγκαζαν πολλούς Ηπειρώτες να εγκαταλείπουν την πατρίδα τους καί να αναζητούν καλύτερη τύχη στο Μοριά.

Οι επιδρομές των κατοίκων της Βόρειας Αλβανίας, οι εμφύλιες διαμάχες, οι αντεκδικήσεις καί οι κλοπές, έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο καί είναι υπεύθυνες για ένα μεγάλο αριθμό τέτοιων μετακινήσεων. Από τίς σημαντικότερες είναι η περίπτωση της φυλής των Λιαλιατέων, πού κατόπιν μιας αιματηρής συμπλοκής με τους Καραμουρατατέους, κατά τη διάρκεια του πανηγυριού της Διπάλιτσας, του χωριού πού σήμερα λέγεται Μολυβδοσκεπάστος, το 1657, αναγκάστηκαν, για να σωθούν, να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους Διπάλιτσα καί να καταφύγουν στην Αργολίδα.

Αλλά καί κοινοί εγκληματίες, φεύγοντες το νόμο της πατρίδας τους, κατέφυγαν στην Αργολίδα, όπου η σημαία του Λέοντος του Αγίου Μάρκου τους εξασφάλιζε συντήρηση καί προστασία. Χαρακτηριστικό αυτής της τελευταίας περίπτωσης είναι καί το δημοτικό των ληστανταρτών του Μετσόβου:

«Παιδιά μ' ταις νύχταις φεύγουμε καί 'ς το Μοριά να πάμε».

Σ' αυτή την περίοδο πού ακολούθησε μετά την εγκατάσταση των Αλβανών καί την παροχή «προνοιών» σε Έλληνες καί Αλβανούς στρατιώτες, θα πρέπει να αναζητηθεί η προέλευση ωρισμένων τοπωνυμίων στην Αργολίδα.

Στα έγγραφα καί τους καταλόγους των Ενετικών Αρχών, οι στρατολογημένοι αυτοί μισθοφόροι, οι «Στρατιώτες», αναφέρονται χωρίς διάκριση εθνότητας. Όλοι θεωρήθηκαν Grecs. Αναφέρει σχετικά ο Κ. Σάθας για ένα τέτοιο στρατιωτικό τμήμα, πού είχε πάει να λάβει μέρος στον πόλεμο μεταξύ Γαλλίας καί Ιταλίας: «...ιδού δε τί γράφει ό γάλλος στρατηγός Susane "Ils etoient tous Grecs venus

de places qui les Venitiens y ont les uns de Napoli de Romanie autres d' Albanie". (Ήταν όλοι τους Έλληνες πού είχαν έρθει από χώρες πού κατέχουν οι Ενετοί. Οι μεν από το Ναύπλιο, οι δε από την Αλβανία).

Παρ' όλον όπι οι αλβανόφωνοι αυτοί ήταν κατά βάση Ηπειρώτες, είχαν πάντοτε αφορμές για προστριβές με τους άλλους ντόπιους, όπως σημειώνουν στα ραπόρτα τους οι διάφοροι *Proveditores* του Ναυπλίου. Διαμένανε σε χωριστούς συνοικισμούς και εκστρατεύανε μόνο κάτω από τους δικούς τους αρχηγούς. Για μερικούς μάάλιστα από αυτούς, ιδίως τους Κρανιδιώτες, οι περιγραφές είναι μελανότερες. Αλλά και μεταξύ τους είχαν διαφορές. Οι κάτοικοι του χωριού Λίμνες διακρίνουν ακόμα σήμερα εαυτούς από τους άλλους αλβανόφωνους κατοίκους των χωριών Μπερμπάτι (Προσύμνη) και Χέλι (Αραχναίον), και οι τελευταίοι πάλι ξεχωρίζουν από τους κατοίκους της περιοχής Κρανιδίου και Ερμιονίδας, όχι μόνο στη γλώσσα, αλλά και ως φυσιογνωμίες. Μιλούσαν βέβαια αλβανικά ή καλύτερα ένα κράμα ελληνικής, σλαβικής, λατινικής και αρχαίας αλβανικής, είναι όμως όλοι χριστιανοί ορθόδοξοι.

Για τον ίδιο λόγο και εκείνοι πού αποκαλούνται στην Ελλάδα «Αρβανίτες», δεν αποκαλούν εαυτούς «Σκιπετάρους», όπως αυτοαποκαλούνται οι Αλβανοί της Αλβανίας. Θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς, χωρίς να είναι μακριά από την πραγματικότητα, όπι εκείνοι πού εμείς τους ονομάζουμε «Αρβανίτες», δεν είναι παρά αλβανόφωνοι Ηπειρώτες, χριστιανοί Ηπειρώτες οι περισσότεροι, αντίθετα με εκείνους πού παρέμειναν στη Β. Ήπειρο κατά την τουρκική εισβολή και αναγκάστηκαν να εξισλαμιστούν. Ο Μ. Camille Paganel, στο σύγγραμμα του *Histoire de Skanderbey*, 1855, σελ. 1 IV και I VII, καταλήγει: «πρέπει να ομολογηθεί η μεγίστη συγγένεια τους με τους Έλληνες».

Πολλά από τα χωριά της Αργολίδας φέρουν τα ίδια ονόματα με χωριά της Β. Ηπείρου όπως επί παραδείγματι: Κούτσι, Παναρίτι, Τάτσι, Πλέσα, Μπόρσα κ.ά. Προφανώς οφείλουν τίς ονομασίες τους σε άτομα πού προέρχονταν από τα χωριά αυτά της Β. Ηπείρου. Πολλά από τα άτομα αυτά, μετά την αποχώρηση των Ενετών το 1540 από τίς τελευταίες κτήσεις τους στο Μοριά, τους ακολούθησαν, και τους συναντάμε εγκαταστημένους κυρίως στη Ζάκυνθο, όπως δείχνουν τα εκεί συναντώμενα επώνυμα: Γκολέμης, Κούτσης, Τάτσης, Πλέσας, Μπόρσας, κ.ά., για να περιοριστούμε μόνο στους καταγόμενους από την Αργολίδα. Μια άλλη τέτοια εγκατάσταση «Στρατιωτών» στη Ζάκυνθο, πραγματοποιείται μεταξύ του 1470-1450.

Από τίς πηγές πού διατίθενται στο γράφοντα, δεν είναι εύκολο να καταδειχτεί ποιοι Αλβανοί εγκαταστάθηκαν στην Αργολίδα από τους βυζαντινούς δεσπότες, και ποιοι προέρχονται από τους Στρατιώτες των Ενετών, πού είχαν στρατολογηθεί εκτός της Πελοποννήσου, στην Ήπειρο, τα Επτάνησα, την Πελοπόννησο κ.α. Για μερικούς απ' αυτούς αναφέρεται στίς ενετικές καταστάσεις η

προέλευση τους, όχι όμως για όλους. Μοναδική μαρτυρία, αλλά κι εκείνη όχι απόλυτα έγκυρη, είναι αυτή που παρέχει ο Rouquerville, που υποστηρίζει ότι το χωριό της Ηλείας Δούκα χτίστηκε από άποικους Αλβανούς, καταγόμενους από το χωριό της Ηπείρου Δουκάτες, το ΙΔ' αιώνα»(Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, 1979-80. *Εθνογραφικά*).

Η κυρία Γιόνα Μικέ Παϊδούση- Παπαντωνίου μίλησε για τους Αρβανίτες, για την προέλευση και την εγκατάστασή τους στην Πελοπόννησο, για τη γλώσσα και για σημαντικές φυσιογνωμίες. Η ομιλία της δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Αργολίδα»(Παρασκευή 29 Αυγούστου 2003):

«Στην εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στο χώρο του παιδικού μουσείου στο παλιό σιδηροδρομικό σταθμό Ναυπλίου, πήραν μέρος και πολλοί κάτοικοι των Λιμνών ένα από τα αρβανιτοχώρια του νομού μας οι οποίοι τραγούδησαν αρβανίτικα τραγούδια και χόρεψαν. Ομιλήτρια της βραδιάς ήταν η κα Γιόνα Μικέ Παϊδούση- Παπαντωνίου, της οποίας δημοσιεύσαμε μικρό απόσπασμα των όσων είπε, με την υπόσχεση να επανέλθουμε σύντομα δημοσεύοντας όλο το κείμενο της ομιλίας της.

«Θα πούμε απόψε ορισμένα πράγματα για τους Αρβανίτες μας. Τους παρεξηγημένους Αρβανίτες. Κατά τα ιστορικά δεδομένα, οι Αλβανοί κατέβαιναν στη χώρα μας από τον 8ο αιώνα. Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι μαζί με Σλαύους, Ούνους, Αβάρους κατέβαιναν και Αλβανοί, διότι υπάρχουν στοιχεία, υπάρχουν τοπωνύμια της εποχής εκείνης Αλβανικά. Αργότερα και όταν άρχισε ο τουρκικός κίνδυνος, οι Αλβανοί καταπιεζόμενοι από τη τουρκική βία άρχισαν να κατεβαίνουν πια συχνά και πυκνότερα στη χώρα μας. Πρώτα στη Θεσσαλία και από εκεί κατέβαιναν όλο και πιο νότια. Κατά τον 13ο αιώνα, όταν ο δεσπότης του Μυστρά ήταν ο Θεόδωρος Α' Παλαιολόγος, μια μεγάλη ομάδα από Αλβανούς ήρθαν και ζήτησαν τόπο να εγκατασταθούν. Τους παρέιχε τον τόπο ο δεσπότης και εγκαταστάθηκαν πια στην Ελλάδα.

Λίγα χρόνια αργότερα, προς το τέλος του 14ου αιώνα ένα μεγάλο πλήθος από 10.000 άτομα, οι άνδρες με τον οπλισμό τους, με τα πολεμικά τους άλογα, με τις οικογένειες τους, με τα ποίμνια, τις οικοσκευές, ήλθαν και στάθηκαν στον Ισθμό, στέλνοντας πολύτιμα δώρα στο δεσπότη του Μυστρά Θεόδωρο Β' Παλαιολόγο και ζητώντας του την άδεια να εγκατασταθούν στη χώρα του. Τους δόθηκε η άδεια και διασκορπιστήκαν στην Αχαΐα, την Αρκαδία, την Αργολίδα, όπου σιγά-σιγά άρχισαν τη καινούρια ζωή τους».

Εγκατάσταση στο κρανίδι

«Έχει υποστηριχθεί ότι ήσαν ορεσίβιοι αυτοί που ήλθαν εδώ και κάπως άγριοι. Δεν είναι αλήθεια. Οι ορεσίβιοι Αλβανοί δεν είχαν ανάγκη να φύγουν από τη χώρα τους, διότι κατέφευγαν στα βουνά τους

όπου οι Τούρκοι δεν τολμούσαν να πάνε. Όσοι ήλθαν εδώ ήσαν απ' τη Νότια Αλβανία, πεδινόι, άνθρωποι ποιμένες και γεωργοί. Το ίδιο έκαναν και εδώ. Ασχολήθηκαν πάλι με τα ποίμνια τους και με τη γη. Στην περιοχή της Αργολίδας, εγκαταστάθηκαν πολλοί στην περιοχή του Κρανιδίου, το οποίο Κρανίδι τότε δεν υπήρχε. Πρώτη μνεία του Κρανιδίου στα ιστορικά κείμενα γίνεται το 1530. Ήταν ένας μεγάλος χώρος εύφορος και ακατοίκητος. Εκεί εγκαταστάθηκαν και σχημάτισαν τέσσερις οικισμούς: τη Βίλα, τον Άγιο Γιάννη, τη Μιλίντρα και τις Μπίες. Ειπώθηκε Κρανίδι η περιοχή αυτή. Η ονομασία ως τότε ήταν Κορωνίσι και προέρχεται από το ομώνυμο μικρό εκκλησάκι της Κοιλιάδας, το οποίο ήταν αφιερωμένο στη Κορωνίδα, τη μητέρα του Απόλλωνα. Επειδή ως ακατοίκητος χώρος δεν είχε ονομασία καθιερώθηκε το Κρανίδι, το οποίο από Κορωνίθ (με θήτα στο τέλος έτσι το έλεγαν στα αλβανικά) και αργότερα έγινε Κρανίθ και τέλος Κρανίδι. Αυτοί οι τέσσερις οικισμοί αργότερα ενώθηκαν στον κεντρικότερο, του Αγίου Γιάννη. Μαζεύτηκαν όλοι εκεί, οργανώθηκαν πια και άρχισε μια κοινωνική ανάπτυξη».

Αφομοίωμα

«Μέσα σε πάνω από 100 χρόνια οργανώθηκε το χωριό πια Κρανίδι. Τα άλλα σημεία τα οποία εγκαταλείφθηκαν, διατήρησαν το τοπωνυμικό τους, όπως οι Μπίες, που δεν είναι άλλο παρά εξελληνισμένο το αλβανικό επίθετο Μπούας. Τα χρόνια περνούσαν, οι Τούρκοι κατέβαιναν, οι κίνδυνος πια ήτανε ορατός για την Ελλάδα. Πρώτοι οι Αλβανοί οι οποίοι ήτανε πολεμιστές πάντοτε και δεν αποχωρίζονταν ποτέ το όπλο τους, ήταν μπροστά στον αγώνα.

Πρέπει να τονιστεί ότι οι Αλβανοί που ήρθαν εδώ ήσαν Ορθόδοξοι Χριστιανοί και επηρεασμένοι από τον ελληνικό πολιτισμό, καθ' ότι ήταν κοντά στα σύνορα τα ελληνικά, ήταν από τη Νότια Αλβανία. Οι Αλβανοί αυτοί, πολύ γρήγορα αφομοιώθηκαν και πολύ γρήγορα μέσα στους κινδύνους και τους αγώνες απέκτησαν ελληνική συνείδηση. Όταν μάχονταν εναντίον των Τούρκων μάχονταν ως Έλληνες, υπερασπίζονταν την Ελλάδα, τη χώρα τους, τη πατρίδα τους, το σπίτι τους, την οικογένεια τους».

Η Αρβανίτικη γλώσσα

«Ένα θέμα που πρέπει να εξετάσουμε είναι το θέμα της γλώσσας. Πως αφού ήσαν Ορθόδοξοι, εκπολιτίστηκαν, πήραν άφθονα πολιτισμικά, ό, τι βρήκαν απορρόφησαν, πώς διατήρησαν τη γλώσσα τους; Δεν είναι δύσκολο να ερμηνευθεί. Κατά τους γλωσσολόγους, η αλβανική ήταν μια γλώσσα λιτή και ακαλλιέργητη, φτωχή γλώσσα, δεν ήταν πλούσια, δεν είχε γραφή. Οι Αλβανοί που ήρθαν εδώ δυσκολεύονταν σαν άνθρωποι με κατώτερο επίπεδο πολιτισμού να μαθαίνουν τη δύσκολη και πλουσιότατη ελληνική γλώσσα. Οπότε, όταν άρχισαν οι εμπορικές σχέσεις και δοσοληψίες μεταξύ των δυο πληθυσμών, οι Έλληνες έμαθαν πολύ εύκολα την αρβανίτικη γλώσσα διότι ήταν εύκολη. Γι' αυτό και διατηρήθηκε η αλβανική γλώσσα έως τις ημέρες μας, αλλά πια όχι ως αλβανική αλλά ελληνοαλβανική ή αρβανίτικη, διότι πάμπολες είναι οι ελληνικές λέξεις οι οποίες έχουν ενσωματωθεί στον οργανισμό της αλβανικής γλώσσας,

απ' όπου προήλθε η ελληνοαλβανική. Έτσι, οι Αλβανοί που ήλθαν κάποτε εδώ αφομοιώθηκαν σαν ελληνικός πληθυσμός και από αυτούς προήλθαν οι Αρβανίτες. Αρβανίτες, δηλαδή ο Αλβανός με την ελληνική συνείδηση, με την ορθόδοξη θρησκεία, και με την ελληνική υπηκοότητα.

Αργότερα στα Βενετικά χρόνια οι Αλβανοί ακολούθησαν το στρατιωτικό επάγγελμα. Όταν οι βενετοί οργάνωναν στρατούς οι Αλβανοί πήγαν ως μισθοφόροι στρατιώτες για βιοποριστικούς λόγους, πάντα όμως είχαν το δικό τους οπλισμό, πολεμούσαν με το δικό τους τρόπο. Οι ιστορικοί αναφέρουν ότι μετά από μια μάχη, οι Αλβανοί δεν έπαιρναν αιχμαλώτους, ούτε άφηναν τραυματίες στο τόπο της μάχης, άφηναν μόνο νεκρούς. Ήσαν σκληροί πολεμιστές, πιστοί στον άρχοντα που τους είχε στη στρατιωτική του δύναμη, αφοσιωμένοι, αλλά αν κάποιος απλός άρχοντας τους προσέφερε περισσότερα, δεν δίσταζαν να πάνε σ' αυτόν. Οι Αρβανίτες ήταν σπουδαίοι πολεμιστές. Ένας από αυτούς ήταν και ο απόγονος του μεγάλου άρχοντα του Αναπλιού του Σγουρού Μερκούρης Μαυρίκης Μπούα» (εφ. Αργολίδα, 29/11/2003).

ΓΛΩΣΣΑ. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕ ΑΛΒΑΝΟΥΣ

Οι Αρβανίτες διαχωρίζουν τον εαυτό τους από τους Αλβανούς. Σαν πιο σημαντικές διαφορές αναφέρουν την ελληνική συνείδηση, την ορθόδοξη θρησκεία και την ελληνική υπηκοότητα. Σχετικά με τη γλώσσα επισημαίνουν τη διαφορετική προφορά, ενώ η γλώσσα είναι ίδια, η προφορά των Αλβανών είναι πιο βαριά και πιο γρήγορη. Σήμερα οι νέοι πολλές φορές αναγκάζονται να μην χρησιμοποιούν την αρβανίτικη διάλεκτο εξαιτίας της αρνητικής συμπεριφοράς των ντόπιων. Οι υπόλοιποι κάτοικοι της περιοχής αντιμετωπίζουν τους Αρβανίτες σαν μειονότητα, τους συγχέουν με τους Αλβανούς, ίσως λόγω της γλώσσας, της καταγωγής, της παρόμοιας ονομασίας ή της άγνοιας της ιστορίας. Διάφορα σχόλια όπως «Αρβανίτης, δηλαδή Αλβανός», ενοχλούν αρκετά τους Αρβανίτες, ιδιαίτερα τα παιδιά. Επειδή πρέπει να παρακολουθήσουν τα μαθήματά τους στην πόλη, οι καταστάσεις (όπως η συμπεριφορά των καθηγητών ή των συμμαθητών τους) τα αναγκάζουν να κρύβουν την πολιτιστική τους ταυτότητα και να μην χρησιμοποιούν την αρβανίτικη γλώσσα.

(α)ΓΛΩΣΣΑ

Παπά Γιώργης

«Μαθαίνουν τ' αρβανίτικα εκ γενετής, γεννιέται και τα ξέρει, είναι η μητρική γλώσσα. Δεν είναι ότι θα τα μάθει αργότερα. Γ: αφού τ' ακούει συνέχεια.

Δεν γράφεται αυτή η γλώσσα, έχει μείνει προφορικά μόνο. Και γλωσσολόγοι που έχουν έρθει, είναι όπως ακριβώς ομιλούσανε το 1405, δεν έχει αλλάξει, επειδή δεν υπάρχει γραφή. Με τ' αλβανικά τα ίδια είναι, αλλά έχει εξέλιξη αυτή η γλώσσα τόσα χρόνια. Εδώ είναι χωρίς εξέλιξη, είναι με τη ρίζα που είχανε τότε».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Οι νέοι, όταν πας σχολείο κάτω και δε μπορείς να μιλήσεις αρβανίτικα, γιατί όταν μιλάει κάποιος αρβανίτικα και λένε οι Αργίτες: «να ο Βλάχος εκεί τι μιλάει», καλύτερα είναι να μαζεύονται, πολλά παιδιά μαζεύονται. Πολλές άλλες διάλεκτοι χάνονται, αυτό είναι το κακό. Πλέον οι διάλεκτοι που χρησιμοποιούνται στην Ελλάδα είναι κατακριτές και λογικό είναι να χαθούν».

(β)ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΒΑΝΙΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΤΟΠΙΟΥΣ

Τσούμπας Βασίλειος.

«Τ' αρβανίτικα καλώς ή κακώς οι περισσότεροι τα έχουνε αποτάξει από πάνω τους, κάποιοι από αυτούς, γιατί είναι άλλοι που θυμούνται τις ρίζες τους. Αλλά ειδικότερα υπάρχει μια φιλοσοφία, ένα ρεύμα που δεν θέλει να έχει σχέση με την αρβανιτιά, λόγω των Αλβανών. Και αυτό είναι λάθος των ανθρώπων που βρίσκονται στον κάμπο, τους Αρβανίτες τους κατατάσσουν με τους Αλβανούς, πολλές φορές το έχω ακούσει κι αυτό, άσχετα αν είναι λάθος».

«Τα παιδιά νιώθουν την ταυτότητά τους, αλλά όταν κατεβαίνουν κάτω θέλουν να το ξεχνάνε πολλές φορές, γιατί και οι καθηγητές τους και πολλοί, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που τους αποτρέπουν ν' ασχοληθούν με την παράδοσή τους και να γράφουνε ποιοι είναι. Δηλαδή, ένα παιδί 16-17 χρονών, που διαμορφώνει το χαρακτήρα του, τη συνείδηση της παράδοσης και τη συνείδηση του τι είναι..., το κατακρίνουν κάτω στο Άργος.

Όταν πηγαίναμε εμείς στο Άργος είχαμε ένα στίγμα του Λιμνιάτη, Λιμνιάτης= Αρβανίτης= Αλβανός. Κι εμείς σαν παιδιά 16-17 χρονών, μας ένοιαζε, γιατί δεν είχες τις γνώσεις να τους πεις κάτι, γιατί είτε οι δικοί μου δεν ήταν μορφωμένοι και δε φρόντισαν να με εφοδιάσουν με διάφορες γνώσεις για την ιστορία...»

«Γενικότερα υπάρχει ένας πόλεμος που υποβόσκει κατά των μειονοτήτων, στην Ελλάδα. Εμείς φαινόμαστε μειονότητα.»

«Τα χωριά τα διώξανε: Βλάχοι, Βλάχοι, Βλάχοι, δεν τους θέλουμε, δεν τους θέλουμε, δεν τους θέλουμε. Ξεκίναγε ο Λιμνιάτης με το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο που είχε να πάει να διεκδικήσει μια επιδότηση, δε του τη δίνανε»(Τσούμπας, 2005).

(γ)ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΡΒΑΝΙΤΩΝ- ΑΛΒΑΝΩΝ

Παπά Γιώργης(και η σύζυγός του)

«Π: Εκτουρκισμένοι Αλβανοί. Εμείς δεν έχουμε σχέση μ' αυτούς, ούτε σαν φυλή, ούτε σαν χρώμα, τίποτα. Γ: έχουνε περάσει πολλά χρόνια.

Π: Δε φεύγει το χρώμα, οι μαύροι, μαύροι είναι, είναι σκουρόχρωμοι αυτοί. Τώρα που τα νυφοπάζαρα όμως είναι δύσκολα, έρχονται από παντού, έχουμε και δέκα Αλβανέζες μέσα στο χωριό, έχουμε και δέκα Ρωσίδες, έχουμε και ξένες, παντρεμένες με Λιμνιάτες, όχι να μείνουν σαν οικογένειες, επιμειξία».

Κακούρου Αναστασία

«Οι Αλβανοί δε πιάνονται φίλοι. Δεν έχουμε κανένα κοινό, κανένα τραγούδι, καμία σχέση, μεγάλη διαφορά. Η προφορά είναι διαφορετική, η γλώσσα μοιάζει, τα μιλάνε πιο βαριά και γρήγορα. Όσοι είναι από τη Β. Ήπειρο τα μιλάνε κατά ίδια. Όσοι είναι από τα Τίρανα που είναι Τουρκαλβανοί, τα μιλάνε αλλιώς, ίδια γλώσσα αλλά δύσκολα τους καταλαβαίνεις. Το όνομα Γκίκας είναι εκεί, Γκίκας είναι κι εδώ».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Γιατί έχει τεράστια διαφορά ο Αλβανός από τον Αρβανίτη, ο Αλβανός είναι «σκιπετάριος». Υπάρχει τεράστια διαφορά, γιατί ο Αρβανίτης είναι Χριστιανός και δεν μπορείς να βρίσεις κάποιον που είναι Αρβανίτης ότι δεν είναι Έλληνας γιατί τότε θέτεις υπό αμφισβήτηση όλη την ιστορία της Ελλάδος. Ο Μάρκος Μπότσαρης, ο Ανδρούτσος, ήταν Αρβανίτες. Ο Κολοκοτρώνης δεν ήταν, ήταν Αρκάς, ο λεγόμενος εδώ στα μέρη μας Μπιθγκούρης, είναι η μετάφραση του Κολοκοτρώνη στα Αρβανίτικα από μπιθαν+γκούρα.»
«Αλβανούς έχει ο χωριό, ποιος δεν έχει, είναι σαν τις μύγες. Στη γλώσσα έχουν πολλές διαφορές, δεν τους καταλαβαίνουμε. Δηλαδή υπάρχει μια κοινή βάση, πολλά πράγματα είναι κοινά, αλλά όταν μιλάνε τα βαριά τα αλβανικά, εμείς ελάχιστα πράγματα πιάνουμε, αυτοί μας πιάνουν, μας καταλαβαίνουν. Εμείς είμαστε πιο καθαροί, αυτοί έχουν προσμίξεις με Σλάβους».

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Νερό, έδαφος

Ένα χαρακτηριστικό του χωριού είναι οι πολλές αναβαθμίδες, τα λεγόμενα πεζούλια επειδή το έδαφος είναι πετρώδες και δεν μπορεί να καλλιεργηθεί. Πολύ μεγάλο πρόβλημα για το χωριό αποτελούσε η έλλειψη νερού. Οι κάτοικοι έπαιρναν νερό με κουβάδες από το πηγάδι που βρίσκεται στην είσοδο του χωριού και από τα πηγάδια των γειτονικών περιοχών. Μπορεί εκεί να περίμεναν αρκετές ώρες στη σειρά για να πάρουν νερό. Εκεί συζητούσαν αλλά πολλές φορές μπορεί να κατέληγε και σε τόπο διαμάχης.

Παπά- Γιώργης

«Στο πηγάδι δε χορεύανε, κουτσομπολιά λέγανε μέχρι να γεμίσουνε τα βαρέλια τους κι εμείς που θυμηθήκαμε πριν 20 χρόνια το χωριό, όλοι πηγαίνανε εκεί, από τις τρεις το πρωί μέχρι όλη την ημέρα και τη νύχτα πάλι. Καθόντουσαν εκεί να πιάσουν σειρά να πάρουν νερό, ειδικά το καλοκαίρι...»

«Φωτογραφίες υπάρχουν που αντλούν απ' το πηγάδι με τους κουβάδες και μπορεί και να μαλώναν εκεί, μπορεί εγώ να τσακώθηκα με 'σένα, βρεθήκαμε στο πηγάδι, χτυπηθήκαμε».

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Στο πηγάδι παίρνανε νερό με βαρέλια, τραγούδια δε λέγανε. Για νερό πηγαίναμε, παίρναμε και φεύγαμε στα σπίτια, γιατί βρύσες δεν υπήρχαν τότε. Τα ρούχα πλένανε παλιά, τις κουβέρτες πλένανε και στο πηγάδι. Ο κόσμος εδώ μαζευότανε γειτονιές γειτονιές, μαζεύονταν εδώ και λέγανε διάφορα».

«Το '58 φέρανε τις βρύσες στα σπίτια, στην αρχή είχε κάθε γειτονιά μια βρύση».

Αργύρη Χριστίνα

«Ένα πηγάδι είχαμε, περιμέναμε να πάρουμε νερό γεμίσαμε, φεύγαμε. Εκεί τραγούδια να λέγαμε; Αν είχε γεμίσαμε φεύγαμε. Αν δεν είχε νερό εκεί με στάμνες θα γεμίσαμε. Κι όταν θέλαμε να πλύνουμε, μπουγάδα, πηγαίναμε σ' άλλα πηγάδια γύρω, έξω από το χωριό».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Εγώ το πρόβλημα το εντοπίζω εδώ πέρα, στους ανθρώπους τους δικούς μου. Εμείς δεν έχουμε χώρο να προκόψουμε. Έχεις παρατηρήσει πόσα πεζούλια υπάρχουν γύρω-γύρω, αναβαθμίσεις δηλαδή. Πουθενά δεν πρόκειται να το δεις αυτό. Στο βουνό για να πας με τα πόδια θέλεις 4 με 5 ώρες, να δεις πεζούλια, που καλλιεργούσαν κι εκεί πάνω, πάνω στη ραχούλα. Δεν πρόκειται να το δεις πουθενά. Στύβανε την πέτρα για να βγάλουνε φαΐ να ταΐσουν τα παιδιά τους. Σκληραγωγημένοι άνθρωποι».

«Εναλλακτικές καλλιέργειες δεν υπάρχουν εδώ στο χωριό, γιατί δεν έχουμε νερό. Μας υποσχέθηκαν κάποιοι πολιτικοί να φέρουν νερό απ' τον Ανάβαλο, δεν το κάνανε».

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Απογραφές για τις Λίμνες υπάρχουν από το 1950 έως σήμερα. Σύμφωνα με τις προφορικές μαρτυρίες και τα στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας παρατηρούμε ότι ο πληθυσμός μειώνεται
Συγκεκριμένα αναφέρεται για την κοινότητα των Λιμνών:

1951: 1408 κάτοικοι

1961: 1429

1971: 1305

1981: 1232

1991: 1088

2001: 920

(Υπουργείο εσωτερικών, δημοσίας διοίκησης και αποκέντρωσης, 2002)

Στο λεύκωμα που έχει εκδώσει ο Μορφωτικός Σύλλογος Λιμνών αναφέρονται στοιχεία για τον πληθυσμό του χωριού μετά την ελληνική επανάσταση:

1833: 738 κάτοικοι

1879: 895

Μετά το 1912, όταν ιδρύθηκε η κοινότητα Λιμνών:

1920: 944

1928: 1354

1940: 1555

1951: 1408

1961: 1429

1971: 1305

1981: 1281

1991: 1086

2001: 920 *(Λίμνες: το χρονικό ενός εθίμου, 2005)*

Η πρώτη απογραφή για τον οικισμό των Λιμνών είχε γίνει το 1700 από τους Βενετούς όπου αναφέρει ότι κατοικούσαν στο χωριό 43 οικογένειες.

Προφανώς η μείωση του πληθυσμού οφείλεται στη μετανάστευση κυρίως λόγω των κακών οικονομικών συνθηκών. Επίσης πολλοί νέοι ήθελαν να φύγουν από το χωριό, κυρίως οι κοπέλες, εξαιτίας της σκληρής δουλειάς.

Παπά Γιώργης

«Ήτανε πάρα πολύ μεγάλο το χωριό, μέχρι 5000 κατοίκους και ζούσαν όλοι απ' την κτηνοτροφία κι απ' τον καπνό».

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Ζωή δεν υπάρχει. Μειώνονται τα παιδιά, πολλά σπίτια έχουνε κλείσει, φύγανε τώρα οι γονείς μας, έρχονται ξένοι, Αλβανοί. Στο σχολείο τα παιδιά ήτανε 300, έξω το προαύλιο του σχολείου γεμάτο, στις πλατείες. Δεν υπάρχει ζωή τώρα».

Τσουμπας Βασίλειος.

«Παλιότερα το χωριό είχε φτάσει στους 1200, 1300, 1400 κατοίκους. Τώρα οι μόνιμοι κάτοικοι είναι 700».

«Έχεις ιδέα τι πάει να πει ξεχασμένοι; Είχε 1400 κατοίκους. Στην απογραφή του '91 είχανε 1105 κατοίκους, 920 ήταν το 2001, το 1981 ήτανε 1300. Το 2011 ούτε 400 δε θα είμαστε. Έχουν φύγει όλοι, τι να κάνουν εδώ πέρα. Καπνός δεν υπάρχει, κτηνοτροφία... θα τη φάνε στο κεφάλι όλοι. Εγώ δε φεύγω».

«Παλιότερα το χωριό είχε φτάσει στους 1200, 1300, 1400 κατοίκους. Τώρα οι μόνιμοι κάτοικοι είναι 700 και ο μέσος όρος ηλικίας είναι πολύ υψηλότερος απ' ότι ήτανε πριν 30, 40 χρόνια ή 20 χρόνια που το θυμάμαι εγώ».

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Λόγω τους πετρογενούς εδάφους και της έλλειψης νερού, η περιοχή είναι άγονη και δεν προσφέρεται για εναλλακτικές καλλιέργειες. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα η οικονομία του χωριού στηριζόταν στην καλλιέργεια καπνού. Ο λιμνιάτικος καπνός υπερείχε στο άρωμα από τον προσυμνιατικό γι' αυτό και επωλήτο 20-25 δραχμές ακριβότερα και αυτό οφείλεται στο πετρώδες κοκκινόχωμα. Η δουλειά της συγκομιδής του καπνού ήταν αρκετά δύσκολη και κουραστική (ίσως αυτός ήταν ένας ακόμη λόγος που πολλοί ήθελαν να φύγουν από το χωριό). Μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο περιορίστηκε κατά πολύ η κατανάλωση του ευρωπαϊκού καπνού γιατί επικράτησε ο αμερικανικού τύπου. Έτσι σήμερα η κύρια ενασχόληση των κατοίκων είναι η κτηνοτροφία. Υπάρχουν συνολικά 20.000 γιδοπρόβατα στην περιοχή των Λιμνών.

Παπά Γιώργης

«Τη γιορτή του καπνού μια φορά την κάνανε, δεν έχει ξαναγίνει. Καλέσανε τέσσερις πέντε βουλευτές και αναφερθήκανε στο θέμα του καπνού και χορέψανε λίγο μετά. Γιατί ο καπνός 50 δραχμές είναι η τιμή του, τελείωσε τα πουλήσανε όλοι. Κτηνοτρόφοι είναι όλοι, 25000 γιδοπρόβατα».

«Ήταν κεφαλοχώρι γιατί παλιά υπήρχε κάτω έλος, ελονοσία, αρρώστιες και μένανε εδώ πάνω όλοι. Και δεν υπήρχανε ξύλα κάτω στον κάμπο, φορτώνανε δέκα δεμάτια ξύλα με τα μουλάρια και πηγαίνανε τα πουλάγανε στο Άργος και αυτό έγινε μέχρι το '45 (;)

Μετά αλλάζανε οι εποχές και έφυγε ο κόσμος, αλλά γίνανε τα περιβόλια κάτω, γίνανε οι γεωτρήσεις, έχουν και ξύλα και νερό, πήρε ανάπτυξη ο τόπος. Πρώτα ένα χωράφι εδώ ήταν πολύ ακριβό, εφόσον έφερνε σοδιά , έφερνε εισόδημα, στον κάμπο δεν ήταν ακριβό, ήτανε χάλια, ούτε νερά υπήρχαν ούτε τίποτα. Εδώ μαζεύαν ξύλα , πήγαιναν στον κάμπο τα πουλούσαν ή παίρνανε χρήματα ή αντάλλαγμα, μελιτζάνες, πατάτες ό, τι είχανε».

«Εδώ όλοι ίδιοι είναι, δεν έχει πλούσιους, όλοι στην ίδια μοίρα είμαστε».

Αργύρη Χριστίνα

«Παλαιά είχαμε καπνά, σπέρναμε, θερίζαμε και ζώα , με ζώα κινούμαστε. Γίνανε και οι δρόμοι τώρα. Παλιά δεν υπήρχανε. Για το Άργος χωματόδρομος ήτανε. Δεν είχαμε μέσα τότε».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Παλαιότερα δεν ήταν μια απλή δουλειά η συγκομιδή καπνών, δουλεύανε, τραγουδάγανε, διάφορα».

«Η οικονομία δεν επηρέαζε το τραγούδι, έβγαιναν και τραγουδάγανε, το μόνο που ήταν το πρόβλημα ήταν το πένθος, γιατί το πανηγύρι αυτό δεν ήταν για να χαλάς λεφτά, φόραγες τη στολή σου και έβγαινες στο πανηγύρι».

«Όσοι κατάφεραν και είχαν την οικονομική δυνατότητα να σπουδάσουν το 'καναν και πρόκοψαν».

«Τα χωριά κρατάνε την οικονομία της πόλης. Από το '94 που γράφονταν οι επιδοτήσεις, ξεκίναγε ο Λιμνιάτης να πάει να διεκδικήσει μια επιδότηση, δε του τη δίνανε και παίρνανε κάτι άλλοι. Αυτοί τα κάνανε σπίτια και τώρα δεν έχουν δουλειά να κάνουν. Τους επιδοτούσε το κράτος να αλλάξουν την ποικιλία στα πορτοκάλια και τα κάνανε σπίτια και τα περιβόλια τ' αφήσανε έτσι.

Κι εμείς κάναμε λάθη με τον καπνό, αλλά ο καπνός είναι κάτι που καταπολεμείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ε.Ε. δεν θέλει να καλλιεργείται στα εδάφη της καπνός, από καμία χώρα. Και γι' αυτό μαραζώσαμε εμείς εδώ πέρα».

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στο χωριό υπάρχει δημοτικό σχολείο και νηπιαγωγείο. Στο Γυμνάσιο τα παιδιά πηγαίνουν στο Μπερμπάτι και στο Λύκειο στο Άργος. Η κυρία Κακούρου Κωνσταντίνα στη συνέντευξη ανέφερε τα παιχνίδια που έπαιζαν στην παιδική της ηλικία.

Κωνσταντίνα Κακούρου , Ελένη Μπαστούνη

Παιχνίδια

«Διπλώναμε κουρέλια, ένα κουβάρι και παίζαμε. Πεντόβολα, βότσαλα, κάναν αετό, φτιάχναμε μόνα μας με χαρτιά. Και κούκλες με πατσαβούρα και με ξύλα, τα ντύναμε και μαζευόμασταν οι φιληνάδες μαζί και παίζαμε. Όποιος τα 'παιρνε τα γράμματα μπορούσε να σπουδάσει».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Στην 1^η Γυμνασίου πάνε στο Μπερμπάτι και στην 1^η Λυκείου πάνε στο Άργος. Πολλά, τα περισσότερα δεν πάνε καθόλου στο Μπερμπάτι και πάνε κατευθείαν στο Άργος.

Αρχίσανε να πηγαίνουνε στο Άργος από το 195(;) που τελείωσε ο εμφύλιος.»

«Το 1979 το σχολείο των Λιμνών είχε 140 παιδιά, δεν υπάρχουν πολλά χωριά με τόσα. Όταν ήμουνα στην 1^η Δημοτικού το σχολείο είχε 125 παιδιά. Μια φουρνιά είχε η 3^η 44 παιδιά. Έχεις δει το σχολείο; Δύο αίθουσες είναι όλο κι όλο.»

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Δρόμος, γειτονικά χωριά

Το χωριό συνδέεται οδικά με το Άργος και την Κόρινθο. Ο δρόμος πριν το 1967 ήταν χωμάτινος και τον είχαν φτιάξει οι ίδιοι οι κάτοικοι. Η μετακίνηση γινόταν με τα μουλάρια. Όπως αναφέρουν οι κάτοικοι υπήρχε κίνηση στο χωριό λόγω των εμπορών που περνούσαν για τα χωριά. Ο δρόμος επισκευάστηκε το 1970. Η επικοινωνία έχει αυξηθεί από τότε, γιατί οι περισσότερες δουλειές ήταν στον κάμπο. Το χωριό λόγω της επικοινωνίας δεν άλλαξε τα έθιμά του. Εξαιτίας όμως, της αποστροφής προς την ελληνική πολιτισμική ταυτότητα, που υπήρχε την εποχή αυτή σε όλη την Ελλάδα, οι Αρβανίτες δεν τραγουδούσαν τόσο συχνά αρβανίτικα τραγούδια και οι νέοι άρχισαν να ξεχνούν την αρβανίτικη γλώσσα.

Παπά Γιώργης

«Ο δρόμος αυτός έχει ρέματα και είναι από το '67, δεν έχει καθόλου φτιαχτεί και αυτό τώρα έχει 500.000.000, θα γίνει κάποια στιγμή. Θα το βγάλουν τελείως, θα κάνουν διαπλάτυνση. Έχουν σκοτωθεί πολλοί και οι δικοί μας και ξένοι.»

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Χωματόδρομος ήτανε, το σκάψανε όλοι απ' το χωριό μας οι άντρες, δε βάλανε μηχανήματα τότε, με ξινάρια, πριν τον πόλεμο, στο '40.»

«Είναι πέρασμα, περνάνε έμποροι για την Προσύμνη, τα χωριά. Δεν είναι απομονωμένο, έχει κίνηση.»

«Στην Προσύμνη δε μιλάνε αρβανίτικα τώρα. Δεν τραγουδάνε. Είναι πιο πίσω από μας.»

Τσούμπας Βασίλειος.

«Η επικοινωνία αυξήθηκε όταν φτιάχτηκε ο δρόμος, οι περισσότερες δουλειές πηγαίνανε, οι άνθρωποι κάτω πηγαίνανε για να δουλέψουνε. Ας πούμε επήγανε και φυτεύανε καπνό κάτω στον κάμπο. Από πλευράς εθίμων δεν έχει αλλάξει τίποτα. Τίποτα, μόνο που ξεχάσαμε τ' αρβανίτικα. Να μας επηρεάσουν ξένα ήθη και έθιμα όχι. Από τη δεκαετία του '70 που φτιάχτηκε ο δρόμος ποιος τραγουδάει τραγούδια παραδοσιακά για να τα πάρουν και να τα φέρουν εδώ; Δεν υπήρχε μια αποστροφή από την παράδοση τη δεκαετία του '70 ; Πριν επικοινωνούσαν με τα μουλάρια.»

«Με τους Λουμπάτους «σκοτωνόμαστε», πάντα υπάρχει αυτό με τα χωριά. Το αρχαίο όνομα είναι Πρόσυμνα. Με το Αργυρόκαστρο δεν έχουμε πρόβλημα. Ε, πήραμε δυο νύφες δε μας κάνανε, πήρανε δυο νύφες δε τους κάνανε, ήρθαν δυο γαμπροί εδώ...»

ΠΟΛΕΜΟΣ (Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΚΑΙ ΕΜΦΥΛΙΟΣ)

Ο πόλεμος είχε αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή και στις σχέσεις των κατοίκων. Πολλοί άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους, πολλές γυναίκες έχασαν τον άντρα τους ή τα παιδιά τους. Ο κόσμος για αρκετά χρόνια έπαψε να χορεύει και να τραγουδάει λόγω του πένθους. Ακόμη και σήμερα κάποιες γυναίκες δεν τραγουδούν πλέον και πολλά τραγούδια ξεχάστηκαν. Επίσης ο πόλεμος είχε δυσμενείς επιδράσεις στις σχέσεις των κατοίκων των Λιμνών. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, κυρίως του εμφυλίου συνέβησαν κάποια άσχημα γεγονότα στο χωριό τα οποία οι ίδιοι οι κάτοικοι δεν θέλουν να αναφέρουν. Εξ' αιτίας αυτών των γεγονότων επικρατεί ακόμη και σήμερα η διαμάχη μεταξύ των κατοίκων και τα προσωπικά μίσση. Όπως αναφέρουν και οι ηλικιωμένες γυναίκες, τα πράγματα στο χωριό δεν είναι όπως παλιά, έχουν χαλάσει.

Παπά Γιώργης

«Ότι υπάρχει σήμερα υπήρχε και τότε, δεν έχει χαθεί τίποτα και πριν τον πόλεμο, όλα τα χρόνια τα ίδια τραγούδια τραγουδάνε».

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

« Αν και μας έπιασε η κατοχή τότε, εμένα σκοτώθηκε ο άντρας μου στην Αλβανία και δεν τραγουδάγα, δεν τα συνήθιζαν αυτά και μετά ήρθε η κατοχή».

« Μπαίναμε στο χορό τότε, τι ωραία! αφήσανε το χορό, δε χορεύουνε οι νέοι έπεσε η διασκέδαση. Ήρθε η κατοχή, σκοτώθηκε τόσος κόσμος, 80 ανθρώπους σκοτώσανε οι Γερμανοί και καμιά 25αριά οι Αντάρτες. Έγινε μακελειό και κοπήκανε όλα».

«Είχανε κέφι και μεράκι παρά τη φτώχεια, δεν είχανε προβλήματα όπως τώρα. Τώρα είναι το μίσος. Από τότε που σκοτωθήκανε ο κόσμος εδώ, σκοτώσανε οι Αντάρτες, οι Γερμανοί και από τότε χαλάσανε τα πράγματα».

«Δε μπαίνανε στο χορό οι χήρες, οι εγκληματίες, όλοι οι άλλοι, τσοπάνης να 'ταν μπαίνανε. Οι χήρες το '40 και τότε δεν είχε χορό, ούτε να βγούνε σε διασκεδάσεις».

Αργύρη Χριστίνα

« Σκοτωθήκανε τόσοι άνθρωποι. Από τους Γερμανούς 84 και 24 από τους Αντάρτες. Μετά από κείνο το επεισόδιο με τους Γερμανούς, σταμάτησε ο χορός κάμποσα χρόνια. Δε χορεύανε, πένθαε όλο το χωριό. Το '44 σκοτωθήκανε μετά ήτανε και το αντάρτικο το '49. Μετά το '49 αρχίσανε οι χοροί πάλι».

«Τι αγαπημένοι; Όταν μπαίνανε στο χορό και άμα σου έμπαινα εγώ μπροστά έπεφτε ξύλο με τη μαγκούρα! Θυμάμαι μια φορά, πέφτανε οι πέτρες! Τσακωνόσανε , «να μου κόψεις εσύ το χορό;», το 'χανε σε προσβολή και πριν τον πόλεμο».

Κορύλη Χριστίνα

«Πριν τη κατοχή γινόσανε χοροί μεγάλοι. Λέγανε πολλά τραγούδια. Αυτό που είπα στο παπά είναι από του '40 στη κατοχή, που δεν είχανε ούτε ψωμί ο κόσμος να φάνε».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Για τον πόλεμο, δεν τα συζητάει κανείς αυτά, Λογικό είναι να μη χορεύανε, γιατί ο μεγαλύτερος λόγος που έπαψε το χωριό να χορεύει είναι τα πένθη, τα μεγάλα πένθη».

«Για κάποιο διάστημα σταματήσανε να χορεύουν, αλλά πιάσανε μετά το '55, το '60 σιγά- σιγά».

«Εδώ πέρα οι Λίμνες έχουν κάτι το αυθεντικό άσχετα αν δε φαίνεται. Οι Λίμνες έχουν ένα χοντρό πρόβλημα, τον εμφύλιο πόλεμο. Αυτό επηρέασε αρνητικά, ακόμη πιο αρνητικά, την εικόνα του χωριού. Στο χορό σκοτωνόντουσαν, μαγκούρα και ξύλο, δε βγάζανε πιστόλι, δεν υπήρχαν τέτοιοι σκοτωμοί, θα το λέγανε, δε θα μιλάγανε αλλά η μαγκούρα θα 'ταν εδώ, θα πλακώνονταν στο ξύλο με τη μαγκούρα, με μπουνιές, με οτιδήποτε, αλλά δε θα βγάζανε το μαχαίρι».

ΠΕΝΘΟΣ

Στο χωριό υπάρχει αρκετός κόσμος που δεν χορεύει πια εξαιτίας του πένθους. Μετά τον εμφύλιο πόλεμο πολλές γυναίκες έμειναν χήρες και πενθούν ακόμη. Οι περισσότερες από αυτές τις γυναίκες τραγουδούσαν αρβανίτικα και ελληνικά τραγούδια. Από τότε όμως που άρχισαν να πενθούν, δεν έχουν ξανατραγουδήσει, ούτε συμμετέχουν στο χορό. Έτσι πολλά τραγούδια έχουν ξεχαστεί πλέον. Γενικά όμως οι Λιμνιώτες τηρούν το πένθος και έτσι όταν χάνουν κάποιον δικό τους άνθρωπο δεν χορεύουν για αρκετό καιρό.

Αργύρη Χριστίνα

«Τώρα τα πειραχτικά δεν περνάνε. Τα 'χω παρατήσει γιατί έχασα και τον άντρα μου».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Παλιότερα το χωριό είχε φτάσει στους 1200, 1300, 1400 κατοίκους. Τώρα οι μόνιμοι κάτοικοι είναι 700 και ο μέσος όρος ηλικίας είναι πολύ υψηλότερος απ' ότι ήτανε πριν 30, 40 χρόνια ή 20 χρόνια που το θυμάμαι εγώ. Τώρα όσο μεγαλώνει ο μέσος όρος ηλικίας των ανθρώπων, πεθαίνουνε πιο εύκολα οι άνθρωποι, πενθεί ο άλλος για το χαμό του διπλανού του, του γείτονά του, του αδερφού του, του συγγενή του κ.ο.κ. και δε βγαίνουνε στο χορό, στην πλατεία (στο λιβάδι), να χορέψουνε».

« Εδώ το πένθος το τηρούνε πολύ, άμα πενθεί ο άλλος, δε βγαίνει στην πλατεία να χορέψει. Και όπως σου είπα και πριν, έχουμε πολλούς θανάτους, λογικό είναι να μη χορεύουν».

«Εγώ θυμάμαι μια φορά. Πρέπει να 'ναι το '83, '84, μέχρι και το '85 που σταματήσαν οι χοροί εδώ πέρα, λόγω των κακών, γιατί κάτι είχε γίνει το '85 και όλως περιέργως οι χοροί της Υπαπαντής και των Αποκριών σταμάτησαν. Δε θυμάμαι τι είχε γίνει, ένα μεγάλο πένθος; Υπήρχε μια ύφεση. Όλες τα ξέρουν τα τραγούδια, μάλλον πενθούν. Κάτι είχε γίνει».

«Τα δύο αδέρφια μου κι εγώ, δε χορεύουμε, δύο παιδιά από άλλο σπίτι, μια κοπέλα, δε χορεύουν λόγω πενθών».

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Ένας μεγάλος αριθμός μεταναστών έφυγε από τις Λίμνες στα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι και τις αρχές του 20^{ου}. Κατευθύνθηκαν κυρίως στις ΗΠΑ και στη Νότιο Αμερική. Οι περισσότεροι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή του Πόρτλαντ - Όρεγκον, στο Σικάγο, τη Μιννεάπολη(και Μινεσότα), τη Μολίνη, το St. Louis και Missouri. Μετά το 1950 η μετανάστευση συνεχίστηκε προς την Αυστραλία, κυρίως στο Σίδνεϊ, τη Μελβούρνη και την Αδελαΐδα. Στη δεκαετία του '60, οι μετανάστες οδηγούνται προς τη Δυτική Γερμανία, αλλά οι περισσότεροι από αυτούς έχουν επιστρέψει στην Ελλάδα. Στις αρχές του 1970 αρκετοί Λιμνιώτες έφυγαν για τη Βοστώνη και τον Καναδά(Τορόντο, Οντάριο, Κίνγκστον, Βανκούβερ). Εργάστηκαν για την κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής από την Ανατολική προς τη Δυτική γραμμή (στις ΗΠΑ), στα ορυχεία, ασχολήθηκαν με το εμπόριο ή άνοιξαν ιδιωτικές επιχειρήσεις(κυρίως εστιατόρια). Επίσης, σημαντική είναι και η εσωτερική μετανάστευση, με προορισμό κυρίως την Κόρινθο και την Αθήνα.

Ακόμη κι αν βρίσκονται μακριά όμως δεν ξεχνούν την ημέρα της Υπαπαντής. Αρκετοί είναι αυτοί που έρχονται στο χωριό ειδικά για να γιορτάσουν την Υπαπαντή στις 2 Φεβρουαρίου, αλλά ακόμη και στο εξωτερικό κάνουν πανηγύρι (*Λίμνες: το χρονικό ενός εθίμου*, 2005 και *Ημερολόγιο 2000* του Μορφωτικού Συλλόγου Λιμνών).

Παπά Γιώργης

«Αλλά την ημέρα της Υπαπαντής την τιμούσαν πάρα πολύ, μόνο αυτή τη μέρα, δηλαδή και οι ξενιτεμένοι της Υπαπαντής ερχόντουσαν στο χωριό απ' έξω, τους φιλοξενούσαν εδώ».

«Υπάρχουν πολλοί σύλλογοι μεταναστών και στην Αυστραλία, στην Αμερική, στον Καναδά και στη Γερμανία, έχουν και πλούσιες φορεσιές. Οι ίδιοι πέρα κάνουνε γιορτές. Έχουν φτιάξει ένα εκκλησάκι της Υπαπαντής ή μια εικόνα και κάνουν τη γιορτή.

Δε μπορεί να γίνει απάντημα, γιατί είναι σε πολλές μεριές. Εδώ όλα τα σπίτια έχουνε ξενιτεμένους και τα περισσότερα σπίτια έχουν όλα τα παιδιά ξενιτεμένους και δε μπορούν να μαζευτούν, δεν είναι λίγοι, είναι πάρα πολλοί. Τα τρία αδέρφια της πεθεράς μου έξω είναι, τρεις αδερφές της μάνας μου έξω είναι».

«Κάθε οικογένεια μπορεί να έχει και τρεις. Στην Αμερική, Καναδά, Αυστραλία, Γερμανία. Οι πιο πολλοί είναι στο Πόρτο, 2000 άτομα. Έχει επικοινωνία το χωριό, έρχονται, έχουνε και συλλόγους εκεί και έρχονται 'δω. Το «7up» το 'χουνε οι Λιμνιάτες, στο Πόρτο και αυτοί έχουνε και διαφημιστικές μπλουζίτσες και φοράνε, γράφουνε πάνω *Λίμνες*, γράφουν και αρβανίτικα στην πλάτη, εκεί στην Αμερική που γυρίζουν. Τα 2/3 της Αρχαίας Κορίνθου είναι Λιμνιάτες, τέτοια μετανάστευση. Μετανάστευσαν λόγω φτώχειας, τα τελευταία χρόνια έχουν φύγει πάρα πολλοί».

Αργύρη Χριστίνα

«Έχουμε μετανάστες. Λόγω φτώχειας; Αμερική, Καναδά, Αυστραλία, Γερμανία. Όλα τα σπίτια έχουνε μετανάστες. Και τα παιδιά μου φύγανε πήγανε στην Αθήνα».

Πολλές κοπέλες θέλανε να φύγουν από τις Λίμνες εξαιτίας της σκληρής ζωής, της φτώχειας και της αίσθησης της απομόνωσης, αντίθετα από τους άντρες που προτιμούσαν να μείνουν. Παντρεύονταν στην Κόρινθο ή στην Αθήνα για να φύγουν από το χωριό.

Η Ντιάνα Αντωνάκου στο βιβλίο της *Αργολίδος Περιήγησις* αναφέρει πριν από 32 περίπου χρόνια, για τις Λίμνες:

«Οι νέοι Λιμνιάτες δύσκολα φεύγουν. Παντρεύονται και οι νύφες έρχονται από όλα τα μέρη: Πρέβεζα, Σούλι, Κρήτη, Πύργο, Άργος. Μερικές, ποτέ δεν προσαρμόζονται. Σαν είναι μάλιστα από προηγμένα παράλια, όπως της Κορινθίας, μένουν ξεκομμένες, ξεριζωμένες, σ' ένα προσωπικό κύκλο απομόνωσης, πού τον δημιουργεί γύρω τους αυτή ή άγνωστη γλώσσα των πεθερικών — γλώσσα πού δεν καταλαβαίνουν, και πού φτάνουν να μισήσουν στο τέλος».

Οι νέες Λιμνιώτισσες αντίθετα από τους νέους ζητάνε να φύγουν μακριά, να παντρευτούν με ξένους. Αυτό το σύγχρονο φαινόμενο θα το συναντήσουμε κι' άλλου. Την επιθυμία την υποβάλλει απαιτητή η χειραφέτηση των κοριτσιών. Αιτία το πώς δεν δένονται οι κοπέλες με τη γη των πατέρων τους, γη που ανήκει στ' αγόρια» (Αντωνάκου, Ν., 1973).

Στο χορό Διπλό οι Λιμνιάτες εύρισκαν την ευκαιρία να πουν ό, τι θέλουν βγάζοντας διάφορα στιχάκια την ώρα που χόρευαν. Η κυρία Κορύλη διηγείται ένα περιστατικό σχετικό με το θέμα της μετανάστευσης. Τα στιχάκια που βγήκαν τότε, τα τραγουδούν ακόμη στο τραγούδι Αϊ βαλε νοϊ μοϊ.

Κορύλη Χριστίνα

«Τα τραγουδάγανε όλα στην πλατεία, δεν ξέφευγε τίποτα. Τότε τραγουδάγανε με τους Κατσάμπα, ήτανε μια εποχή που όλες οι κοπελιές θέλανε Κόρινθο, δε θέλανε να μείνουνε εδώ, πριν 35 χρόνια. Λέγανε τα κορίτσια να πάνε στην Κόρινθο και στην Αθήνα κι ας «ψωφίσουν» απ' την πείνα. «Το Λιμνιάτη δε τον θέλω γιατί με στέλνει στον κάμπο. Το Λιμνιάτη δε τον παίρνω γιατί με στέλνει για δανεικό ψωμί». Και μετά τα παιδιά, ήσανε κι αυτοί δυο-τρεις και τους λέγανε «Κορίτσια μαζεύτε τα μυαλά σας και μην κοιτάτε τα ξένα παιδιά, οι Λίμνες είναι ξερότοπος(Λίμνα εστ ξεροβέντ), αλλά έχει ωραία παιδιά και λεβέντες (πο κα τρίμμα εδέ λεβέντ), η Λίμνα είναι πέτρα ξερή(Λίμνα ίστ γκούρι ιθάτ) αλλά έχει καθαρές γυναίκες». Αλλά τα παιδιά τους δώσανε μια και τους λένε «τώρα που άνοιξε η Αμερική θα μείνετε μόνες σας, θα σας φάει η ερημιά». Τα λέγανε στο χορό και μαλώνανε και χορεύανε» (βλ. τραγούδι Αϊ βαλε νοϊ μοϊ).

Τσούμπας Βασίλειος.

«Ήταν και μέτοικοι, ήταν και μετανάστες, ήταν πολλοί. Έχουμε κοινότητες Λιμνιατών, στον Καναδά, στην Αμερική, στην Αυστραλία, στην Αργεντινή. Βέβαια, αυτοί που είχαν πάει στην Αργεντινή, γύρισαν πίσω, αλλά χαθήκανε πολλοί.

Έρχονται συχνά, εκτός από αυτούς στην Αργεντινή. Δεν υπάρχουν εκδηλώσεις γι' αυτούς. Προς το παρόν δεν έχει διοργανωθεί, είναι στα υπόψη κάτι τέτοιο, στα σχέδια του συλλόγου και να θυμηθούνε τα παλιά».

«Ο πιο δυνατός σύλλογος του εξωτερικού των Λιμνιατών, είναι ο σύλλογος Υπαπαντή στο Τορόντο του Καναδά. Εκεί κάθε χρόνο, της Υπαπαντής έχουνε εκδηλώσεις, κάνουνε διάφορα φιλανθρωπικά γκαλά. Και μάλιστα μας έχουνε καλέσει, το χορευτικό του συλλόγου την εβδομάδα μετά της Υπαπαντής, θα 'χουν χορό προς τιμήν της Υπαπαντής και έχουν καλέσει το χορευτικό να πάμε».

«Και ξέρεις όταν ο γιος σου μεταναστεύει δε την κρατάει την τέχνη αυτή, πολλοί πήγαιναν μετανάστες. Και έχει την ατυχία το χωριό, αυτοί που παίζαν κάποιο όργανο, οι μεγάλοι, να τους φεύγαν τα παιδιά, οι περισσότεροι».

«Το μεγαλύτερο πρόβλημα στις Λίμνες είναι αυτό. Και ένα κακό που έγινε στις Λίμνες είναι ότι αυτοί που βγήκαν λίγο παρά έξω, φρόντισαν να φέρουν στις οικογένειες τη διχόνοια. Από ποια άποψη; Να δώσουν την αίσθηση ότι είναι ξένοι, ότι δεν ανήκουν στο χωριό, ότι αυτός ο τόπος είναι καταραμένος, δεν είναι ευλογημένος. Αυτό έχει περάσει, οι περισσότεροι λένε να φύγεις απ' το σπίτι».

ΦΟΡΕΣΙΑ

Η γυναικεία φορεσιά:

Την καλή φορεσιά τη φορούσαν σα νυφικό στο γάμο και μετά το γάμο στις γιορτές. Το χαρακτηριστικό και πιο όμορφο κομμάτι της γυναικείας φορεσιάς είναι η «γκούνα», το σιγκούνι. Είναι όλο κεντημένο με διάφορα και ζωηρά χρώματα. Συνήθως κεντούν λουλούδια και φυτά. Το πουκάμισο είναι λευκό από μεταξωτό ύφασμα και έχει

δαντέλα στο γιακά και στα μανίκια. Το μεσοφόρι είναι από βαμβακερό λευκό ύφασμα με δαντέλα στο κάτω μέρος. Η φούστα είναι και αυτή μεταξωτή, λευκή και έχει δαντέλα στο κάτω μέρος. Επίσης, η ποδιά είναι μεταξωτή με δαντέλα. Στο κεφάλι δένουν λευκό μαντήλι από βαμβακερό ύφασμα με κέντημα στο πλάι. Επίσης, οι γυναίκες στις Λίμνες φορούσαν και βλάχικες φορεσιές. Παλαιότερα, λόγω της φτώχειας, μπορεί να έδιναν φορεσιές στους εμπόρους που περνούσαν από το χωριό για αντάλλαγμα πολύ μικρότερης αξίας. Άλλες φορεσιές, όπως αναφέρουν οι ίδιες οι γυναίκες, τις είχαν χαλάσει για να φτιάξουν παντόφλες (ημερολόγιο 2005).

Η αντρική φορεσιά:

Αποτελείται:

1. από λευκό βαμβακερό πουκάμισο με φαρδιά μανίκια
2. Μαύρο γιλέκο με λευκά κεντήματα
3. Φουστάνελα από λευκό βαμβακερό ύφασμα
4. Μαύρο ζωνάρι μάλλινο
5. Τίρκια από μαύρη τσόχα
6. Στο κεφάλι έδεναν ένα μαύρο μαντήλι από βαμβακερό ύφασμα.

Η φορεσιά αυτή των Λιμνών έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με τη φορεσιά του Ναυπλίου.

Επίσης, οι άντρες φορούσαν το ντουρλαμά, πιο απλή φορεσιά που χρησιμοποιούσαν κυρίως για καθημερινή χρήση, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις και σαν γαμπριάτικο ένδυμα. Ήταν φτιαγμένη στον αργαλειό, από ανθεκτικό ύφασμα που λέγεται αλατζάς. Τα κεντήματα έδειχναν την οικονομική κατάσταση του κατόχου της (ημερολόγιο 2005).

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη.

«Παλιώσανε. Φουστάνελες, σιγκούνια, το σιγκούνι, το κεντητό, το γυναικείο αμάνικο, η καζάκα η κεντητή».

Αργύρη Χριστίνα

«Τις βλάχικες, τις φοράγανε πάντοτε. Στις γιορτές, στα πανηγύρια, σε γάμους, το Πάσχα, τις Απόκριες».

Κακούρου Αναστασία

«Η φορεσιά, εδώ είχαμε μια συγκεκριμένη ενδυμασία, η οποία δεν υπάρχει στα γύρω χωριά, ούτε στην Αργολίδα. Είναι πανέμορφη, δεν υπάρχει τέτοιο είδος, σαν ένδυμα γυναικείο, γιατί έχει το πολκάκι, το εσωτερικό, μεταξωτό. Το γιλέκο θέλει ένα μήνα μια γυναίκα για να το φτιάξει. Όλο κέντημα, με τα χρώματα και με πούλιες. Αυτές ήταν πριν ογδόντα και περισσότερα χρόνια. Το χαλάσαμε μετά (το σιγκούνι) και το κάναμε παντόφλες, με τη φτώχεια που είχαμε. Ε, να οι γύφτοι τα 'παιρναν χαμπάρι από πολύ νωρίς, οι έμποροι».

Κορύλη Χριστίνα

«Εδώ οι κοπελιές φτιάχνανε ωραία βλάχικα, στολή πολύ ωραία, ωραιότατη! Και τώρα ξαναήρθε, την έφτιαξε ο σύλλογος. Αυτά ήσανε τα κοστούμια που είχαν οι κοπελιές τα παλιά χρόνια, εγώ θα ήμουνα 6, 7 χρόνια 5;»

Τσούμπας Βασίλειος.

«Φόραγες τη στολή σου, έβγαινες στο πανηγύρι, με την καλή τη φορεσιά και στις καλές γιορτές φοράγανε τις νυφιάτικες σαν του συλλόγου».

«Είναι παρόμοια με του Ναυπλίου, έχει κάποια κοινά στοιχεία με της Περαχώρας, έχει κάποια κοινά στοιχεία με τις Βλάχικες στολές. Πάντως τα κομμάτια που έχουμε βρει ήταν και μέχρι το 1850, υπήρχαν».

ΦΑΓΗΤΑ

Παπά Γιώργης

«Μακαρόνια φτιάχναν τις Απόκριες, της Τυρινής, την πρώτη εβδομάδα, φτιαχτά, με το σίδερο, με το σύρμα, οικογενειακά στα σπίτια».

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Δεν έχει τίποτα, συνταγές. Φτιάχνανε την πίτα κείνα τα χρόνια, τη λαχανόπιτα, τη *μοσέντρα*. Φαγητά, γλυκό δεν κάνανε, δε φτιάχνανε. Δεν υπάρχει τίποτα εδώ, είναι ξερότοπος δεν υπάρχουν, φρούτα και τέτοια πράγματα, για να φτιάχνουνε γλυκά. Αυτοί κάνανε χόρτα, χορτόπιτα, μοσέντρα και τα βράζανε και τα κάνανε χυλό, στο ταψί τα βάζανε και μέσα, τα χόρτα και από πάνω πάλι χυλό και ψηνότανε στο φούρνο. Ήτανε πολύ ωραία, σαν σπανακόπιτα αλλά δεν είχε φύλλο, είχε χυλό. Βάζαμε και κολοκύθια στο φούρνο με χυλό, το ψιλοκόβουμε, το πολίτικο το κολοκύθι, χυλό από κάτω, στη μέση αυτά κι από πάνω πάλι χυλό.

Κάναμε και τα μακαρόνια με προζύμι, ζυμώναμε αλεύρι και το κάναμε ζυμάρι και το πιάναμε και το κάναμε έτσι, το ανοίγαμε μ' ένα σύρμα, από ομπρέλα. Τα βάζαμε ένα- ένα πάνω σ' ένα τραπέζι».

Αργύρη Χριστίνα

«Το *πρισένσι* που τρώγαμε παλαιά. Τι τρώγαμε; Ψωμί, ρίγανη και αλάτι και ψέναμε κι ένα κρεμμύδι στα κάρβουνα και τα τρώγαμε. Δεν είχανε συνταγές, πηγαίνα και κλέβανε και τρώγαμε.

Γκιόσες πάντα φτιάχτανε, αλλά ο ένας τσοπάνης έκλεβε τ' αλλουνού. Τη νύχτα πηγαίνανε και κλέβανε. Κι άμα το ξέρανε τι, αφού κι ίδιος κλέφτης ήτανε, *ο κλέφτης του κλέψαντος*».

«Η μοσέντρα, παλαιά τρώγαμε. Το χόρτο το βράζαμε, το ρίχναμε στο ταψί και ρίχναμε, κάναμε μαλακό ζυμάρι, το λέγαμε μοσέντρα. Τότε δεν είχαμε ούτε πιάτα, στο ταψί τρώγαμε. Θυμάμαι που ήτανε ο Παπαδημητρίου ο γιατρός, μια φορά είχαμε μοσέντρα, κάναμε στο ταψί και ήρθε κι αυτός, βούτηξε κι αυτός το ταψί, *«η αγαπημένη οικογένεια έτσι τρώει, μαζί*». Και άλλη μια φορά που είχαμε βολβούς, ερχότανε.»

ΑΛΛΑΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΧΘΕΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Οι ηλικιωμένες γυναίκες του χωριού, συγκρίνουν τα παλαιότερα χρόνια με τα σημερινά. Θεωρούν την εποχή τους καλύτερη, όσον αφορά το χορό, το τραγούδι και τη ζωντανία του χωριού. Παλαιότερα υπήρχαν περισσότερα παιδιά στο χωριό, υπήρχε ζωή. Επίσης, παρατηρούν πως τώρα οι νέοι δεν χορεύουν, δεν ξέρουν τ' αρβανίτικα τραγούδια και δεν ενδιαφέρονται να τα μάθουν. Ένα άλλο αρνητικό στοιχείο είναι το ότι έχει επικρατήσει το προσωπικό μίσος μεταξύ των κατοίκων.

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Τώρα οι νέοι δεν παραχορεύουνε, οι νέες δε λένε τίποτα, αφήσαν και το χορό, αφήσαν και τα τραγούδια. Χορεύαμε παλιά άντρες, γυναίκες μαζί, ερχόντουσαν και ξένοι. Τώρα κάνανε χορό αλλά δεν τραγουδούσανε, βάλανε μουσική, δε μ' αρέσει η μουσική».

«Εκείνα τα χρόνια τι ωραία που ήτανε! Τώρα έχει πέσει το μίσος.»

Αργύρη Χριστίνα

«Είχαμε ωραία παραδοσιακά αλλά τώρα τ' αφήσανε όλοι. Δεν τους αρέσει να μάθουνε, εμείς πώς τα μάθαμε;»

«Έχουν αλλάξει τα πράγματα πάρα πολύ σε όλα. Τραγούδια δεν ξέρουν τα κορίτσια να πουν, έχουν αρπάξει κάποιες κασσέτες....»

Κορύλη Χριστίνα.

«Ό, τι τραγούδια ξέρουνε χορεύουνε, δε φτιάχνουνε άλλα. Δε θέλουνε να μαθαίνουνε.»

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΙΜΝΩΝ

Ο Μορφωτικός Σύλλογος Λιμνών ιδρύθηκε το 1979 από 21 μέλη, μεταξύ των οποίων νέοι αγρότες και φοιτητές. Ο σύλλογος έγινε δύσκολα αποδεκτός από τους κατοίκους, λόγω του ότι τα μέλη ήταν αρκετά νέα στην ηλικία. Η πορεία του συνεχίστηκε μέχρι το 1984 και σταμάτησε τότε γιατί τα περισσότερα μέλη έφυγαν από το χωριό, για επαγγελματικούς λόγους. Από το 1994 πάλι, μια ομάδα νέων ανθρώπων συνεχίζει την πορεία του συλλόγου μέχρι σήμερα. Οι στόχοι του είναι η πολιτιστική αναβάθμιση, η επιμόρφωση, η εξυπηρέτηση των συμφερόντων του χωριού και η ψυχαγωγία. Συγκρότησε θεατρική και μουσική ομάδα και χορευτικά τμήματα. Διοργανώνει χορευτικές, θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις, γλέντια και αποκριάτικα καρναβάλια. Εκδίδει ημερολόγια με θέματα από την ιστορία, τη ζωή, τα ήθη και τα έθιμα των Λιμνών και έχει δημιουργήσει δανειστική βιβλιοθήκη. Επίσης με πρωτοβουλία του συλλόγου μια ομάδα είκοσι γυναικών εργάστηκε για την κατασκευή δέκα ανδρικών και δέκα γυναικείων φορεσιών, που είναι αντίγραφα αυτών που φορούσαν μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα (*Ημερολόγιο 2004 και Το χρονικό ενός εθιμού, 2005*).

Παπά Γιώργης

«Το 1978 υπήρχε ο σύλλογος. Ανάλογα τις εποχές και τα χρόνια, όποιος ήτανε πρόεδρος όλο και κάτι έκανε, δεν ήτανε μηδέν, τελείως. Αλλά οι τελευταίοι τώρα επειδή ασχολούνται περισσότερο, κάνουν και οι παλιοί ό, τι μπορούσαν, κάνουν μια θεατρική ομάδα, κάτι κάνανε».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Με το χορευτικό πάμε σε διάφορα μέρη της Ελλάδος. Χορεύουμε κάποιους χορούς του χωριού, βγάζουμε το διπλό, το Ρα Καμπάνα Υπαπαντίσσε και μπορεί και άλλα, εξαρτάται από το μέρος που θα πας. Το κακό είναι ότι το χορευτικό μας δεν έχει αποκτήσει μια ταυτότητα ακόμα, γιατί δεν έχουμε ακόμη χορούς που θα πηγαίναμε ως πούμε όπως φέτος, στη Βέροια που θα βγάζαμε χορό μόνο αρβανίτικο, γιατί τ' αρβανίτικα είναι το Τσάμικο και το Καλαματιανό, άντε και τι Τσάμικο του Γαμπρού. Γιατί όταν βγάζεις ένα χορευτικό, βγάζεις πολλούς χορούς».

«Το χορό το Διπλό τον ξέρουμε όλοι. Ο σύλλογος δουλεύει από Νοέμβριο μέχρι Ιούνιο. Έξι χρόνια δουλεύουμε τώρα. Κάποια παιδιά έχουν διάθεση να χορεύουν κάποια όχι, δηλαδή με το ζόρι συμμετέχουν σ' ένα χορευτικό».

Β' ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΓΑΜΟΣ

Το τραπέζι του γάμου

«Την Κυριακή το μεσημέρι στο σπίτι του γαμπρού και της νύφης γίνεται τραπέζι με όλους τους καλεσμένους του. Από την ώρα που στολίζουν το γαμπρό ως την ώρα που επιστρέφουν στο σπίτι του γαμπρού μετά την στέψη. Μετά το μεσημεριανό τραπέζι γίνεται το στόλισμα της νύφης με τραγούδια και η ετοιμασία του γαμπρού. Όταν φθάνει η ώρα για την αναχώρηση της νύφης στην εκκλησία, μπρος από την κυρία είσοδο του σπιτιού στρώνουν μια τράγινη «προκόβα» (χοντρό υφαντό). Επάνω σ' αυτή γονατίζει τρεις φορές η νύφη, ενώ οι γονείς της τ' αδέρφια της και οι λοιποί του σπιτιού την ραντίζουν με αλατόνερο, για να φύγουν οι κατάρες. Κατόπιν ξεκινάει όλο το συμπεθεριό για την εκκλησία τραγουδώντας. Ο πατέρας ή ο αδελφός και ο νουνός κρατούν αγκαζέ τη νύφη.

Όταν τελειώσει η στέψη χορεύουν έξω από την εκκλησία, πρώτη η νύφη, κατόπιν ο γαμπρός, ο κουμπάρος κλπ. Με τραγούδια θα επιστρέψουν στο σπίτι του γαμπρού. Η πεθερά περιμένει στην αυλή του σπιτιού για να ράνει τα «νιο-γάμπρια» με πέταλα λουλουδιών, αμύγδαλα και ρύζι. Η νύφη θα προχωρήσει και θα σταματήσει στην είσοδο του σπιτιού εκεί θα σπάσει το ρόιδι τρεις φορές σταυρωτά δηλαδή πάνω και κάτω της πόρτας δεξιά και αριστερά. Έπειτα με το μικρό δάχτυλο θα μελώσει την πόρτα και μετά θ' αρχίσουν οι συμπέθεροι να καρφώνουν στο στήθος της νύφης χαρτονομίσματα»(Σεραφείμ, Κ.1981).

Παπά Γιώργης

« Οι γάμοι οι παλιοί, οι περισσότεροι γινόσανε στο σπίτι, όλοι το '40, '44, όλοι οι γάμοι στο σπίτι. Η νύφη ήταν βλάχικα κι ο γαμπρός. Παίζανε με όργανα και χορεύανε. Έχει τραγούδια του γάμου που τραγουδούσαν και χορεύανε, αλλά και όργανα δικά του όποιος ήθελε και είχε πολλά... Όταν πηγαίνανε στην εκκλησία τη νύφη άλλο τραγούδι, όταν γυρίζανε στο σπίτι άλλο τραγούδι, όταν ντυναν τη νύφη άλλο τραγούδι. Της νύφης, του γαμπρού, όταν ξυρίζαν το γαμπρό και το ντύνανε, ρίχνανε και χρήματα στο πιάτο για τον κουρέα.

Τρεις μέρες διαρκούσε. Μια μέρα πηγαίνανε παίρνανε τα προικιά, μια μέρα χορεύανε και άλλη μέρα του γαμπρού στην εκκλησία και πηγαίνανε στο γαμπρό και χορεύανε μετά. Προπαραμονή είναι της νύφης, παραμονή πάλι τα προικιά της νύφης και ανήμερα του γαμπρού, Κυριακή της νύφης. Τα πηγαίνανε με τα μουλάρια τα προικιά, όλοι ντυμένοι τις φορεσιές τις βλάχικες. Συμμετείχαν τα

σόγια, οι συγγενείς ,οι μη καλεσμένοι πηγαίνουν στην εκκλησία να δουν τη νύφη, τίποτα άλλο.

Σήμερα κανονικά, γίνονται όλα αυτά αλλά όχι παραδοσιακά, να πάνε με τα μουλάρια.

Το τυπικό είναι το ίδιο. Προπαραμονή ράνουν τα ρούχα της νύφης, παραμονή τα πλένουν και την άλλη μέρα την Κυριακή πάνε στο γαμπρό, ράνουν με ρύζι, παν τα δώρα.

Γ: Στις πόλεις τα 'χουν διαφορετικά

Π: Εδώ στα χωριά η νύφη βάζει τα ρούχα γιούκου, το 'να πάνω στ' άλλο και πάει και τα βλέπει ο κόσμος ας πούμε και τα ράνει, τ' ασημώνει, τα δώρα, σαν έκθεση γύρω-γύρω, τα σεντόνια, τα πλεχτά, τα μαξιλάρια, τα εσώρουχα, όλα τα βάζουν εκεί και πάει ο κόσμος και τα ράνει, τους ρίχνει ρύζι. Και έχει και το σεντουκάκι εκεί, έχει μέσα τα ρούχα της νύφης και ρίχνουνε πρώτα εκεί και μετά στα προικιά.

Γ: Και στα προικιά χορεύουν και όταν πιάνουν το προζύμι, που τα πλένουν.

Π: Την Πέμπτη τα πλένουν, την Τετάρτη τα πλένουν, όχι όλα, μερικά τυπικά για το τυπικό. Κυριακή παντρεύόντουσαν, αλλά από την Τετάρτη πλέναν τα ρούχα

Γ: Τετάρτη πιάναν το βράδυ το προζύμι, ζυμάρι για να ζυμώσουν, την Πέμπτη το πρωί τις πίτες και τις κεντούσαν.

Π: Για να ταΐσεις τόσο κόσμο, πρέπει να κάνεις μεγάλα ψωμιά.

Γ: Την Πέμπτη το πρωί πλέναν τα ρούχα για να βάζουν στην έκθεση

Π: Και άμα πήγαινε ο γαμπρός τον κάνανε λούτσα, του ρίχνανε νερό.

Γ: Υπάρχει ακόμα αυτό και το βράδυ πάνε οι συμπεθέροι και της νύφης και του γαμπρού και ράνουν τα ρούχα το βράδυ της Πέμπτης.

Τη μέρα του γαμπρού χορεύουνε.

Γ: Και η νύφη παλιά χόρευε στην πλατεία της εκκλησίας μετά το γάμο, μετά τη στέψη μαζί με το γαμπρό και οι συμπεθέροι όλοι στην πλατεία της εκκλησίας. Ξεκίναγαν οι νεόνυμφοι πρώτοι, μετά το σόι, ο κουμπάρος, ο νονός και μετά οι συμπεθέροι και μετά όλοι οι άλλοι. Με τραγούδια την πάνε στην εκκλησία, με τραγούδια τη φέρνουν».

Κωνσταντίνα Κακούρι, Ελένη Μπαστούνη

«Πίτες φτιάχνανε, λέγανε κάποια αρβανίτικα τραγούδια, εδώ είναι όλα αρβανίτικα. Τις κεντούσανε, διάφορα σχέδια κάνανε, άμα ήτανε του γαμπρού τα κάνανε κουλούρα, τις νύφης, του κοριτσιού το κάνανε πίτα».

Αργύρη Χριστίνα

«Πολύ παλιά οι γάμοι γινόσανε στα σπίτια, στεφανωνώσανε στα σπίτια. Στις ημέρες μου, το '40 γινότανε ο γάμος στο σπίτι και φοράγανε βλάχικα οι νύφες και είχανε και πέπλο και είχανε και πέλα μπροστά, χρυσάφι και κάτι κορδέλες και όταν πηγαίνανε στο σπίτι του γαμπρού και μέλωνε η νύφη στην πόρτα με σταυρό, με μέλι και με ρόδι. Τα φλουριά δεν ήτανε προίκα, αλλά τη γεμίζανε λεφτά, κολλάγανε λεφτά, έχουν μείνει αυτά. Και όταν πήγαινε η νύφη στο σπίτι του γαμπρού, ο πεθερός της άνοιγε τα πέλα, πέλα τα λέγανε αυτά τα χρυσάφια και τις κορδέλες και τα πήγαινε πίσω και τα 'δενε κόμπο, για να χορεύει η νύφη, να βλέπει.

Όταν στολίζεται η νύφη τραγουδάμε στ' αρβανίτικα, όταν στολίζεται ο γαμπρός πάλι τραγουδάμε το γαμπρό. Όταν πάνε τη νύφη ή το

γαμπρό, γιατί ο γαμπρός θα περιμένει στην εκκλησία, παλαιά πήγαινε ο γαμπρός να την έπαιρνε τη νύφη την ημέρα αυτή. Τώρα πάει στην εκκλησία. Και τη νύφη την τραγουδάγαμε και όταν έβγαινε η νύφη απ' το σπίτι της έστρωνε ο γονιός μια νιοπάλα στην πόρτα τράγινη, όχι πρόβεια και γονάτιζε η νύφη εκεί τρεις φορές και ρίχνανε νερό κι αλάτι, και στο γαμπρό και στη νύφη, μετά έβγαινε η νύφη έξω. Νερό κι αλάτι για να μην πιαστεί τίποτα. Τραγουδάγαμε αρβανίτικα».

Κορύλη Χριστίνα.

«Γάμοι ωραίοι γινόσανε, όλο το χωριό έβγαινε σήμερα γιατί παντρεύει ο Κορύλης το παιδί του ή ο παπάς τη κόρη του όλο το χωριό έξω 'δω, γεμάτος ο τόπος, όπου ήταν το σπίτι. Τώρα έχεις δει τέτοια πράγματα;»

Προξενιό:

«Θα 'στελνε ο πατέρας κάποιον να πει «έχω ένα καλό παιδί, τη παντρεύεις τη κόρη σου;» Κοιτάγανε τότε ο κόσμος, προσέχανε από ποια οικογένεια έρχεται το παιδί, τι προκοπή έχει κάνει ο πατέρας του, ποια είναι η μάνα του, τι όνομα έχουνε στο χωριό. Άμα ήτανε καλός, «θα μιλήσω με την οικογένειά μου και θα σου πω». Πήγαινε ο προξενήτης, θα πήγαινε στο σπίτι του παπά(π.χ.) που είχε τη κόρη, θα βγαίνανε με το παπά στο καφενείο να πιούμε ένα καφέ, δε θα το 'λεγε εκεί μέσα στη γυναίκα και στη κόρη και σε άλλους, ότι μ' έστειλε ο τάδε, θέλει τη κόρη σου στο γιό του, «είναι καλός; Το παίρνω απάνω μου, είναι από καλή οικογένεια, είναι τούτο, είναι τα' άλλο;» Τώρα αυτός που είχε το κορίτσι, «θα μιλήσω και με τη γυναίκα μου και θα σου πω». Και θα 'λεγε με τη γυναίκα του. Μετά η κόρη, θα τη ρωτάγανε τελευταία. Δεν είχε η κόρη να της πουν όπως σήμερα που κάνει κουμάντο ή που κάνει κουμάντο ο γιος. Άμα έλεγε ο πατέρας ναι, η μάνα ναι, έτοιμη η δουλειά. Μετά λέγανε στη κόρη: «έχουμε δύο παιδιά», εμένα έτσι μου είπανε όταν ήταν η ηλικία μου(εγώ βέβαια δεν είχα και πατέρα). Όταν ήταν αυτή η εποχή, καλοί, κουτσοί, στραβοί, πολλοί ερχόσανε στο σπίτι της κοπέλας. Τώρα δε πάνε όμως να ζητάνε κοπέλες, «θα πάω να(λέει) εγώ; Ο γιος μου ή γιος του; Θα τη βρω μόνος μου». «Τη ζήτησα, δε μου τη δώσανε, ας την ψήσουν να τη φάνε». Και λέει η μάνα στην κόρη:

-Γιατί τώρα ο πατέρας σου έβγαλε μια απόφαση, ήρθε ο καιρός να φύγεις, να κάνεις σπίτι δικό σου

-Μα εγώ ξέρω γιατί δεν παντρεύομαι, ποιος είναι αυτός;

-Είναι του παπά Γιώργη ο γιος, είναι του Κορύλη ο γιος, είναι και του Μπατσούρη ο γιος, διάλεξε τώρα απ' τους τρεις ποιόνε θέλεις.

-Δεν παντρεύομαι να κάτσω ακόμα δυο, τρία χρόνια;

-Αμ σε δυο, τρία χρόνια θα 'χω άλλη να παντρέψω από πίσω, δε θα σε βαστήξω σένα ή τριάντα χρόνια».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Έθιμα είχαν, τη κάλτσα που βάζουν, να ρίξουν ένα παιδί πάνω στα προικιά, να πλύνουν τα προικιά, μαζεύονται οι γυναίκες του χωριού, οι συγγενείς και τα πλένουν στις σκάφες. Το πρώτο που βάζουν στη σκάφη για να πλύνουν είναι ένα αγοράκι. Όπως και την κάλτσα της νύφης τη φοράει αγοράκι, συγγενής της νύφης. Γιατί υπάρχει από παντού, ότι για να στεριώσει ένα σπίτι, πρέπει να ξεκινήσει με αγόρι.

Πάλι, που πάνε τραγουδώντας τη νύφη, το ρόδι που σπάνε(υπάρχει κι αλλού), το μέλωμα. Άλλα έθιμα είναι το ξύρισμα του γαμπρού, που υπάρχει παντού».

« Όλοι οι χοροί είναι κοινοτικοί, εκτός από το Αρβανίτικο Τσάμικο, το χορεύανε οι γυναίκες την ώρα που ξυριζόταν ο γαμπρός. Πρόσεχε, πρόσεχε μπαρμπέρη, μη μου ξυρίσεις το κυπαρίσσι και χορεύανε γύρω-γύρω οι κοπελιές του χωριού, οι αγαπητικές, πιθανές νύφες, οι οποίες απέτυχαν να είναι νύφες, λυπημένες αυτό το χορό. Δεν είναι του χωριού αυτό είναι ξένο.»

ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ-ΧΟΡΟΣ

Παπά Γιώργης

«Τώρα ο σύλλογος τα κάνει αυτά, παλιά δε γινόντουσαν, μόνο οι θρησκευτικές γιορτές».

«Μερικές φορές ήσανε οι πρόεδροι(πρωτοχορευτές), παλιά, άμα θέλανε αρχίζανε το χορό, οι δήμαρχοι τώρα ας πούμε. Εδώ είναι όλοι μαζί κι αυτός που χορεύει μπροστά πάει στο τέλος δεν είναι όλο ο ίδιος, μετά οι άλλοι, μετά οι άλλοι. Υπάρχουν τραγούδια για άντρες που χορεύουν οι άντρες, υπάρχουν τραγούδια για γυναίκες που τα χορεύουν οι γυναίκες. Άμα λέει «σύρ' το λεβέντη το χορό» δε θα είναι μπροστά οι γυναίκες θα είναι οι άντρες, θα δούνε ότι έχει πάει μπροστά άντρας και θ' αρχίσουνε να τραγουδάνε αυτό. Θα είναι γυναίκα, θα τραγουδήσουνε γυναικείο».

«Παλιά δεν κοιτάζανε για καλούς χορευτές, τώρα κοιτάνε στους συλλόγους, κι αυτά. Άμα χορέψουνε τσάμικο, εκεί ναι, εδώ δε χορεύουν τσάμικο, συρτό και διπλό. Μικτοί είναι οι χοροί».

«Κάποιος που ήξερε κλαρίνο ή πίπιζα πήγαινε σε άλλο χωριό, αλλά να φύγουν από δω(οι κάτοικοι) να πάνε να χορέψουν αλλού, δεν πήγαιναν».

«Από άλλα χωριά δε μπαίνουν στο χορό, οι Λιμνιάτες είναι στο χορό, οι άλλοι κοιτάνε, θεατές. Οι Λιμνιάτες που είναι στην Κόρινθο, στην Αρχαία Κόρινθο χορεύουν, οι ξένοι όχι».

Γ: τώρα πρόσφατα μπαίνουν, αυτά τα χρόνια, παλιά όχι, μόνο Λιμνιάτες.

Π: Και τώρα ποιος να μπει, μόνο Λιμνιάτες που είναι αλλού, σάμπως τα ξέρουν τα τραγούδια, γιατί τα τραγουδάνε με το στόμα.

Γ: απλώς τα χορεύουν, όχι ότι τα τραγουδάνε με το στόμα.

Π: Οι Λιμνιάτες που είναι στην Κόρινθο, στην Αρχαία που είναι στην Αθήνα. Να, ας πούμε που ήρθε το έπαθλο εκείνη τη μέρα μπήκαν και οι δύο μέσα να πούνε ότι χορεύουνε. Τους χορούς τους ξεκινάνε οι Λιμνιάτες».

«Δεν υπάρχουν κοινοί χοροί, να χορεύουν και στα διπλανά χωριά, δε χορεύουν».

Γ: Στη Προσύμνη δε χορεύουν, μόνο στο χωριό μας χορεύουν. Ερχόντουσαν από άλλα χωριά για να δούνε το χορό εδώ.

Π: Τούτα τα τραγούδια που είναι δω, δε τα 'χουν άλλοι

Γ: Ερχόντουσαν από Προσύμνη, από Αγγελόκασρο, από Χέλι, για να δούνε τους χορούς που χόρευαν εδώ στις Λίμνες, δε χορεύουν αλλού πουθενά».

«Οι Λίμνες δεν έχουν πάρει κανένα χορό από άλλα χωριά, χορεύονται οι τοπικοί χοροί. Στην εκδήλωση βάζουν ό, τι θέλουν, στο πανηγύρι μόνο αυτό που είναι εδώ και πάλι απ' την αρχή, ή δίστιχα και τρίστιχα, ό, τι θέλουνε λένε».

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Τσάμικο χορεύανε, όπως μας λέγανε οι παππούδες, η μάνα. Στην εκκλησία δε χορεύανε τσάμικο, όταν είμαστε όλοι μαζί, εκτός στα

σπίτια που κάνανε γάμο ή καμιά γιορτή. Στην εκκλησία χόρευαν Απόκριες, Πάσχα, κορίτσια και γυναίκες».

«Ήσανε μερακλήδες και λεβέντες. Πρώτα- πρώτα αρχινάγαμε εμείς οι γυναίκες, τις Απόκριες, της Υπαπαντής. Όλο το χορό πρώτα οι γυναίκες, όχι ότι αργούσανε αλλά μόλις έπιανε το χορό ερχόντουσαν και οι άντρες, όταν πιάναμε εμπρός εμείς οι γυναίκες ερχόντουσαν πιάνονταν και οι άντρες. Μερακλήδες ήσανε, μαλώνανε ποιος να μπει μπροστά. Πρώτοι μπαίνανε οι άντρες. Ο παπά Λιγής έμπαινε στο χορό, ήτανε από τη Μιδέα, δεν είχαμε παπά τότε. Οι νέοι δε χορεύουνε τώρα. Γιατί να μη χορέψει κι ο παπάς, να τραβήξει και τον κόσμο».

«Το πανηγύρι ήτανε η διασκέδαση, αυτή είχαμε διασκέδαση. Πολύ ωραία όταν μπαίναμε στο χορό του Αϊ Γιώργη, της Παναγίας, τις Απόκριες. Τότε και οικογενειακώς τρώγαμε, κείνα τα χρόνια, μαζευόμασταν και χορεύαμε και στα σπίτια τα βράδια, τις Απόκριες μαζευόμασταν γειτονιά-γειτονιά. Τώρα χαλάσαν τα πράγματα».

«Αυτές που 'ξεραν τα τραγούδια. Ανάκατα έμπαιναν, όχι μεγάλες μπροστά. Νέες και μεγάλες ανακατεμένα. Μπροστά οι άντρες και μετά οι γυναίκες, σε όλους τους χορούς, δε μπαίνανε ανάκατα με τα κορίτσια. Μπαίνανε και παντρεμένες και ηλικιωμένες, αλλά δεν πιάνανε το χέρι, έπρεπε να είναι συγγενής».

Αργύρη Χριστίνα

« Όλοι μαζί χορεύανε ανακατεμένοι, αλλά πιο πολύ οι άντρες ήταν μπροστά. Αν ήτανε κανένας συγγενής πιανόντουσαν μαζί».

«Τι αγαπημένοι να είναι; Όταν μπαίνανε στο χορό και άμα σου έμπαινα εγώ μπροστά έπεφτε ξύλο με τη μαγκούρα! Θυμάμαι μια φορά, πέφτανε οι πέτρες! Τσακωνόσανε , «να μου κόψεις εσύ το χορό;», το 'χανε σε προσβολή και πριν τον πόλεμο»

«Πάντως γινόσανε εδώ πολύ ωραία πράγματα. Τότε ήταν η μόνη διασκέδαση, βγαίνανε στο λιβάδι και χορεύανε, σε κανένα γάμο».

«Ένας που 'χει σκοτώσει άνθρωπο μπορεί να μη μπαίνει στο χορό για να μην τον κοροϊδεύουν».

«Το τσάμικο που χόρευα εγώ δε το χόρευε κανείς. Χορεύαμε και στα πανηγύρια και στα σπίτια. Όταν γινόσανε στο τραπέζι μετά το φαΐ, λέγαμε του τραπεζιού, κλέφτικα τραγούδια. Εγώ τα τραγούδαγα γιατί μου άρεσε, «βγαίνει ο ήλιος το πρωί», δεν το θυμάμαι. «Πρώτη Μαϊού μου τα 'ριξες τα μάγια και με μάγεψες», τσάμικο είναι αυτό».

Κακούρου Αναστασία.

«Είχανε μαντήλι στο χορό, γι' αυτό και λέγανε, να μη δώσετε χέρι με τα λιμοκοντόρια αλλά με τα μαντήλια».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Πέρα των γάμων και των βαπτισιών κι αυτά, μαζευόντουσαν στην πλατεία της Υπαπαντής, τις Απόκριες, το Πάσχα μετά την Αγάπη την Κυριακή, το Δεκαπενταύγουστο και στις γιορτές των εκκλησιών του χωριού».

«Πολλές φορές ο χορός κατέληγε σε ξύλο, άμα ερχότανε το παραμύθι με το βρυσίδι, πολλοί γέροι χορεύανε με τη μαγκούρα στο χέρι».

«Εδώ χορεύουνε καλαματιανό και τσάμικο, δεν ξέρουνε άλλο. Μα όλη η Πελοπόννησος αυτούς τους χορούς χορεύουνε, δεν ξέρουνε

άλλους. Στο χορευτικό αποφεύγουμε να βγάλουμε Θράκη, στο χωριό δεν έχουν πρόβλημα, είναι κάτι διαφορετικό. Ηπειρώτικα βγάζει. Μα η Ήπειρος έχει τους περισσότερους χορούς και ταιριάζει με το κλαρίνο, η Θράκη δεν έχει κλαρίνο».

«Οι περισσότεροι αρβανίτικοι χοροί είναι αργοί γιατί δείχνει και το σεβντά, οι Αρβανίτες είναι πονεμένος λαός, πονεμένη μειονότητα».

«Όλοι οι χοροί είναι κοινοτικοί εκτός από το αρβανίτικο τσάμικο που χόρευαν οι γυναίκες την ώρα που ξυριζόταν ο γαμπρός».

«Αν κάποιος ήταν καλός να βγάζει στιχάκια τον 'βαζαν πρώτο ή σε σημείο που να μπορεί να πει σε όλους.»

«Τώρα χορεύουν μόνο στην πλατεία, στις εκκλησίες πλέον όχι. Τώρα έχει δουλειές ο κόσμος και όταν έχει ωράριο δε μπορεί να πάει σε τέτοια. Στην εκκλησία σταμάταγαν τα πάντα, «έχουμε εκκλησία σήμερα, δεν πάμε στο χωράφι, πάμε να χορέψουμε, να κάνουμε την εκκλησία». Αυτή είναι η ειδοποιός διαφορά και εφόσον σήμερα ο άνθρωπος έχει γίνει μηχανή και πάει σε ωράριο...»

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Παπά Γιώργης

«Τώρα έχουν φτιάξει καινούρια κομπανία με Λιμνιάτες, δεν παίζουν μόνο αρβανίτικα».

«Η κομπανία είναι του συλλόγου, όταν είναι χορός για το χωριό με το στόμα, δεν έχει όργανα, τα όργανα στους γάμους τα έχουν. Δεν έχει όργανα ούτε τραγουδιστή, όλοι μαζί».

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Παλιά δεν είχανε όργανα, αλλά την εποχή τη δικιά μου είχανε κλαρίνο, μπουζούκι, σαντούρι. Πίπιζα δεν είχανε, ούτε νταχαρέ, δεν υπήρχαν τέτοια όργανα».

«Με το στόμα δεν είχαμε όργανα, χορεύαμε στην εκκλησία χωρίς όργανα».

Αργύρη Χριστίνα

«Μπορεί να πηγαίνανε με όργανα σε άλλα χωριά. Από την Αθήνα ερχόντουσαν, είναι και Λιμνιάτες αλλά συνήθως φέρνανε συγκρότημα στα πανηγύρια. Παλιά ήσανε όργανα πολλά, άλλα από εδώ γύρω, το Στεφάνι, της Κλένιας και γινόσανε πολλοί χοροί στην εκκλησία. Όταν ερχότανε η ώρα αυτή που έπρεπε να πιάσουνε τα τραγούδια τα όργανα φεύγανε και μετά αρχίναγε το τραγούδι».

«Τους πληρώναμε, τους ρίχναμε, αν ήτανε κανένας κουβαρντάς».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Είναι γαλλικό το κλαρίνο, από τη Γαλλία ήρθε. Μετά ήρθαν οι γύφτοι. Οι γύφτοι έχουν άλλου είδους κλαρίνο και συν τοις άλλοις εδώ υπήρχε το εξής δεν υπήρχε το κλαρίνο, υπήρχε η τσαμπούνα, ο ζουρνάς, αυτά».

«Και θυμάμαι εγώ στο κέντρο της πλατείας να παίζει το κλαρίνο ο μπάρμπα... , που 'ναι το κεφάλι του χωριού στο κλαρίνο αυτή τη στιγμή και ήτανε κι ένας με τσαμπούνα, πως το λένε, το ασκί, τομάρι το λένε, ένα σωρό ονομασίες το λένε, δε θυμάμαι γιατί έχει χαθεί τώρα. Πάντως η πίπιζα υπήρχε παλιά και θυμάμαι το 'χω ακούσει, αυτός έπαιζε πολύ παλαιά. Πρέπει να πέθανε γύρω στο 1920, κάτι τέτοιο έχω ακούσει. Και ξέρεις όταν ο γιος σου μεταναστεύει, δεν τη κρατάει αυτή την τέχνη, πολλοί πηγαίναν μετανάστες. Και είχε την ατυχία αυτό το χωριό, αυτοί που 'παιζαν κάποιο όργανο, οι μεγάλοι να τους 'φευγαν τα παιδιά, οι περισσότεροι. Είναι και κανα δυο τρία άτομα που ξεκινήσαν μαθαίνανε σαντούρι, τώρα είναι γέροι ογδόντα χρονών».

«Τα όργανα άλλες φορές στέκονταν στη μέση άλλες όχι, γιατί οι χορευτές πιάνανε όλη την έκταση της πλατείας».

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Παπά Γιώργης

«Γ: Οι μισοί οι μπροστινοί τραγουδάγανε πρώτα, μετά ξαναέλεγαν πάλι αντιφωνικά

Π: ό, τι λες εσύ, λέει κι ο άλλος».

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

*«Κάτω στο γιαλό, κατώ στο περιγιάλι
Κόρη έπλενε κοντή, νεραντζούλα η φουντωτή*

*Κόρη έπλενε τα λινόμεταξά της
Κι όταν έπλενε η κοντή, νεραντζούλα φουντωτή*

*Κι όταν ξέπλυνε, επέσε να πλαγιάσει
Φύσηξε βοριάς πολύ, νεραντζούλα η φουντωτή*

*Φύσηξε βοριάς και δυνατός αέρας
Και της σήκωσε κοντή, νεραντζούλα η φουντωτή*

*Και της σήκωσε το μέσοφουσανάκι
Και της φάνηκε πολύ, νεραντζούλα η φουντωτή*

*Και της φάνηκε τα' ασπρό της ποδαράκι
Κι έλαμψε ο γιαλός πολύ, νεραντζούλα η φουντωτή*

*Κι έλαμψε ο γιαλός κι όλο το περιγιάλι
Ναύτες το είδανε πολλοί, νεραντζούλα φουντωτή*

*Ναύτες το είδανε μέσα από το καράβι
Βάρκα ρίξανε πολλοί, νεραντζούλα φουντωτή*

*Βάρκα ρίξανε να παν να ιδούν τι είναι
Μην είν' μάνα μου η κοντή, νεραντζούλα η φουντωτή*

*Μην είν' μάνα μου, μην είν' κομμάτια ασήμι
Κι αν ειν' μάνα μου η κοντή, νεραντζούλα η φουντωτή*

*Κι αν ειν' μάνα μα, είναι του καπετάνιου
Κι αν η κοπέλα η κοντή, νεραντζούλα η φουντωτή*

Κι αν είναι η κοπέλα, ειν' όλης της παρέας.

«Αυτό το λέγαμε παλιά, στο χορό. Χορεύεται στην εκκλησία, τις Απόκριες, το Πάσχα και γυναίκες και άντρες όλοι μαζί».

«Την εποχή του πολέμου λέγανε ένα, αγαπούσε το δεκανέα κι έκλεγε. Το 'χω ακούσει το τραγούδι, δεν τραγουδιότανε δω».

«Εκείνο το τραγούδι που έλεγε ο παππούς:

*Το βλέπεις κείνο το βουνό το πέρα και το δώθε,
Εφανερώθει ένα στοιχειό που τρώει αντρειωμένους
Γυναίκα ρούχα φόρεσε, γυναίκα παπουτσάκια,
Γυναίκα πάει στην εκκλησιά, γυναίκα προσκυνάει,
Γυναίκα παίρνει αντίδερο απ' του παπά το χέρι
Γυναίκα πήγε κι έκατσε σε γυάλινο πηγάδι
Χήρας ιγιός επέρασε και την εχερετάει
Τι έχεις κόρη μ' και θλίβεσαι και βαριαναστενάζεις;
Μου 'πεσε η αρραβώνα μου σε τούτο το πηγάδι
Όποιος θα μπει και μου τη βρεί, κείνον άντρα θα πάρω
Ο γιός εξεσκαλτώθηκε και στο πηγάδι μπαίνει
Σαράντα ωριές στο βάθος πάει κι εξήντα δυο του πλάτους
Βρίσκει τα φίδια δεκαριά και τις οχιές κουβάρια
Κι ένα φιδάκι κολοβό σέρνει την αρρεβώνα
Τράβα κόρη μ' τον Άδη σου κι ευρεθεί η αρραβώνα
Εγώ πολλούς γέλασα, σε γέλασε κι εσένα*

«Κ.:Ετούτο μου το 'χε πει ο παππούς

Ε.: Ήτανε θηριό, είχε γίνει γυναίκα

Κ.:ήτανε ο εξ' από δω

Αρραβώνα εννοεί δαχτυλίδι, δαχτυλίδι μου 'πεσε σε τούτο το πηγάδι, όποιος μπει κι όποιος το βρει...και μπήκε το παιδί. Αυτός ήταν ο δράκος που έτρωγε τους αντρειωμένους. Αυτό μου το 'χε πει ο παππούς μου, δε μου είπε ποιο μέρος».

Κ.:«Αλλά και στο χορό πολλά λέγανε τότε από τραγούδια, τώρα έχουνε χαθεί. Ε, άμα οι νέες μανάδες δεν τα μαθαίνουνε στα κορίτσια. Οι νέες δεν τα ξέρουν.

Από την πόλη κι από τη Χιό, ξένε μ' τι θέλεις εδώ. Δεν είναι αρβανίτικο, τραγουδάγανε, τώρα από πού το φέρανε; Οι γονείς το λέγανε εδώ, ποιος ξέρει πως ήρθε».

Γ: «Από την πόλη κι από τη Χιό, ήρθαν να δούν τα μάτια μου, πόσα περνάει η αγάπη μου. Αυτό είναι τοπικό, δεν έχει έρθει από αλλού, εδώ το λέγατε σεις παλιά.»

Κ.:«Δεν τα λένε στ' άλλα χωριά, αυτά είναι τοπικά. Ο Αμάραθος, παλιό είναι:

*Δες τε τον αμάραθο σε τι βουνό φυτρώνει,
το τρώνε...(;)να το 'τρωε κι μάνα μου να μη με κάνει κι εμένα
κι αν μ' έκανε τι μ' ήθελεκι αν μ' έχει τι με θέλει
εγώ στα ξένα περπατώ, στα ξένα τρώω και πίνω,
ξένοι μου πλένουν τα σκουτιά, ξένοι μου τα μπαλώνουν
τα πλένουν μια, τα πλένουν δυο, στις τρεις μου τα πετάνε
πάρε ξένε μ' τα ρούχα σου και σύρε στη δουλειά σου,
εδώ νερό δε βρίσκεται, σαπούνι δε πουλιέται,
βάλ' του τα ξύλα για νερό, το χτήμα για σαπούνι
με την άκρη της καρδιάς φτιάχνουν την αλυσίδα».*

Αργύρη Χριστίνα

«Τα τραγούδια τα έμαθα γιατί τ' άκουγα από τα' άλλα κορίτσια. Κάθε εποχή έχει τα δικά της τραγούδια. Όλα τα χορεύανε, είναι ένας κυνηγός κυνήγαγε, είναι κι άλλα πολλά. Υπάρχουν πολλά τραγούδια που τα λέμε και στ' αρβανίτικα και στα ελληνικά, πιο πολύ το ζωνάρι και το Άι βαλε νοϊ μοϊ, διπλός κι αυτό».

Κακούρου Αναστασία.

«Υπήρχαν τραγούδια που ήτανε αποκλειστικά για τις μέρες του Πάσχα, του γάμου άλλα για τις Απόκριες και τον υπόλοιπο χρόνο διαφορετικά. Ξεκινούσανε πρώτα τις Απόκριες μετά γινότανε το Πάσχα. Τα Χριστούγεννα δεν κάναμε ποτέ εμείς γιορτή εδώ, είχαμε τις Απόκριες και το Πάσχα. Αλλά δεν μπορούσες τότε αυτή την εποχή να τραγουδήσεις λάθος τραγούδια, θα σε κοροϊδεύανε, δηλαδή δεν μπορούσες τα αποκριάτικα να τα πεις το Πάσχα ή του Πάσχα να τα πεις σε μια άλλη εκδήλωση.

Τραγούδια όλου του χρόνου είναι:

Όλοι τον ήλιο τον κοιτούν που πάει να βασιλέψει.

Μαράθηκαν τα γιασεμιά, μαράθηκαν τα χόρτα.

Τώρα το βράδυ με δροσό να τραγουδήσω θέλω.

Τραγουδιόντουσαν όλο το χρόνο.

Το Πάσχα που συνήθως περιλαμβάνει και το Μάιο ή μπροστά ή πίσω τραγουδούσαν: *Τώρα το Μάη με δροσιά που ανοίγει το λουλουδι, ακούσατε να σας ειπώ της Ελενιώς τραγούδι.*

Από μικρός ορφάνεψα από μάνα και πατέρα, κι αυτό.

Αμάν τέσσερα χρόνια έκανα στο τακτικό γραμμένος. Κλέφτικο είναι αυτό».

«Ήταν όλα συρτά και χορεύονται σε αργό ρυθμό. Ήτανε η πλατεία μεγάλη, όπως είναι τώρα και ήτανε ο χορός μεγάλος πολύ και δε θα μπορούσες ποτέ να χορέψεις ένα γρήγορο χορό σ' αυτό το μεγάλο χώρο, που όλοι 'μπαιναν στο χορό. Και είχανε βρει τα τραγούδια έτσι σε αργό ρυθμό. Με γρήγορο ρυθμό λίγα είναι τα οποία είναι εκτός εορτών. *Λεβέντης είσαι μάτια μου, είναι ένα άλλο,*

Σαν τι λεβέντης είσαι συ που σέρνεις το καμάρι.

Όλα τα πουλάκι μονά, ζυγά, τα χελιδονάκια ζευγαρωτά».

«Πολύ ωραίο είναι : *Τώρα το Μάη με δροσό, πιστεύω έχει σχέση με την τουρκοκρατία. Χορεύεται στις μέρες του Πάσχα, συρτο».*

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Παπά Γιώργης

«Τραγουδάγανε στα χωράφια αλλά χαθήκανε. Ερχόντουσαν ένα μήνα και θερίζανε στα χωράφια γιατί βόηθαγαν τον αδερφό, τον ξάδερφο, τη συγγένεια όλη ένα μήνα κι εκεί συγχρόνως όταν θερίζαν και τραγουδούσαν, θέριζαν με τα δρεπάνια και τραγουδούσαν. Εμείς δεν τα ακούσαμε, ούτε τα θυμηθήκαμε, είναι κάτι σαν περασμένα.»

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Εκεί που δουλεύεις δεν τραγουδάς, ήταν βαριά η δουλειά, σπέρνανε το στάρι, το θερίζανε, ο καθένας είχε το χωράφι του, δεν ήταν ανακατεμένα, ο καθένας είχε τοποθεσία».

«Ένα τραγούδι έλεγε η μάνα μου όταν βοτανίζαμε:

*Τώρα το βράδυ με δροσό,
μπήκαν τρεις ρούσες στο χορό,
μπήκε και η αγάπη που αγαπώ*

*Σ' άλλο χεράκι πιάστηκε
κι εμένα με παράτησε*

*Της κάνω νόημα κι εγώ
Φύγε από κει κι έλα από δω*

*Της πιάνω το χεράκι της
Τρίζει το βραχιολάκι της*

*Της σφίγγω τα δαχτύλα της
Τρίζουν τα δαχτυλίδια της*

«Εκεί που αλωνίζαμε στ' αλώνι τα ζα, ο πατέρας του μπάρμπα Λη, ο παππούς, τρώγανε οι εργάτες ψωμί και ο παππούς κι εγώ ήμουνα με τα ζα όσο να 'ρθουνε στ' αλώνι :

*Μια φορά ήμουνα πουλί, μ' αγαπούσανε πολλοί
Πουλί και χειλιδόνι, μ' αγαπούσανε οι γειτόνοι
Μα μου 'κοψαν τα φτερά, δεν έχω πλέον λευτεριά
Λευτεριά για να πετάξω, την αγάπη μου να πιάσω
Μα πιάνω ένα στρατί-στρατί, παν τα ματάκια μου βροχή
Στρατί το μονοπάτι, βάσανα που 'χει η αγάπη
Το μονοπάτι μ' έβγαλε, στην κόρη που με γέλαγε(;)
Σε μια μαρμαρένια πόρτα, κει που πήγαινα από πρώτα
Βρίσκω την πόρτα σφαιλιστή, παν τα ματάκια μου βροχή
Σφαιλιστή κι αμπαρωμένη, βάσανο η καρδιά η καημένη
Γιατί γειτόνοι σε ρωτώ, μην είδατε τη Βαγγελιώ;
Μέσα είναι και κοιμάται και για σένα συλλογάται
Μέσα είναι κ' ονειριάται γιατί πως αρραβωνιάζεται».*

Τσούμπας Βασίλειος.

«Ένα χωριό δε στηρίζεται μόνο στις παραδόσεις και στα τραγούδια τα δικά του, γιατί δεν αρκούν. Επειδή πολλοί απ' τους Λιμνιάτες ήταν εργάτες είτε στην Πόχα είτε σε διάφορα άλλα μέρη, πηγαίνανε στις ελιές, στα πρόβατα κάποιων ανθρώπων, ακούγανε κάποια τραγούδια, τα φέρνανε στο χωριό. Τα μαθαίνανε εδώ πέρα, τους κάνανε κάποιες παραλλαγές και γίνονταν τα τραγούδια. Στην Περαχώρα έχουνε φέρει το Κατερίνα και διάφορα τραγούδια είναι φερμένα από διάφορα άλλα μέρη.

Άλλα τα τραγουδούσανε στ' αρβανίτικα άλλα στα ελληνικά. Η Περαχώρα είναι αρβανίτικη περιοχή, στο Λουτράκι είχανε και Αρβανίτες, είχαν τραγούδια δικά τους, τα φέρνανε εδώ. Στην Πόχα είχανε ελληνικά τραγούδια, τα φέρνανε εδώ κι αυτά. Ας πούμε η *Λένα από την Πάτρα*, το ακούσανε στην Πόχα, είχε έρθει από κει. Παλιότερα δεν ήτανε μια απλή δουλειά η συγκομιδή καπνού, δουλεύανε, τραγουδάγανε, κάνανε διάφορα».

ΚΛΕΦΤΙΚΑ

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

*Στ' Αναπλιού το Παλαμήδι εκεί βροντάει το καριοφίλι
Το βροντάνε οι Μοραΐτες κι όλη γης βαρυποινίτες ,
Το βροντάει και μια γυναίκα, δικασμένη χρόνια δέκα,
Το βροντάει και μια δασκάλα...*

«Αυτό το τραγουδάγανε μέχρι τώρα, είναι παλιά, εγώ είμαι ογδόντα επτά χρονών».

Κακούρου Αναστασία.

*«Ποιος είναι άξιος και γρήγορος, άξιος και παλικάρι,
να πάει να πει της Μήτραινας της μικροκαμωμένης,
το Μήτρο τον σκοτώσανε οι Κολοκοτρωναίοι,
κάτω στους κάμπους βρίσκεται κορμί χωρίς κεφάλι,
μαύρα πουλιά τον τρώγανε κι άσπρα τον κυβερνάνε
κι ένα πουλί καλό πουλί καθόταν στο κεφάλι,
φάε κι εσύ μωρέ πουλί ανθρώπινο κεφάλι,
μα πώς να φάω το φίλο μου, το φίλο το δικό μου;»*

ΣΤΟ ΓΑΜΟ

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

Στο νάμο

*«Η μάνα μου έβαλε βουλή φέτο να με παντρέψει,
Όλο τον κόσμο κάλεσε κι όλη την οικουμένη
Μόνο την αγαπητικιά δεν πάει την καλέσει
Σύρε μάνα μ' και κάλεσ' τη, νουνά να στεφανώσει
Παίρνει το κάλεσμα και πάει και πάει να την καλέσει
Ωρα καλή σου λυγερή, καλώς τηνε τη μάνα
Κόρη μου γιος μου σε κάλεσε νουνά να στεφανώσεις
Με τι ποδάρια να σταθώ, με τι καρδιά να φτάσω
Και με τι χέρια κάλαμα, τα στέφανα ν' αλλάξω;
Παίρνω τα στέφανα χρυσά και τα κεριά ασημένια
Και τη λαμπάδα του γαμπρού χρυσή μαλαματένια*

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Τσούμπας Βασίλειος.

«Λένε πάρα πολλά μοιρολόγια και δυνατά, ανάλογα τις μάνες. Δηλαδή το νεκρό τον κλαίνει από την ώρα που θα τον βάλουν στην κάσα και θα τον εκθέσουνε μέχρι να τον πάνε σπίτι. Θυμάμαι εγώ μικρός τι γινότανε, μοιρολόι πάρα πολύ και στ' αρβανίτικα και στα ελληνικά. Το οικογενειακό συναίσθημα είναι έντονο, δε σπάνε οι οικογένειες. Σε βαθμό που πολλές φορές γίνεται πόλεμος. Και δουλεύουν για τα παιδιά τους».

Ο Κωνσταντίνος Σεραφείμ γράφει για τα μοιρολόγια:

«Τους νεκρούς τους μοιρολογούν οι γυναίκες με διάφορα μοιρολόγια. Όταν σηκώσουν τους νεκρούς από το σπίτι σπάζουν, στο μέρος πού είχαν τον νεκρό, ένα κεραμίδι. Αυτό το κάνουν για να μην ακολουθήσει άλλη κηδεία από το ίδιο σπίτι. Μετά την ταφή επιστρέφουν στο σπίτι για να συλλυπηθούν τους οικείους του νεκρού.

Επίσης σαράντα ήμερες πηγαίνουν στο νεκροταφείο για ν' ανάβουν το καντήλι του νεκρού. Τους νεκρούς μοιρολογούν με τα έξης μοιρολόγια:

Πικρός πού είναι ό θάνατος, βαρύ πού είναι το χώμα
και ό τελευταίος ασπασμός χειρότερος ακόμα.

Εκεί πού πας δεν είν' καλά, ποτέ δεν ξημερώνει
μα ούτε ό πετεινός λαλεί, ούτε το χελιδόνι.

Έχετε γεια γειτόνισσες και σεις γειτονοπούλες
εμένα με περιμένουνε γειτόνισσες καινούργιες.

Το βλέπεις εκείνο το βουνό πού μαυροκαπονίζει
εκείνο δεν είναι καπνός ανδρόγυνο χωρίζει.

Κόρη μου ό χάρος με πουλά έβγα να μ' αγοράσεις
Μα θέλει χίλια μπίρμπιλα και τρία κουτιά μόσχω
Τον ήλιο τον τριγυριστό και το μισοφεγγάρι.

Τα μπίρμπιλα δανείζονται, το μόσχω τ' αγοράζω
Τον ήλιο τον τριγυριστή πώς να τον κατεβάσω

και το μισό του φεγγαριού πώς να το διαμοιράσω;

Σήμερα ή μαννούλα σου έχει χαρά μεγάλη, τρέχει στις βρύσες
για νερό και στις σπηλιές για μήλα και στις καλές
γειτόνισσες γι' αφράτο παξιμάδι.

Σήμερα εστολίστηκες και πας σε πανηγύρι μα ούτε πόρτα έκλεισες
μα ούτε παραθύρι»(Σεραφείμ, Κ.1981).

ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

ΕΟΡΤΕΣ

Παπά Γιώργης

«Όλες τις εορτές χορεύουνε, σε κάθε εξωκκλήσι και έχει το κάθε εξωκκλήσι το δικό του τραγούδι, πρώτα αρχίζανε μ' αυτό, το δικό του και μετά τ' άλλα. Στ' Αϊ Γιώργη λέγανε: *σήμερα ημέρα τ' Αϊ Γιωργιού, γεια σου μωρ' Γιωργούλα και χρόνια πολλά*. Στην Παναγία λέγανε: *Σήμερα ημέρα Παναγιά, γεια σου Παναγιώτη και χρόνια πολλά*, και το πηγαίνανε ίσα πέρα. Κι επειδή είναι και Χριστός Ανέστη :*Γεια σου και Χριστός ανέστη*, τέτοια πράγματα. Αλλά τώρα μόνο στην κεντρική εκκλησία χορεύουν, όχι στα εξωκκλήσια.»

«Σχετικά με τις εποχές δεν έκαναν πανηγύρια, ερχόντουσαν ν' αλωνίσουνε, αλωνίζανε, να τρυγίσουνε, τρυγίζανε.»

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Κάθε εκκλησία που γιόρταζε μετά χορεύανε γύρω. Σε κάθε γιορτή είχανε ξεχωριστό τραγούδι.»

«Στο πανηγύρι, στην εκκλησία, μετά γυρίζανε, τοπικά χορεύανε τα κορίτσια, τα τραγούδια της ημέρας εκείνης, της Παναγίας, του Αϊ Γιωργιού, παλιά τραγούδια, *Σήμερα ημέρα τ' Αϊ Γιωργιού*.»

Αργύρη Χριστίνα

«Σήμερα ημέρα τ' Αϊ Γιωργιού, σήμερα ημέρα Παναγιά, άμα είναι κανένας Παναγιώτης *γεία σου Παναγιώτη και χρόνια πολλά*, χόρευε μπροστά.»

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

«Την παραμονή οι νοικοκυρές ζυμώνουν το χριστόψωμα. Το χριστόψωμο κατά την συνήθεια του τόπου το κεντούν. Φτιάχνουν τα μέλη της οικογενείας των και τα ζώα καθώς και τα επαγγέλματα που ασκούν. Επίσης στολίζουν το Χριστόψωμο με άλλα στολίδια. Μαζί με αυτά ζυμώνουν και πίττες για τα βαφτιστήρια. Την ημέρα των Χριστουγέννων θα πάνε την πίττα στο βαφτιστήρι τους. Η κουμπάρα θα τους δώσει γλυκά. Την παραμονή των Χριστουγέννων το βράδυ βάζουν στη φωτιά, στο τζάκι, ένα πολύ μεγάλο κούτσουρο, για να 'ρθει ή Παναγία να ζεσταθεί. Στην εικόνα της Παναγίας βάζουν βαμβάκι.

Το απόγευμα της εορτής των Χριστούγεννα) οι νέες και οι νέοι του χωριού, χορεύουν στην κεντρική πλατεία της εκκλησίας με τραγούδια που τραγουδούν οι ίδιοι»(Σεραφείμ, Κ., 1981).

Κακούρου Αναστασία

«Τα Χριστούγεννα δεν κάναμε ποτέ εμείς γιορτή εδώ».

Τσουμπας Βασίλειος.

«Τα έθιμα είναι λίγο πολύ κοινά, έχει χαθεί ένα δικό μας, ένα δικό τους, έχουμε πάρει, έχουνε πάρει. Άλλα έθιμα έχουμε τα караγκιοζάκια που βάζουν ένα πουρνάρι και το καίνε τα Χριστούγεννα. Άλλα πάλι με τα καλικατζάρια, οι γιαγιάδες βγάζανε διάφορες ιστορίες στο χωριό. Η γιαγιά μου εμένα μου έλεγε, παρομοίαζε μια γειτόνισσά μας, η κάθε γιαγιά το έλεγε σαν έθιμο, έλεγε: «τον καλικάτζαρο που πάει στο πηγάδι, πάει να πάρει τα προικιά της γυναίκας που πλένει, δίπλα στο καζάνι που βράζει το νερό. Πήγε ο καλικάτζαρος να τα πάρει από κει και πήγε η γιαγιά και του 'βαλε το πουρνάρι στο κώλο και του 'κατσε στο κώλο του καλικάτζαρου και δε βγαίνει, να το διώξει ο παπάς» και τέτοια. Αυτά είναι διάφορα που λέγανε.».

Πρωτοχρονιά

«Οι νοικοκυρές ζυμώνουν την βασιλόπιττα αφού ρίξουν μέσα το φλουρί («παρά») και έπειτα την κεντούν με διάφορα στολίδια. Πριν την κόψουν έχουν στρώσει κάτω στο δάπεδο ένα σεντόνι και την κυλούν τρεις φορές. Μια φορά για να ιδούν αν θα έχουν υγεία, την δεύτερη αν έχουν ευτυχία και την τρίτη για ότι άλλη επιθυμία έχουν. Όταν ή βασιλόπιττα πέσει από την επάνω όψη (καλή μεριά), τότε θα συμβεί, το επιθυμητό που ζητούν. Αν όμως πέσει ανάποδα (κάτω όψη) τότε θα έχουν αντίθετα αποτελέσματα. Μετά ο αρχηγός της οικογένειας θα την κόψει σε τέσσερα μεγάλα κομμάτια. Αυτός που θα βρει το φλουρί είναι ο τυχερός της χρονιάς. Επίσης την ημέρα της Πρωτοχρονιάς προσέχουν ποιος άνθρωπος θα έλθει στο σπίτι. Αν αυτός ο άνθρωπος έχει καλό χαρακτήρα τότε ή χρονιά κατά την αντίληψη τους θα πάει καλά. Αν όμως ο άνθρωπος αυτός δεν έχει καλό χαρακτήρα συμβαίνει το αντίθετο. Με αυτές τις νοοτροπίες που επικρατούν αποφεύγουν την ημέρα της Πρωτοχρονιάς να κάνουν επισκέψεις, εκτός αν είναι στενός συγγενής. Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς ταΐζουν τις κόττες για να τις βρει ο Άη Βασίλης χορτάτες»(Σεραφείμ, Κ., 1981).

ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ

Παπά Γιώργης

«Το κέντρο του χωριού είναι η Υπαπαντή, η εκκλησία η κεντρική, εκεί γινόσανε όλα, το λιβάδι του χωριού, όλα εκεί διαδραματίζονταν».

«Και πάλι στο λιβάδι της εκκλησίας έβγαινε ο κόσμος και έβλεπε τους ανθρώπους, ποια κουτσαίνει, ποια δεν έχει χέρι, ποια δε βλέπει...Γι' αυτό και σου λέει βγείτε στο λιβάδι να σας δει ο κόσμος. Εκεί φαινόσανε όλα, το μεγαλύτερο κοινωνικό δικαστήριο, εκεί θα κουτσαίνεις, εκεί θα χτυπήσεις, άμα δε μπορείς βλέπουνε».

«Από το απόγευμα μέχρι τη νύχτα αρχίζανε με το τραγούδι της Υπαπαντής και σειρά- σειρά ό, τι τους έρθει, όλα τα τραγούδια. Και έρχονται τρεις γύρους την εκκλησία και τελειώνουν. Τελειώνει ο Εσπερινός ανήμερα, όχι ο πανηγυρικός την παραμονή, και μετά αμέσως το χορό. Ξεκινάει μετά τον Εσπερινό και χορεύουν το Ρα καμπάνα Υπαπαντησε με Συρτό και το τελευταίο πάλι Συρτός με το ίδιο τραγούδι, μ' αυτό κλείνουν. Μ' αυτό ανοίγουν, μ' αυτό κλείνουν.»

«Αλλά την ημέρα της Υπαπαντής την τιμούσαν πάρα πολύ, μόνο αυτή τη μέρα, δηλαδή και οι ξενιτεμένοι της Υπαπαντής ερχόντουσαν στο χωριό απ' έξω, τους φιλοξενούσαν εδώ».

«Το πιο μεγάλο πανηγύρι είναι η Υπαπαντή, έρχονται και ξένοι απ' έξω και ξενιτεμένοι και να προσκυνήσουν και να χορέψουν και όλα, δηλαδή και ό, τι γίνεται στο χωριό γύρω από την εκκλησία γίνεται. Επειδή η Παναγία είναι θαυματουργή, δηλαδή τώρα να σε βρίσει ο άλλος, ας πούμε παλιά έλεγε «να μη χαρείς την ημέρα της Υπαπαντής» δηλαδή να 'χεις πεθάνει, «έκανες ζημιά; Να μη χαρείς την ημέρα» που το λεν στ' αρβανίτικα. «Έσπασες το βαρέλι(ας πούμε) να μη χαρείς» πως λένε άλλοι του Αγίου Δημητρίου να μη σε βρει ή του Αγίου Γεωργίου; Εδώ λένε να μη σε βρει της Υπαπαντής».

«Το τραγούδι έχει θρησκευτική σημασία, χτυπάει η καμπάνα της Υπαπαντής, να σηκωθείς να πας στην Εκκλησία, να μην τεμπελιάσεις, να σηκωθείς να φορέσεις το φουστάνι, να σηκωθείς να φορέσεις το μαντήλι, να 'ρθεις να πάμε μαζί χέρι-χέρι. Αναφέρεται στη γιορτή, αλλά έχει και λίγο ερωτικό μέσα, ας πούμε το λέει ο άντρας σε γυναίκα και στο δρόμο της λέει «έλα να σε φιλήσω τώρα που πάμε μαζί και που δεν έχω πει κρασί, που λείπει και η μάνα σου», έχει και τέτοια μέσα, αλλά το θέμα είναι να σηκωθεί να πάει στην εκκλησία».

Αργύρη Χριστίνα

«Το Ρα καμπάνα Υπαπαντήσε, είναι της Εκκλησίας το τραγούδι. Με το Ρα καμπάνα ξεκινούσε γύρω από την εκκλησία, κάναμε και στο τέλος κύκλο. Είναι παράδοση, πρέπει να 'ρθουνε τρεις φορές την εκκλησία. Το Ρα καμπάνα μόνο εκείνη τη μέρα τραγουδιέται. Είναι κοντά στις Απόκριες και τα λένε μαζί».

Τσούμπας Βασίλειος.

«Το Ρα καμπάνα κάναμε για το καλό ένα γύρω της εκκλησίας, με καλαματιανό αργό».

ΑΠΟΚΡΙΕΣ- ΧΟΡΟΣ ΔΙΠΛΟΣ

«Την Τσικνοπέμπτη έσφαζαν τα γουρούνια. Τότε ό ένας γείτονας θα πήγαινε να επισκεφθεί τον άλλον, ό φίλος θα πήγαινε στον φίλο του και ό συγγενής θα πήγαινε στον συγγενή του, για να φάνε με τον σκοπό να συγχωρήσουν τους πεθαμένους. Τις δυο τελευταίες Κυριακές μαζεύονται όλοι στην πλατεία του χωρίου να ιδούν τους νέους και τίς νέες πού χορεύουν ντυμένες βλαχοπούλες. Συνηθισμένοι χοροί είναι ό Καλαματιανός και ό διπλός τοπικός.

Την τελευταία Κυριακή συγκεντρώνονται γειτονίες γειτονίες οι συγγενείς μαζί με άλλους συγγενείς για να αποκρέψουν σ' ένα σπίτι. Εκεί πηγαίνουν τα φαγητά τους (κρέας, γιαούρτη και γαλόπιττα (γαλακτομπούρεκο) όπως συνηθίζουν να φτιάχνουν τίς αποκρίες και τρώνε όλοι μαζί. Μετά αρχίζει το γλέντι μέχρι αργά.

Διάφοροι στίχοι πού τραγουδιούνται:

Τώρα τίς αποκρίες χορεύουν νέοι και γριές
τώρα πού αποκρεύουμε όλοι θα χορεύουμε.
Καρδιά με δεκαοκτώ κλειδιά γιατί είσαι σφαιλισμένη
για δεν γελάς, δεν τραγουδάς πώς ήσουν μαθημένη;
Τί να της κάνω της μικρής πού 'ναι μικρή και κλαίει
κι αν της ειπώ και τίποτα της μάννας της το λέει;
Τίνους βαρύνε οί μαχαιριές και αίμα δεν σταλάζει,
τίνους αγάπη παίρνουνε και δεν αναστενάζει;
Μοίρα μου κακορίζικη μοίρα πα ανάθεμα σε
για το καλό σου χάνεσαι και στο κακό μπροστά 'σαι

Τραγούδια αποκριάς

Κέντισε τα κατσαρά μαλλιά Μαριώ μου - Μαριώ μου
Μαριώ και Άγγελικώ μου δώσε τα άποκτενίδια
για να τα πάω στο χρυσικό Μαριώ μου - Μαριώ μου
Μαριώ και Άγγελικώ μου να φτιάξω δακτυλίδια
Βγάλε μια τρίχα από τα μαλλιά τα μάτια μου να ράψω
να κάνω όρκο και σταυρό άλλου να μη κοιτάξω.
Στήν Αραπιά ήθελα να πάω Μαριώ μου - Μαριώ μου
Μαριώ και Άγγελικώ μου να πιάσω έναν Αράπη,
να κάθομαι να τον ρωτώ πώς πιάνεται ή αγάπη.
Από τα μάτια πιάνεται Μαριώ μου - Μαριώ μου
Μαριώ και Άγγελικώ μου στα χείλη κατεβαίνει
ριζώνει και δεν βγαίνει.

Άλλο

*Μαράθηκαν τα γιασεμιά μαραθήκανε τα χόρτα μεσ' της Ελενιώς την
πόρτα και ή Ελενιώ καθότανε μεσ' στην άκρη στο ποτάμι Ελενιώ δεν
βαρεστάει με το ποτάμι εμάλλωνε ωχ και το πετροβολούσε Ελενιώ
δεν βαριεστούσε, ποτάμι για λιγόστεψε. Ποταμάκι κάνε Πέρα θέλω να
περάσω πέρα να πάω να βρω, να πάω να βρω το Γιώργο μου ωχ το
Γιώργο!»(Σεραφείμ, Κ., 1981)*

Παπά Γιώργης

Έθιμα

«Ήρθανε οι Απόκριες πάλι και τις Απόκριες χορεύανε. Στις Απόκριες είχανε τραγούδια αποκριάτικα, τραγούδια βρισιές, σατυρικά πιο πολύ. Έθιμα είχανε με τους μασκαράδες πάλι, που ντύνονται μασκαράδες, βγαιναν στην πλατεία και χορεύανε. Με τον καρνάβαλο που ανάβουνε φωτιές τέτοια δεν έχουμε εμείς. Μακαρόνια φτιάχναν τις Απόκριες, της Τυρινής, την πρώτη εβδομάδα, φτιαχτά, με το σίδερο, με το σύρμα, οικογενειακά στα σπίτια».

«Στ' αρβανίτικα: Τώρα που δένουμε κι έρχονται απόκριες, όποιος πάει ν' αρραβωνιαστεί, θ' αρραβωνιαστεί σίγουρα. Και οι πιο πολλοί αρραβωνιάζονται τότε».

«Χορεύανε μετά την εκκλησία κα 'να δυο ώρες και φεύγαν.

Ο Διπλός χορεύεται με το Ζωνάρι και το Αϊ Βαλέ νοϊ μοϊ που σημαίνει *τι ωραίος που είναι αυτός ο χορός, ελάτε μέσα και έχει όλα αυτά, ό, τι θέλεις βάζεις μέσα, δίστιχα και ελληνικά και αρβανίτικα. Ας πούμε: Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ κ κι μπούκουρ κι διπλόι, τώρα τις Απόκριες χορεύουν γέροι και γριές. Μετά πάλι Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ κ κι μπούκουρ κι διπλόι, είναι Διπλός. Σήμερα ημέρα τ' Αϊ Γιωργιού να παντρευτούν όλοι και του χρόνου. Το Ζωνάρι το τραγουδάνε ενδιάμεσα. Είναι ας πούμε τρεις- τέσσερις που είναι μαζί, αρχίζουν αυτό το τραγούδι, φεύγουν απ' αυτό πάνε την Παναγιωτίτσα, φεύγουν από κει πάνε αλλού».*

«Ο Διπλός χορεύεται με δύο μελωδίες, το ζωνάρι και το Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ, μόνο αυτά τα δύο. Το Διπλό το χορεύουν περισσότερο τις Απόκριες, που έχει μέσα ... Τις Απόκριες είναι το Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ, αυτό εκεί, ρίχνουν ό, τι θέλουν εκεί μέσα. Σ' αυτό το χορό βάζουνε πολλά δίστιχα και σατυρικά και πειραχτικά πολύ, πολύ και κοροϊδεύανε. Δηλαδή αν είχε κάποιος ένα καημό το 'λεγε εκεί στο χορό, έβγαζε δίστιχα εκείνη την ώρα και τραγουδάγανε όλοι. Πάλι μια κοπέλα αν είχε ένα καημό το 'βγαζε στα δίστιχα. Χόρευε απέναντι αυτός που δεν τη πήρε, ετούτη από δω του έλεγε...πολλά. Αλλά ό, τι λέγανε δε τσακωνώσανε, το λέγανε και οι άλλοι, δε μαλώνανε.

Τώρα άμα γίνει αυτό θα τσακωθούνε: *Για κοιτάχτε αυτόνε που με παράτησε(με τραγούδι τώρα), για κοιτάχτε αυτός που ήθελε χρήματα και δε με πήρε, με είχε αρραβωνιασμένη πέντε χρόνια και μετά δε με πήρε».*

«Πιάνονταν και έτσι και έτσι, όπως θέλανε, τώρα πιάνονται αγκαζέ και το Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ και το Ζωνάρι.

Γ: τώρα πιάνονται έτσι γιατί είναι πιο εύκολο

Π: δεν πας γύρω, ούτε ένα μέτρο δεν κάνεις.

Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ, τι ωραίος που 'ναι τούτος ο χορός, αλλά εκεί έχει σατυρικά, έχει μέσα τι να ιδείς, ό, τι θέλουνε λένε κει, δηλαδή μαλώνουνε τους άντρες, μαλώνουν τις γυναίκες».

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Αρβανίτικα τα λέγανε, αυτά τα λέγανε οι γυναίκες από μόνες τους, πειραχτικά. Μασκαράδες ντυνόntonουσαν. Ντυνόntonουσαν και σκεπαζόμασταν να μη μας βλέπουν, για πλάκα έτσι όχι για. Χορεύανε στα σπίτια που πηγαίνανε. Τότε δεν υπήρχαν οι φορεσιές που έχουνε τώρα. Φουστανέλα, τέτοια, οι γυναίκες φοράγανε φουστανέλες, οι άντρες φοράγανε γυναικεία και γινότανε αυτό που γινότανε. Ε, πηγαίνανε στα σπίτια, χορεύανε λίγο γύρω, διασκεδάζαν, αν τους γνώριζες καλώς, δεν τους γνώριζες το γλυκό που είχες κάνει και αυτό ήτανε».

«Χορεύαμε τη Βλάχα. Η βλάχα είναι το άλλο Ζωνάρι, το χορεύουμε στο Διπλό. Το Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ το Πάσχα, Απόκριες, δε λέγανε αισχρά. Έβγαλε το τραγούδι(από το Λουτράκι). Αγάπαγε το Λουκά και δεν την πήρε, πήρε μια πλούσια. Και έβγαλε το τραγούδι. Χώρισε αυτός και αυτή γύρισε μόνη της. Βγήκε το τραγούδι όταν ήμουνα μικρή, ογδόντα χρόνια;»

Αργύρη Χριστίνα

«Απόκριες τραγουδάγαμε της Βαγγελιώς. Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ είναι αρβανίτικο, πολλά ρίχναμε μέσα, στίχους, τα σκεφτόμασταν και ρίχναμε. Ό, τι μου ερχόντουσαν τα ταίριαζα, όλοι οι στίχοι αρβανίτικα είναι δικοί μου. Ήμουνα αρχηγός, αν δεν έμπαινα εγώ στο χορό δε γινότανε τίποτα, εγώ άνοιγα το τραγούδι. Στιχάκια ρίχναμε στ' αρβανίτικα στο Ζωνάρι».

«Παλαιά η Κατσιμακρέσα μέσα στο χορό και η Μαρίνα του Νταλάκου που είχε αγαπήσει τον(;) είχανε βγει στο χορό κι αυτή είχε κάνει μια πίτα, έτσι λέγανε στο χορό και πίτα πήγαινε πεσκέσι στην Αθήνα και λέγανε Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ, πολύ πειραχτικά.

Τα στιχάκια τα λέγανε μέχρι την ηλικία μου και μετά, εγώ έχω παντρευτεί το '54, εγώ τραγούδαγα κανονικά. Τώρα τα πειραχτικά δεν περνάνε».

«Τραγουδάγαμε και στ' αρβανίτικα και στα ελληνικά πολλά τραγούδια, πιο πολύ το Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ και το Ζωνάρι, Διπλό κι αυτό. Παλαιά πιανόσανε σταυρωτά, τώρα αγκαζέ. Αυτό χορεύανε και στην Περαχώρα, λέγανε ένα τραγούδι *Χαράλαμπο*, όπως το χορεύουμε εμείς. Έχουμε ένα βιβλίο ότι χορεύεται στην Κοζάνη, δεν ξέρω και στα Μέγαρα. Εκεί λέγανε ένα ωραίο τραγούδι: *μέσα στου χωριού τη βρύση έσκυψα να πιο νερό*».

«Όταν χορεύανε τις Απόκριες βάζανε τροκάνια, βάζανε πίμπες, μαγκούρες, γινόntonουσαν καρνάβαλοι. Τι γαιΐδουρια φέρνανε...»

Κορύλη Χριστίνα

«Τις Απόκριες που ντυνόσανε μασκαράδες, όλη τη 'βδομάδα τη τελευταία, πηγαίνανε στα σπίτια που χορεύανε όλοι οι μασκαράδες έξω «αυτόν τον γνώρισα, αυτός δε γνωρίστηκε, ποιος ήταν αυτός, ποια ήταν αυτή», κάτι τέτοια πράγματα κάνανε.

Ένα τραγούδι που λένε τις απόκριες: χτένιστα κατσαρά μαλλιά, τη Βλάχα:

*Μοϊ κέντησμένη σου ποδιά βρε βλάχα
Βρε βλάχα βλαχοπούλα κι αρβανιτοπούλα*

*Μοϊ κεντησμένη σου ποδιά βρε βλάχα
Μη κεντησμένη σου ποδιά και η άσπρη σου τσεμπέλα*

*Εσύ στα μάτια φαίνεσαι βρε βλάχα
Βρε βλάχα η βλαχοπούλα μου πως είσαι χρυσοχέρα*

*Πολλοί με κατηγορήσαν βρε βλάχο
Βρε βλάχα η βλαχοπούλα μου, μου λεν πως τρώω τ' αφιόνι*

*Εγώ τ' αφιόνι δεν το τρώω βρε βλάχο
Βρε βλάχα η βλαχοπούλα μου παρά σεβντάς με λιώνει*

*Έχω μητέρα κι αδερφό βρε βλάχο
Βρε βλάχο βρε μπαμπέση με βάζουνε στη μέση*

Εγώ θα ήμουνα έξη, εφτά χρόνια, πέντε; Και το λέγανε κι αρβανίτικα εδώ που τραγουδάγανε (Χ)Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ κ κι μπούκουρ κι διπλόι δηλαδή πόσο ωραίος είναι ο χορός που χορεύανε και τραγουδάγανε. Εγώ τώρα πήγαινα πηδώντας στο σπίτι και το 'λεγα το τραγούδι και μου 'λεγε η μάνα μου...»

Η κυρία Κορύλη διηγήθηκε το γεγονός στο οποίο αναφέρεται το τραγούδι Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ. Ο σύζυγος της που βρισκόταν εκεί όταν έδινε τη συνέντευξη, έφερε αντίρρηση, δεν ήθελε να αναφερθεί στο γεγονός, ούτε στην Κατερίνα(για την οποία μιλάει το τραγούδι) γιατί όπως είπε δεν ήθελε να τ' ακούσουν αυτά οι Ευρωπαίοι.

«Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ κ κι μπούκουρ κι διπλόι, Κατερίν... Αυτό το 'λεγε η Μαρίνα του Νταλάκου, ήτανε γυναίκα τσίφτισσα η Κατερίνα, αυτή δε σήκωνε κουνούπι στο σπαθί της. Αλλά πήγε και πήρε τη πίττα που είχε φτιάξει η Μαρίνα του Νταλάκου για το Λουκά, να τη στείλει στην Αθήνα με το μπάρμπα Θείτσο το Κορύλη, το συγχωρεμένο το παππού το Κατσικορύλη, τον αδερφό του παππού μας. Πήγανε τη πήρανε απ' το φούρνο και τη φάγανε και μετά η Κατερίνα στολίστηκε,

πάει η Μαρίνα να πάρει τη πίττα, πουθενά η πίττα, το κατάλαβε πως την είχε πάρει. Και μετά ήρθε η Κατερίνα εδώ στην εκκλησία και τραγουδάγανε «μου πήρες τη πίττα». Λέγανε ιστορίες αλλά αυτά είναι στις γιαγιάδες μου την ηλικία, 150 χρόνια τραγούδια, λόγια, δεν είναι σήμερα.

Τα τραγουδάγανε όλα στην πλατεία δεν ξέφευγε τίποτα. *Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ κ κι μπούκουρ κι διπλόι*, λέγανε ό, τι θέλανε βάζανε».

Τσούμπας Βασίλης

«Εμείς χαρακτηριστικό χορό δικό μας έχουμε το Διπλό. Δε χορεύεται πουθενά αλλού. Ο Διπλός είναι ένας χορός που συνηθίζεται να χορεύεται στην τελευταία Κυριακή της Αποκριάς. Ο Διπλός είναι καθαυτού Λιμνιάτικος. Έχει και κάποιες καταβολές από τα αρχαία χρόνια, γιατί τέτοιοι χοροί σατυρικοί να μιλάει ο ένας ν' απαντάει ο άλλος τους συναντούσες στις τραγωδίες. Είναι πολύ παλαιό.

Η άποψη που έχει ακουστεί εδώ στο χωριό, όταν ξεκινάς και λες κάποια στιχάκια, ο Διπλός πως ξεκίνησε, πρώτα ήταν τραγούδι και μετά ήταν χορός. Αυτό χορευόταν τις Απόκριες. Τις απόκριες είναι μια γιορτή, μαζεύεται ο κόσμος και κάνει ό, τι ζουρλαμάρα του κατέβει στο κεφάλι, να βρίσει τον άλλο κ.α. Τότε τι κάνανε: καθότανε μια ομάδα απ' τη μια μεριά, μια ομάδα απ' την άλλη, χωρισμένος ο χορός στα δύο, στα τρία, στα τέσσερα. Ή στην ουσία ήτανε δύο ομάδες η μια είχε λιγότερους η άλλη περισσότερους και κάπως ισοροπούσε. Έμπαινε μια ομάδα, έβγαινε στην πλατεία και το έλεγε, τον σατίριζε. Το στιχάκι βγαίνει καλά με το Διπλό, δεν μπορείς να βάλεις καλαματιανό εκείνη τη στιγμή, γι' αυτό είναι ο χορός, ο χορός στήθηκε πάνω στα λόγια, τα βήματα. Δε νομίζω να ήρθε, πιστεύω ότι είναι πολύ παλιό το οποίο με τα χρόνια έχει εξελιχθεί σ' αυτό, δεν ήρθε κάποιος κατευθείαν από την Ήπειρο.

Ο βηματισμός στήθηκε πάνω στο τραγούδι, δεν το κλέψανε από αλλού, τους βγήκε. Ένα χαρακτηριστικό είναι μια φορά το 1940, κάπου εκεί μπορεί να ήταν πριν τους Γερμανούς, είχαν μαζευτεί στην πλατεία και θα ξεκινούσε ο χορός και πριν πάει στο χορό μια γυναίκα είχε πάει μια πίττα στο φούρνο.

Στο Διπλό μόνο τραγούδι, δεν έχει όργανα. Η μια ομάδα απέναντι στην άλλη, ήταν ένας κύκλος πιασμένοι αλλά χωρισμένοι οι μισοί από δω οι μισοί από κει. Δηλαδή από ένα σημείο και μετά άλλαζε και μάλιστα πολλές φορές λέγανε ότι τραγουδάγανε και από τα σκαλιά της εκκλησίας, τραγουδούσαν κι απ' έξω. Ένα άλλο που λένε γιατί σε κάποιες περιπτώσεις δε μπορούσαν να μαλώνουνε συνέχεια οι γυναίκες με τους άντρες, λέγανε ότι η Λίμνα είναι μια ξερή πέτρα αλλά έχει γυναίκες λεβέντισσες και μετά οι άντρες λένε ότι η Λίμνα είναι ένας ξερότοπος αλλά έχει άντρες λεβέντες, παλικάρια. Ο Διπλός έχει ένα στάνταρ, «της ακρίβειας τον καιρό» τελειώνει αυτό και μετά αρχίζει. Έλεγε ένας ένα δίστιχο και το επαναλάμβανε η ομάδα του, οι άλλοι πίσω».

ΠΑΣΧΑ

Έθιμα του Πάσχα

«Το Μ. Σάββατο οί γυναίκες ζυμώνουν το πασχαλινό κουλούρι και μαζί μ' αυτό ζυμώνουν κουλούρες μεγάλες για να τίς πάνε στα βαφτιστήρια τους και ένα μικρό κουλούρι πού το βάζουν στο εικόνισμα. Όλα τα κεντούν με διάφορα κεντίδια και ένα κόκκινο αυγό θα βάλουν επάνω στην πασχαλινή κουλούρα, την οποία θα φάνε την Κυριακή του Πάσχα μαζί με το αρνί. Το αρνί το βάζουν στην σουβλά. Μαζεύονται φίλοι και συγγενείς και ψήνουν τ' αρνιά. Την ώρα αυτή τραγουδούν. Όταν ψηθεί το αρνί τρώνε όλοι μαζί και γλεντούν. Την ημέρα του Πάσχα θα μοιράσουν τίς κουλούρες στα βαφτιστήρια. Η κουμπάρα θα τους δώσει γλυκίσματα. Το απόγευμα της ημέρας του Πάσχα οί τσοπάνηδες θα μοιράσουν στους φίλους και τους συγγενείς τυρί. Οί άνθρωποι πού θα πάρουν το τυρί θα δώσουν στους τσοπάνηδες κουλουράκια και αυγά. Το απόγευμα γίνεται γλέντι στην πλατεία του χωρίου. Το γλέντι θα επαναληφθεί από το απόγευμα της Δευτέρας του Πάσχα. Επίσης κατά τον ίδιο τρόπο θα γλεντήσουν την Παρασκευή της Λαμπρής (της Ζωοδόχου) σ' ένα εξωκλήσι μετά το πέρας της θείας Λειτουργίας. Το απόγευμα της ίδιας ημέρας θα συγκεντρωθούν όλοι οί κάτοικοι του χωρίου στην πλατεία οπού θα χορέψουν οί νέοι και οί νέες για να παρακολουθήσουν το γλέντι. Όμοιος χορός θα γίνει το απόγευμα της Κυριακής του Θωμά-Τραγούδια πού τραγουδούσαν οί χορευτές κατά τίς ημέρες αυτές:

Δευτέρα ημέρα κίνησα κοντή, κοντούλα μαύρα μαύρα γλαρά μου μάτια, βγήκα να σεργιανίσω. Παπαδοπούλα απάντησα κοντή, κοντούλα μ' ένα μαντήλι μήλα, δυο μήλα της εγύρεψα μαύρα γλαρά μου μάτια και αυτή πολλά μου δίνει. Δεν θέλω εγώ τα μήλα σου κόρη κοντούλα μαύρα γλαρά μου μάτια τα τσαλαπατημένα, μόνο θέλω το κορμάκι σου να το χαρούμε αντάμα. Έμενα το κορμάκι μου κόρη κοντούλα μαύρα γλαρά μου μάτια πολλούς δραγάτες έχει»(Σεραφείμ, Κ.,1981).

Κωνσταντίνα Κακούρου, Ελένη Μπαστούνη

«Πασχαλιάτικα: Τώρα το Μάη με δροσό. Είναι κι αρβανίτικο που λέγαμε: που ανοίγει το λουλούδι, ακούσατε να σας ειπώ της Ελενιώς τραγούδι. Η Ελενιώ ήταν όμορφη(χρόνια τούτο) της Πάτρας το καμάρι, που αγάπησε τον Κιούλ πασά το πρώτο παλικάρι. Τα 'χω ξεχάσει».

Αργύρη Χριστίνα

«Το Πάσχα πρώτα λέγαμε: Σήμερις Χριστός Ανέστη, τρέμει ο ουρανός να πέσει. Τραγουδάγαμε την ημέρα της Ανάστασης, τώρα δε χορεύουνε. Σήμερις τα παλικάρια στέκονται σαν τα λιοντάρια, σήμερα οι παπάδες με κεριά και με λαμπάδες, σήμερα... συνέχιζε.

Τη Δευτέρα του Πάσχα λέγαμε: Δευτέρα ημέρα αρχίζει, της Παναγίας, της Ζωοδόχου Πηγής, σήμερα στην πόλη πάω αρχόντω μου».

Κακούρου Αναστασία

«Το Πάσχα που συνήθως περιλαμβάνει και το Μάιο ή μπροστά ή πίσω: Τώρα το Μάη με δροσό που ανοίγει το λουλούδι ακούσατε να σας ειπώ της Ελενιώς τραγούδι. Πολύ ωραίο είναι, πιστεύω έχει σχέση με την τουρκοκρατία Χορεύεται στις μέρες του Πάσχα, Συρτό».

Κορύλη Χριστίνα

«Με τη Μπακάλο Κορύλη που 'μουνα στο σκίνο, στις ελιές από κοπέλα, εξήντα χρόνια που 'μουνα δεκατέσσερα, δεκαπέντε κι έλεγε τη Σαρακοστή:

Καλώς τη Σαρακοστή με σκόρδα με κρεμμύδια και με κρεμμυδόφυλλα και όλα τα μουσαφίρια, καλώς τη Σαρακοστή με σκόρδα με ντομάτες και με τα κρεμμυδόφυλλα κερνώ τις μαυρομάτες.

Η Παυκόλενα το 'λεγε, Αγγελοκαστρίτικο από άλλο χωριό: Ήθελα να γινότανε καυγάζ με τα πιρούνια (την ημέρα που τρώγαμε τα μακαρόνια), πολλοί να τρέξουν στον καυγά κι εγώ στα μακαρόνια. Αγγελοκαστρίτικο αυτό».

ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΕΣ

Ελένη Μπαστούνη: Γεννήθηκε το 1918. Είναι αγρότισσα και κάτοικος των Λιμνών. Ανέφερε κυρίως ελληνικά και αρβανίτικα τραγούδια. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στις 19/08/2004.

Κωνσταντίνα Κακούρου: Γεννήθηκε το 1922. Είναι Αδελφή της Ελένης Μπαστούνη. Ανέφερε κυρίως ελληνικά και αρβανίτικα τραγούδια. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στις 19/08/2004.

Αναστασία Κακούρου. Είναι κάτοικος των Λιμνών και ασχολείται με την τυροκομική. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στις 20/08/2004.

Χριστίνα Αργύρη. Είναι κάτοικος των Λιμνών. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στις 20/08/2004.

Μαρίνα Κορύλη. Κάτοικος των Λιμνών. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στις 21/08/2004.

Βασίλειος Τσούμπας. Γεννήθηκε το 1979. Είναι τεχνικός Η/Υ και πρόεδρος του Μορφωτικού Συλλόγου Λιμνών. Κατοικεί στις Λίμνες. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στις 19/02/2005.

Παπά- Γιώργης (Γεώργας Γεώργιος): Γεννήθηκε το 1959 και είναι ιερέας. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στις 18/08/2004. Εκτός από τη συνέντευξη, παρέδωσε βιβλιογραφικό υλικό με ποιήματα, τραγούδια και ιστορικές αναφορές για τις Λίμνες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Παπαπαύλου, Μ. (2004). Κουλτούρα, αισθητική και η παραστασιακή επιτέλεση της τσιγγάνικης ταυτότητας μέσα από το φλαμένκο της Ανδαλουσίας. Στο: Ευ. Γ. Αυδίκος, Ρ. Λουτζάκη & Χρ. Παπακώστας (επιμέλεια), *Χορευτικά Ετερόκλητα* (σελ. 39-50). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ❖ Λουτζάκη, Ρ. (1985). Ο παραδοσιακός χορός στην Ελλάδα. *Θες/νίκη. HELLEXPO-ΔΕΘ*.
- ❖ Λουτζάκη, Ρ. (1992). Για μια ανθρωπολογία του χορού. *Εθνογραφικά*, 8, 11-16. Ναύπλιο: Π.Λ.Ι.
- ❖ Λουτζάκη, Ρ. & Άντζακα, Ε. (1999). Ο χορός στην Ελλάδα. *Εγκυκλοπαίδεια*, σελ. 327-341
- ❖ Κάβουρας, Π. (1992). Ο χορός στην Όλυμπο Καρπάθου: πολιτισμική αλλαγή και πολιτικές αντιπαραθέσεις. *Εθνογραφικά*, 8, 47-70.
- ❖ Σεραφεΐμ, Δ., Κ. (1981). *Λαογραφικά της Αργολίδος*.
- ❖ Αντωννάκου, Ν. (1973). *Αργολίδος περιήγησις*. Έκδοση Νομαρχίας Αργολίδος.
- ❖ Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα. (1979-1980). Τοπωνύμια σχετιζόμενα με αξιωματούχους και μισθοφόρους των Βυζαντινών και των Ενετών. *Εθνογραφικά*, 2, 24-25.
- ❖ Πέππας, Ε., Ι. (1990). *Μεσαιωνικές Σελίδες της Αργολίδος, Αρκαδίας, Κορινθίας, Αττικής*.
- ❖ Υπουργείο εσωτερικών, δημοσίας διοίκησης και αποκέντρωσης. (2002). *Διοικητική διαίρεση της Ελλάδας*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- ❖ Σύμβουλοι Επικοινωνίας & Δημοσίων Σχέσεων. (2005). *Λίμνες: το χρονικό ενός εθίμου*.
- ❖ Παϊδούση-Παπαντωνίου, Γ., Μ. (2003). Οι Αρβανίτες της Αργολίδας. *Εφημερίδα Αργολίδα*, Παρασκευή 29 Αυγούστου 2003, σελ. 16-17.
- ❖ *Αφιέρωμα στους Λιμνιάτες μετανάστες*. Ημερολόγιο 2000. Μορφωτικός Σύλλογος Λιμνών.
- ❖ *Λίμνες: μια αρχαιολογική ανεξερεύνητη περιοχή*. Ημερολόγιο 2003. Μορφωτικός Σύλλογος Λιμνών.
- ❖ *Παραδοσιακή Λιμνιάτικη Φορεσιά*. Ημερολόγιο 2005. Μορφωτικός Σύλλογος Λιμνών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Φωτογραφίες από το χορό Διπλό-Ζουνάρι

Φωτογραφίες από έθιμα του γάμου

«Γάμος 1930»

Μορφωτικός Σύλλογος Λιμνών

«μοίρασμα καλεσμάτων γάμου»

«συντροφιά με την κιθάρα περιμένοντας να βγει η νύφη, 1961»

«Λαούτο, κλαρίνο, κιθάρα επί τω έργω (1956)»

Φωτογραφίες από την καθημερινή ζωή

ΤΙ ΕΠΑΘΕΣ ΚΟΡΙΤΣΙ ΜΟΥ (Αρβανίτικο)

Το τραγούδι αυτό, ανήκει σε μια κοπέλα από τις Λίμνες Αργολίδος που γύρω στα 1930, τραγούδησε στο χορό που γινόταν στην πλατεία του χωριού, το πάθημα της και την απόφαση της να γίνει καλόγρια.

Τσε ψσόβε βάιζεζα γίμε, τσε ψσόβε τσε μου μαρένσσε, κέκιε μπούκουρρε τσε γιέσσε; Ου ένα μέμεζα γίμε, ου εντί τσε ου μαρένσσε με νίε κερατά τσε ου μπλέξιε. Με πλάνε μέμεζα γίμε, με πλανεψι με νίε φιάλλε ε με θα σε ότε με μάρρε. Ε δε νάνι με παρατήσι, νιάτρε βάτε αγαπήσι. Καλογρέ μέμεζα γίμε, καλογρέ γιάμ τάξουρρε, ακόμα σκάμε βάτουρρε. Καλογρε' μέμεζα γίμε, καλογρέ βέτε νε στήρρε, άσστου ντόι χρίετε τίμε. Καλογρε' μέμεζα γίμε, καλογρε' βέτε ν' Αγνέντε, πεθερέ σε μπέντε τε τέμμε. Καλογρέ βέτε νε Πάτρε, πεθερό σε μπέντε τε τάττε. Κούρρε τε μος λιόσσετε ε δε τε μος σόσσετε.	Τι έπαθες κορίτσι μου, τι έπαθες που μου μαράθηκες, τόσο όμορφη που ήσουν; Εγώ το ξέρω μανούλα μου, εγώ το ξέρω που μαράθηκα μ' έναν κερατά που έμπλεξα. Με πλάνεψε μανούλα μου, με πλάνεψε μ' ένα λόγο και μου είπε πως θα με πάρει. Και τώρα με παράτησε, άλλη πήγε κι αγάπησε. Καλόγρια μανούλα μου, καλόγρια είμαι ταγμένη, ακόμα δεν έχω πάει. Η καλόγρια μανούλα μου, η καλογριά πάει σε μοναστήρι, έτσι ήθελε το κεφάλι μου. Η καλόγρια μανούλα μου, η καλόγρια πάει στη μονή Αγνούντος, η πεθερά δε γίνεται μάνα. Η καλόγρια πάει στην Πάτρα, ο πεθερός δεν γίνεται πατέρας. Ποτέ να μη λιώσει καινά μη σωθεί.
---	---

Τραγ.: Κων/να Καχούρον, Ελένη Μπαστούνη (χήρα), Μαρίνα Γεώργα, 14/4199

69. ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΗ ΜΑΝΤΙΝΑΔΑ

Ρρι πίτσικα μάλλιε ε γκούριτ,
Κάθεται η πιτσιρίκα πάνω στην πέτρα.
ρρι πίτσικα μάλλιε ε γκούριτ
Τζάνε αμάν ε ώπα,
ρρι πίτσικα μάλλιε ε γκούριτ.

Ρρι ντερτόν τσαράπε μπούριτ,
Κάθεται και φτιάχνει κάλτσες του άντρα.
ρρι ντερτόν τσαράπε μπούριτ
Τζάνε αμάν ε ώπα,
ρρι ντερτόν τσαράπε μπούριτ.

Ι ντερτόν με γκε με λιούλιε,
Τις φτιάχνει με ησυχία, με λουλούδια,
ι ντερτόν με γκε με λούλιε
Τζάνε αμάν ε ώπα,
ι ντερτόν με γκε με λιούλιε.

Ρρίπε νταούλλεσε ου κα βένε,
Κορδόνι νταουλιού τους έχει βάλει,
ρρίπε νταούλλεσε ου κα βένε
Τζάνε αμάν ε ώπα,
ρρίπε νταούλλεσε ου κα βένε.

Θούοϊ μέμεσε νιε φιάλλε,
Πες στη μάνα σου ένα λόγο.
Θούοϊ μέμεσε νιε φιάλλε
Τζάνε αμάν ε ώπα,
Θούοϊ μέμβσε νιε φιάλλε.

Περ τε βίνιε τε με μάρε,
Για να 'ρθει να με πάρει,
περ τε βίνιε τε με μάρε
Τζάνε αμάν ε ώπα,
περ τε βίνιε τε με μάρε.

Τραγ.: Αναστασία Γεώργα, Κωνίνα Κακονρον, Μαρίνα Γεώργα, 14/4/99

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΜΙΚΡΗ (Αρβανίτικο)

Μόι, σε σέρδε στην Αγάπη Παναγιώτε,
Παναγιώτο εβόγκολιε γιο;
Σκέγιε γκέ, σκέγιο κεμήσιε.
Μόι, σε σέρδε στην Αγάπη Παναγιώτε,
Παναγιώτε εβόγκελιε γιο;
Σκέγιε γκέ, σμε λα κουνάτη.

Βρε, γιατί δεν ήρθες στην Αγάπη Παναγιώτα,
Παναγιώτα μου μικρή;
Δεν είχα καιρό, δεν είχα πουκάμισο.
Βρε, γιατί δεν ήρθες στην Αγάπη Παναγιώτα,
Παναγιώτα μου μικρή;
Δεν είχα καιρό, δε μ' άφησε ο κουνιάδος.

Τραγ.: Ιωάννης Ανδρέου, Δήμητρα Ανδρέου, 21/5/2000

ΕΛΕΝΗ (Αρβανίτικο)

Χάι σο βέμι Λένε,
μόι Λένε, μετά Λένε,
χάι σο βέμι ντε ιτάτε,
τι θόμε σε τσο να γιάπε.
Χάι σο βέμι. ντε γιοτέμ,
τι θόμε σε τσο να μπηνιε.
Μόι Λένο επατσιουαρε,
κόμα ζγιέ μαρτούαρε.
Λένε μετά Λένε,
με γλώσσα εκέ ποδένε.

Έλα να πάμε Ελένη,
Ελένη μου και πάλι Ελένη,
έλα να πάμε στον πατέρα σου,
να του πούμε τι θα μας δώσει, (προίκα)
Έλα να πάμε στή μάνα σου,
να της πούμε τι θα μας κάνει, (προικιά)
Ελένη μου που έχεις χαθεί,
ακόμα δεν έχεις παντρευτεί.
Ελένη και πάλι Ελένη,
με γλώσσες έχεις την ποδιά σου.

Τραγ.: Ιωάννης Ανδρέου, Δήμητρα Ανδρέου, 21/5/2000

ΝΑ ΓΙΝΟΜΟΥΝ ΒΡΕ ΚΑΤΕΡΙΝΑ (Αρβανίτικο)

*Τε μπένεσσε μορ Κατερίνε,
τε μπένεσσε ου, νιε ζογκ ιζί,
τε τε ρρί, ν' αργαλί.*

*Να γινόμουν βρε Κατερίνα,
να γινόμουν εγώ, ένα πουλίμαύρο,
να καθόμουν, πάνω στον αργαλειό.*

Τραγ.: Μαρίνα Παπαϊωάννου, 24/4/99

ΚΡΙΚ ΚΑΙ ΚΡΑΚ ΒΡΕ ΚΑΤΕΡΙΝΑ (Αρβανίτικο)

*Ρέκ κε κέρκ μορ Κατερίνε
τρε μασούρε ντίτενν,
τρε μασούρε μορ Κατερίνε
τρε μασούρε στίβα σοτ
τσε τβ τρε με λίδε κόμπε.
Τρε μασούρε στίβα σόντε,
τσε τε τρε με λίδε κόμπε.*

*Κρικ και κρακ βρε Κατερίνα
τρία μασούρια την ημέρα,
τρία μασούρια βρε Κατερίνα
τρία μασούρια ε'ριζα σήμερα
και τα τρία μου δέθηκαν κόμπο.
Τρία μασούρια ε'ριζα απόψε,
και τα τρία μου δέθηκαν κόμπους.*

Τραγ.: Μαρίνα Γεώργια, Ελένη Μπαστσώνη (χήρα), 20/12/98

ΒΑΓΓΕΛΙΤΣΑ (Αρβανίτικο)

*Λίτσε, μορ Λίτσε,
μορ βάιζε κουρ ου ρίτσεε;
Με ταγκίσι μέμα ντρα,
μπέρα σίσετε μπεδά.
Με ταγκίσι μέμα βε
μπέρα σίσετε στρογγυλέ.
Λίτσε, μορ Λίτσε,
μορ βάιζε κουρ ου ρίτσεε;
Σνιόχα κουρ το πάσσε,
τσέλια ίσστε θάσσε.
Με ταγκίσι μέμα φικ
δε ου ρίτσεβ μονοβίτ.
Με ταγκίσι μέμα μιδαλε'
μπέρα φάκιετε διπλέ.
Με δα δε νιε τσίτσε βε'ρε
μπέρα σίσετε σι σσέγκε.
Με ταγκίσι ε δε κρίπε,
μος κιάσου, πο χίκε.*

*Βαγγελίτσα, βρε Βαγγελίτσα,
κορίτσι μου, πότε μεγάλωσες;
Με τάισε η μάνα μου ντρα κι
έκανα βυζιά χοντρά. Με τάισε η
μάνα μου αυγά κι ε'κανα βυζιά
στρογγυλά. Βαγγελίτσα, βρε
Βαγγελίτσα, κορίτσι μου, πότε
μεγάλωσες; Δε σε γνώρισα όταν
σε είδα, ποια είναι ρώτησα. Με
τάισε η μάνα μου σύκα και
μεγάλωσα μονοχρονίς. Με τάισε
η μάνα μου αμύγδαλα κι έκανα
τα μάγουλα διπλά. Μου έδωσε
και μια τσίτσα κρασί κι ε'κανα
βυζιά σαν ρόδια. Με τάισε και
αλάτι, μη ζυγώνεις, αλλά φύγε.*

Τραγ.: Μαρίνα Παπαϊωάννον, Αναστάσιος
Παπαϊωάννον, 7/3/99

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΑ ΔΙΣΤΙΧΑ

Τραγουδιούνται στις Λίμνες Αργολίδος, χορεύοντας το διπλό χορό, της Υπαπαντής τον Κυρίου στις 2 Φεβρουαρίου, τις Απόκριες και το Πάσχα.

Χάι βάι Λένο μόνι,
κέκκι ιμπούκουρ κι διπλοί.

Γεια σου Ελένη μου,
τι όμορφος αυτός ο διπλός.

Κουσσε εχέγκερ πίττεν,
Κίτσιοια με Κατερίνεν.

Ποιος έφαγε την πίτα,
ο Χρήστος με την Κατερίνα.

Χάι βάι Λε'νο μόνι,
πίττα βάτε τεί γα πρόι.

Γεια σου Ελένη μου,
η πίτα πήγε πέρα στο ρέμα.

Κουΰσσε εχέγκερ πίττεν,
τε μος γεζόνιε ντίτεν.

Όποιος έφαγε την πίτα,
να μη ξημερώσει η γιορτή του.

Πίττα βάτε τεί γα πρέιττε,
τσε ότε εχάιγιμε νε φτωχε'ιττε.

Η πίτα πήγε πέρα στα ρέματα,
που θα την τρώγαμε εμείς οι φτωχές.

Ρα νιε γκούρρε νε κεραμίδε,
μος καλιάσε σκόβε εσσίβε;

Έπεσε μια πέτρα στα κεραμίδια, μήπως
τυχαία πέρασες και την έριξες;

Ρα νιε γκούρρο γιάσστε ν' αυλή,
μος καλιάσε σσίβε τι;

Έπεσε μια πέτρα έξω στην αυλή,
μήπως τυχαία την έριξες εσύ;

Δρόμι σκόνε πράπα στεπέισσε,
ντιάλι σκόνε γα μες τ' αυλήσε.

Ο δρόμος περνάει πίσω απ' το σπίτι, το
παιδί περνάει μέσα απ' την αυλή.

Αμα τε ετζέρρε μέμα,
τσε βγιένε να φοίτε γπα μπρέμα.

Αν το μάθει η μάνα,
που 'ρχεσαι απ' την κάτω μεριά του σπιτιού.

Άμα τε ετζέρρβ τάτα,
τσσε βγιένε να φοΐτε γκα πράπα.

Κοϋσσε τ' ελιάιτι γκοϋνενε;
Κουμπάρελια με νούνενε.

Κοϋσσε τ' ελιάιτι νυχτικένε;
Ροϋσα με μελαχρινένε.

Σσκόβα γα Μαρίετε,
θύρρα, με ζου κρίετε.

Σσκόβα νιβ μένατε ατιέ,
λιάχσσιε νε περγουλιέ.

Λιάχσσιε εδέ κρίχεσσιε,
με τε τέμε ζίχεσσιε.

Ζίχεσσιε εδέ χάγιεσσιε,
ντόγιε ρεβονιάσεσσιε.

Ζίχεσσιε κιρτόνιεσσιε,
ντόγιε τε μαρτόνεσσιε.

Λιοϋανι τε λιούαμε,
πα πάρε, πον ότε παγκούαμε.

Χάι βάι Λένο μόνι,
κατά γκρίκα δε νιχόνι.

Σα ιμπούκουρ κι νιχόνι,
βάτε βάιζα δε χάροι.

Αν το μάθει ο πατέρας,
που 'ρχεσαι απ' το πίσω μέρος του σπιτιού.

Ποιος σου έπλυνε την κάπα;
Η κουμπάρα με τη νουνά.

Ποιος σου έπλυνε τη νυχτικιά; Η
ξανθιά με τη μελαχρινή.

Πέρασα από τις Μαρίες,
φώναξα, μ' έπιασε (πόνεσε) το κεφάλι.

Πέρασα ένα πρωί από 'κει,
πλενόσουν στην περγουλιά.

Πλενόσουν και χτενιζόσουν,
με τη μάνα σου μάλωνες.

Μάλωνες και τραγόσουν,
ήθελες ν' αρραβωνιαστείς.

Μάλωνες και φωνασκούσες,
ήθελες να παντρευτείς.

Παίξτε να παίξουμε (χορό),
αλλά παράδες δεν θα πληρώσουμε.

Γεια σου Ελένη μου,
κατά το λαιμό κι ο ήχος.

Τι όμορφος αυτός ο ήχος (σκοπός),
πήγε το κορίτσι και ξεχάστηκε.

Χίλκιε βάλλονε λεβέντ,
σι άι ίλλε, τσε σκολκιέν.

Τράβα το χορό λεβέντη,
σαν εκείνο το άστρο το λαμπρό.

Χίλκιε βάλλονε νταή,
πα σ' ίστο νιάτρο σι τι.

Τράβα το χορό μάγκα,
και δεν ειν' άλλος σαν εσένα.

Μόι μαντιλεμπάρδατο,
τσοο να μπάνι σσκάλατε;

Ασπρομαντιλούσες μου,
τι μας κρατάτε τα σκαλιά;

Ου κεντόν τε λούανι,
πα πάρε σπαγκούανι.

Σας τραγουδώ να χορέψετε,
και παράδες δεν πληρώνετε.

Ου κεντόν τε λούανι βάλλε,
πα σπαγκούανι πεντάρε.

Σας τραγουδώ να χορέψετε,
και δεν πληρώνετε πεντάρα.

Πα το λούαμε δε σοτ,
βάλλε ρρόμε, νιέτρα μοτ;

Για να χορέψουμε και σήμερα,
άραγε θα ζήσουμε ως του χρόνου;

Τσοσε πράπα εδέ περπάρα,
νίχετο τσοσόλια ίστο ε πάρα.

Απ' το τέλος ως την αρχή,
φαίνεται ποια είναι η πρώτη.

Λιουανι τε λισύαμο,
ψε βάλλετο σσκούανο.

Χορέψτε να χορέψουμε,
γιατί οι χοροί πέρασαν.

Κοψ καπότονε με μόρρα,
άι το βέμι ντο το κόρρα.

Πάρε στους ώμους σου την κάπα με τις ψείρες,
άντε να πάμε για τον θερισμό.

Πρόβονο με σχόλατο,
αροϋνο το κόρατο.

Φτιαχτέ τη μέση σας, σε
γιατί έφτασε ο θερισμός.

*Τραγ.: Μαρίνα Γεώργα, Κων/να Κακούρσο, Ελένη Μπαστούνη (χήρα), Τασιώ Πότου,
Μαρίνα Παπαιωάννον, Αναστάσιος Παπαϊωαννου, Δημήτριος Γεώργας, 10/2/99*

66. ΕΛΕΝΗ (Αρβανίτικο)

Χάι τε βέμι Λένε, κού ότε βέμι Λένε; Λένε μόρ Λένε με γλώσσε εκέ ποδένε. Χάι τε βέμι ντε ετάτε, τε σσόμε τσε παλιέ σι τε γιάπο. Χάι τε βέμι ντε γιοτέμε, τε γιάπε ουράτενε, γιο νέμε. Χάι τε βέμι, κού ότε βέμι; Με μήρρε κουτού τσε γιέμι.	Έλα να πάμε Ελένη, που θα πάμε Ελένη; Ελένη βρε Ελένη με γλώσσες έχεις την ποδιά σου. Έλα να πάμε στον πατέρα σου, να δούμε τι προίκα θα σου δώσει. Έλα να πάμε στην μητέρα σου, να μας δώσει την ευχή όχι κατάρα. Έλα να πάμε, πού θα πάμε; Καλύτερα, εδώ που είμαστε.
--	---

*Τραγ.: Μαρίνα Γεώργια, Μαρίνα
Παπαιωάννον, 1/4/99*

67. ΟΡΚΟ ΕΙΧΑ ΚΑΜΩΜΕΝΑ

Όρκο είχα καμωμένα, στο χορό μη μπω με σένα.
Και τον όρκο θα πατήσω και θα μπω να
τραγουδήσω. Και θα πω 'να τραγουδάκι, έμορφο
και μικρουλάκι. Μπροστινέ μου που χορεύεις, να
σε δώ να βασιλεύεις. Τράβα το χορό με νάζι,
είσαι νέος και σου μοιάζει. Τράβα - το πανάθεμά
σε, τα παπούτσια μη λυπάσαι.

Τραγ.: Μαρίνα Γεώργια, 10/4/99

Όταν ντόνουν τη νόφη, . . . Αρβανίτικο

2. ΓΙΑΤΙ ΣΟΥ ΠΑΝΕ ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ ΒΡΟΧΗ;

Ψε τε βένε λιότετε σσι;	Γιατί σου πάνε τα δάκρυα βροχή;
Νέκε βέτε τι νε ξενιτί;	Δεν πας εσύ στην ξενιτιά;
Ψε τε βένε λιότετε λιούμε;	Γιατί σου πάνε τα δάκρυα ποτάμι;
Νεκε βέτε αλάργε σσούμε;	Δεν πας πολύ μακριά;
Μότρα ντο τε ντρόνετε	Η αδελφή θέλει ν' αλλάξει γιατί
ψε ντο τε μαρτόνετε.	θέλει να παντρευτεί.
Βρε βλέζερ, ουρρίτμ μπάσσκε	Βρε αδέλφια, μεγαλώσαμε μαζί
νάι, ψε με ντζίρι γιάσστε;	τόρα, γιατί με βγάζετε έξω;

Τραγ.: Κωνίνα Κακούρου, Μαρίνα Γεώργια, 113/99

Π ε ι ρ ά γ μ α τ α Α γ ά π η ς

Για παντέλ νε παραθυρε, τε
γκίγκεσσ κέρκεν τίβε.

Για έλα στο παράθυρο,
ν' ακούσεις το τραγούδι μας.

Για παντέλ γιάσστε νε δρόμε,
τε με θούοσσε, τε τε θόμε.

Για έλα έξω στο δρόμο,
να μου πεις, να σου πω.

Με νιε ντόρεζε ριγκάν,
κιέσσα ε μόρα νιε τσοπάν.

Μ' ένα χεράκι ρίγανη, ξεγέλασα
και πήρα έναν τσοπάνη.

Με νιε ντόρε τριανταφύλλε,
κιέσσα ε μόρα νιε κοπίλε.

Μ' ένα χέρι τριαντάφυλλα,
ξεγέλασα και πήρα μια κοπέλα,

Κουρ τε σοσχ τε ντρούαρρε,
γιαμ σι ιμαρρεσουάρε.

Όταν σε βλέπω αλλαγμένη,
είμαι σαν τρελαμένος.

Ντι πουκαμίσε εδέ νιε γκούνε,
ντο μέρμε, ντο χαμέ μουτνε.

Δύο πουκάμισα και μια γκούνα,
θες πάρε με, θες φάε σκατά.

Θάσσε τε μαρτόνεσσε,
μπέλκιμε μος στρόνεσσε.

Είπα να παντρευτώ,
μπας και στρωνόμουνα.

Τσε κούρ ου μαρτούασσε,
άκιε ου μαρρεσουάσσε.

Αφ' ότου παντρεύτηκα,
τόσο αποτρελάθηκα.

Μόι μπερμπάτε, τε βάρεσα,
σι κάθε μένατε, βέσα.

Μπερμπάτισσα, σε βαρέθηκα,
όπως κάθε πρωινό, τη δροσιά.

Κουρ τε το σσόχε κοῦρμε με ντριδμ, το το φλιάσσε, πο σμε βολίν,	Όταν βλέπω το κορμί σου να τρέμει, να σου μιλήσω, δε μπορώ.
Κουρ το βέσσο νο κλίσσε, φόλλιο, τε ντάλλο, τε τε γιάπε νιο μπόλιο.	Όταν πας στην εκκλησία, φώναξε, να βγω, να σου δώσω μια εσάρπα.
Ντ' άγιο κλίσσια ν' ερημί, σκέγιε λαμπάδο, σκέγιε κερι.	Σ' αυτή την εκκλησία στην ερημιά, δεν είχε λαμπάδα, δεν είχε κεριά.
Ντ' άγιο κλίσσεζα νο σσέσσο, τι διαβάσνιε, ου μπάγιε βεσσε.	Σ' αυτή την εκκλησία στα πλάγια, εσύ διάβαζες, εγώ κράταγα αυτί.
Τσε ου κουμπίσε ντ' άγιο ντριζα, σι γαιδούρ, τσε εξέ μίζα;	Τι ακούμπησες σ' εκείνο το δέντρο, σα γαιδούρι, που το πιάνει μύγα;
Τσε ου κουμπίσε ντ' άι πράρι σι γαιδούρ, τσο εξέ σαμάρι;	Τι ακούμπησες σ' εκείνο το πουρνάρι σαν γαιδούρι, που το πιάνει το σαμάρι;
Αχ, άι ντιάλι χήρεσε, τι ρόνιε κακομοίρεσο.	Αχ, αυτό το παιδί της χήρας, να της ζήσει της καημένης.
Ντιάλι χήροσε τε γιετ, φάρε ρρόμπα τε μος κιετ.	Το παιδί της χήρας να είναι, και καθόλου περιουσία να μην έχει.
Ντιάλι χήροσε το μάρσσο, τε μος βέσσ κούρρο μαράζσ.	Το παιδί της χήρας να πάρεις, για να μη βάλεις ποτέ στενοχώρια.
Χάι βάι Αένο μόι, κατά γκρικα δε νιχόι.	Γεια σου, Ελένη μου, κατά τον λαιμό κι ο ήχος.

Πιστρόφια (Αρβανίτικο)

6. ΞΕΚΙΝΗΣΕ Η ΒΑΡΚΑ

Ουνίς βάρκα ε μπόρι πάρρ, με νιζέτε παληκάρρ. Ντάλιε - ντάλιε ρε παιδιά σε ου κιάσεμ νε μαχαλά. Ντάλιε - ντάλιε μορ κρουσκι σε ου κιάσεμ νε γιτονί. Ντέλλιε μορ πεθερέ νο αυλή κιάλλμε νίβ ε δε σσέλμε ντι. Ντέλλιε μορ πεθερέ νε ντέρρε, τσε σσέλμε νιε περιστέρρε.	Ξεκίνησε η βάρκα και έκανε πέρα, με είκοσι παλικάρια. Σιγά - σιγά ρε παιδιά γιατί πλησιάσαμε στο μαχαλά. Σιγά - σιγά βρε συμπεθέροι γιατί πλησιάσαμε στη γειτονιά. Έβγα βρε πεθερά στην αυλή πήγαμε έναν και φέραμε δυο. Έβγα βρε πεθερά στην πόρτα, που φέρνουμε μια περιστέρα.
---	---

Τραγ.: Μαρίνα Γεωργό, 1/3/99

Μέλωμα (Αρβανίτικο)

1. ΚΟΙΤΑΞΤΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ

Σίγγνε περστέρενε, τσ& μελώσεν ντε'ρρενε. Σίγγνε μαυρομάτονο, μελώσεν με τάτενο. Πίκε σσέγκεν με φόρο, γιέπια πεθεροίτ νε ντόρρε.	Κοιτάζτε την περιστέρα, που μελώνει στην πόρτα. Κοιτάζτε την μαυρομάτα, μελώνει με τον πατέρα της. Χτύπα το ρόδι με ορμή, βος το του πεθερού στο χέρι.
--	---

Τραγ.: Δημήτριος Γεώργας, Ελένη Μπαστούνη (χήρα), 1/3/99

ΡΑ ΚΑΜΠΑΝΑ ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ (ι)

Ρα καμπά- Ρα καμπάνα Υπαπαντή σ'
Ρα καμπάνα Υπαπαντήσ' Γκρού
βαϊζόμ τα' βες ν' κλίσι.

Ρα καμπά- Ρα καμπάνα ντι-τρι-χέρ'
Ρα καμπάνα ντι-τρι-χέρ'
Γκρου βαϊζό τα' βες τσεμπέρν'.

Ρα καμπά- Ρα καμπάνα πέσ'—γκιάστ'
Ρα καμπάνα πέσ' — γκιάστ'
Γκρού βαϊζό τ' βέμι μπάσκ'.

Ία τ' - Ία τ'τ' πούθ' ν' χέρ'
Ία τ'τ' πούθ' ν' χέρ'
Νάνι τς σκάμ πέρ' βέρ'.

Ία τ' - Ία τ'τ' πούθ' ν' τσίκ'
Ία τ'τ' πούθ' ν' τσίκ'
Νάνι τς σκάμ πέρ' πίκ'.

Ία να - Ία νανι κατά νάνι
Ία νανι κατά νάνι
Τς ίστ μ' μα ν' σεργιάνι.

ΝΑ 'ΧΑ ΕΝΑ ΜΗΛΟ ΝΑ 'ΡΙΧΝΑ

Να 'χα ένα μήλο να 'ριχνα, στο πέρα παραθύρι
Να τσάκιζα το μαστραπά που 'χει το καρυοφύλλι
Και μέσα η κόρη κάθεται, κεντάει χρυσό μαντήλι.

Το μαντηλάκι που κεντάς σ' εμένα να το στείλεις
Και μην το στείλεις μοναχό, παρά με την αγάπη
Κι η αγάπη το παράκουσε και μοναχό το στέλνει.

Στα γόνατα μου τ' άπλωσα και το συχνορωτούσα.
Για πες μου μαντηλάκι μου, αν μ' αγαπάει η κυρά σου;
Η κυρά μ' για σένα σφάζεται, για σένανε πεθαίνει.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΤΣΑ

Από την πόρτα σου περνώ
μικρή Παναγιωτίτσα μου
κι από την γειτονιά σου
Παναγιωτίτσα γεια σου.

Βλέπω να σε μαλώνανε για με-
μικρή Παναγιωτίτσα μου η
μάνα σου κι η θεία σου
Παναγιωτίτσα γεια σου

Να μη ξαναπεράσω
να πέσω να γεράσω,
ο δρόμος είν' δημόσιος
μικρή Παναγιωτίτσα μου

Περνάνε οι διαβάτες
του κόσμου οι στρατηλάτες
περνά και ξαναπερνά
και μη ρωτάς για μένα.

ΡΑ ΚΑΜΠΑΝΑ ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ (1)

Ρα καμπά- Ρα καμπάνα Υπαπαντής
Γκρού βαϊζό τ' βες ν' κλίζ.

Ρα καμπά- Ρα καμπάνα ντι-τρι-χέρ
Γκρου βαϊζό τ' βες τσεμπέρ.

Ρα καμπά- Ρα καμπάνα πες - γκιάστ
Γκρού βαϊζό τ' βέμι μπάσκ.

Έα ττ πούθν ν' χέρ
Νάνι τς σκάμ πιρ βέρ.

Έα ττ πούθν νι τσίκ
Νάνι τς σκάμ πέρ πίκ.

Έα νάνι κατά νάνι
Τς ίστ μ' μα ν' σεργιάνι.

Ζ'ΡΑ ΔΡΟΜ ΓΚΑ ΛΙΜΝΑ ΒΑΪΤΑ(2)

Ζ'ρα δρομ βάιζο μου, ζ' ρα δρομ γκα Λίμνα βάϊτα

Τα κουϊτόβα μπέϊτα κλάϊτα.(=όπου και να

πήγαινα έκλεγα)

Σκόβα ντέι γκα Λακουβίτσα

Τς κεί τ' σκόν βίτρα

Σκόβα ντέι γκα σέσετ

Βάϊζα ρούον κέγκετ

Βάϊτα εδέ ν' Υπαπαντή

Μπ ρα κρίν εδέ πρ τίν.

ΑΪ ΒΑΛΕ ΝΟΪ ΜΟΪ

Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ, κ κι μπούκουρ κι διπλοί
ίανι τα' λούομ πα πάρε σπαγκούομ

ίανι τ' λούομ βάλε πα σπαγκούομ δεκάρε
γιούβε αριστοκράτετ τς να μπάνι στράτετ

μος βζντόνι λίρατ λίνι κακομοίρατ
Λίμνα ίστ ξεροβέντ

πο κα τρίμμα εδέ λεβέντ
Λίμνα ίστ γκούρι ιθάτ

πο τς κα λεβέντ γκράτ
πο κα βάιζα μαυρομάτ

Κους εχ-γκρ πίτν
Τ' μος γκζόνι ντίτν

Κατά γκρίκα εδέ νι χόι
πίτα βάιτε αντέ γκα πρόι

πα τ λούομ εδέ στο
Βάλ ρόμ νιρα
μότ

Τς πράπα εδε πρ πάρα
Νιχετ τς λια ίστ επάρα

Λίμνα ίστ γκρόπα-γκρόπα
Πο κα βάσαζτ σι Λιόπα

Νάνι ν τα λίδουρα
ίστ πούνα σίγουρα

ν τα λίδουρα ν' πάσκ
σι τε σίλ τ' γιέσμ μπάσκ

βάσαζ κρέρ με κρέρ
γιάν χεπ με νι γκσέρ

Αϊ βαλε νοϊ μοϊ
κ κι μπούκουρ κι διπλοί

τώρα τις απόκριες
χορεύουν γέροι και γριές .

σήμερα μέρα καλή
και του χρόνου όλοι διπλοί

Αϊ βαλε νοϊ μοϊ
κ κι μπουκουρ κι διπλοί

άργησες να ρθεις
πουλί μου και
χορτάριασε η αυλή
μου

άργησες να ρθεις
αηδόνη και
χορτάριασαν οι
δρόμοι

κοριτσάκια του
καιρού σας να
μαζέψετε το νου
σας

γιατί οι άντρες είναι ψεύτες και γελάνε τις
γυναίκες
γιατί οι άντρες είναι πλάνοι και δεν
βάζουνε στεφάνι

Αϊ βαλέ νοϊ μοϊ
κ κι μπουκουρ κι διπλοί

ΤΟΝ ΗΛΙΟ ΤΟΝ ΚΟΙΤΟΥΝ

Αμάν όλοι τον ή- τον ήλιο τον κοιτούν
Όλοι τον ήλιο τον κοιτούν που πάει να βασιλέψει

Αμάν κι η κόρη που 'χει τον καημό
Κι η κόρη που 'χει τον καημό, την θάλασσα αγναντεύει

Αμάν βλέπει καρά-, καράβια να 'ρχονται
Βλέπει καράβια να 'ρχονται, βαρκούλες ν' αρμενίζουν

Αμάν κατέβα η μα- η μάνα ρώτα τα
Κατέβα η μάνα ρώτα τα, κατέβα η μάνα πες τους

Αμάν μην είδαν τον - τον ασίκη μου
Μην είδαν τον ασίκη μου τον αγαπητικό μου

Αμάν σε τι τραπέ- τραπέζια τρώει ψωμί
Σε τι τραπέζια τρώει ψωμί, σε τι ταβέρνες πίνει

Αμάν σαν τι χέρα- χεράκια τον κρατούν
Σαν τι χεράκια τον κρατούν και τα δικά μου τρέμουν

Αμάν σαν τι ματά- ματάκια τον κοιτούν
Σαν τι ματάκια τον κοιτούν και τα δικά μου κλαίνε

Αμάν πιάνω να το - να το καταραστώ
Πιάνω να το καταραστώ και πάλι τον λυπούμαι

Αμάν γιατί τ' αγά- τ' αγάπησα μικρό
Γιατί τ' αγάπησα μικρό και το Θεό φοβούμαι.

Αμάν από ψηλά - ψηλά να γκρεμιστεί
Από ψηλά να γκρεμιστεί και χαμηλά να πέσει

Αμάν σαν τον ανθό -ανθό να μαραθεί
Σαν τον ανθό να μαραθεί σαν το κερί να σβήσει.

ΤΗΣ ΕΛΕΝΙΩΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τώρα τον Μάη με δροσιό, π' ανοίγει το λουλούδι
Ακούσατε να σας ειπώ, της Ελενιώσ τραγούδι.

Η Ελενιώ ήταν όμορφη, της Πάτρας το καμάρι
π' αγάπησε το Μπούλ - Πασά, το πρώτο παλικάρι.

Μια Κυριακή 'ταν το πρωί κοντά στο μεσημέρι
εκίνησε ο ξάδερφος να πάει στην Ελένη.

Στις σκάλες που ανέβαινε, τη σκάλα π' ανεβαίνει
Τη δούλα της ερώτησε, δούλα που ν' η Ελένη;

Η Ελένη μόλις τ' άκουσε, στο παραθύρι εβγήκε
Καλώς τότε τον ξάδερφο, καλώς τότε που ήρθε.

Ελένη ψήσε μας καφέ και φέρε μας να πιούμε
Και ύστερα από τον καφέ, να έρθεις να τα πούμε.

Τι λες καημένε ξάδερφε, μην είσαι μεθυσμένος
Που κουβεντιάζεις σαν τρελός και σαν ξεμυαλισμένος;

Μια μπαταρία της έριξε, με δώδεκα κομμάτια
Δεν τα λυπάσαι ρε άπονε, τα δροσερά μου νιάτα;

Κι η μάνα της η πλούσια, δώδεκα χρόνους χήρα
Κείνη την ώρα έλειπε, ήτανε στην σταφίδα.

Πήγανε και της είπανε, σκότωσαν την Ελένη.
Το άλογο καβάλησε, στο σπίτι της πηγαίνει

Γιατροί σα θέτε χρήματα, τις τσέπες σας γεμίστε
Κι εμένα την Ελένη μου, στα πόδια να τη στήστε.

Όλοι οι γιατροί πεθάνανε, τα φαρμακεία κλείσαν
Και της Ελένης το κορμί αγιάτρευτο αφήκαν.

ΤΑ ΜΑΘΑΤΕ ΤΙ ΕΓΙΝΕ

Τα μάθατε τι έγινε
κάτω στη τσακωνίτσα

τρία παλικάρια κρέμασαν, μάνα μου
μες τ' Αναπλιού την πόρτα

το να κρεμάν, μάνα μου
το να κρεμάν για το φιλί

τ' άλλο για μαύρα μάτια
το τρίτο το μικρότερο

δε θε να μαρτυρήσει
μαρτύρα βρε, μαρτύρα βρε κλεφτόπουλο
τι έχεις καμωμένα

χίλια κορίτσια φίλησα
κι εξήντα παντρεμένες

μα 'να κορίτσι ρόδινο
φιλί δε θε να δώσει.

Δως μας βρε κόρη το φιλί, μάνα μου
δως μας τα μαύρα μάτια

μα πώς να δώσω το φιλί
μα πως τα μαύρα μάτια

που μ' έχει η μάνα μου ακριβή
ο πατέρας μου χαδιάρα

θε να με κάνουν παπαδιά
κι άλλον γιο δεν έχουν.

ΜΑΡΑΘΗΚΑΝ ΤΑ ΓΙΑΣΕΜΙΑ

Μαράθηκαν μαράθηκαν τα γιασεμιά
Μαραθήκανε τα χόρτα, μπρος της Ελενιώς την πόρτα

κι η Ελενιώ, κι η Ελενιώ καθότανε
ωχ στην άκρη στο ποτάμι η Ελενιώ δε βαριεστάνει

με το ποτά- με το ποτάμι μάλωνε
ωχ και τον πετροβολούσε η Ελενιώ δε βαριεστούσε
ποτάμι για ποτάμι για λιγότεψε, ποταμάκι κάνε ξέρα
θέλω να περάσω πέρα.

να πάω να βρω, να πάω να βρω το Γιώργο μου
ωχ τον Γιώργο τον δικό μου και τον αγαπητικό μου

τον Γιώργο το, τον Γιώργο τον επιάσανε,
τον Γιώργο τον επιάσανε και τον καταδικάσανε
και στην φυλακή τον πάνε τη Λενιώ δεν την ρωτάνε.

δεν τον δικά- δεν τον δικάζουν ξάμηνο ν' αμάν
δεν το δικάζουν χρόνο Ελενιώ μου για τον φόνο

μον το δικά- μον το δικάζουν επί ζωής,
μον το δικάζουν επί ζωής Ελένη μου τι θα γενείς;

χίλια φλουριά, χίλια φλουριά έχει η τσέπη μου
και τα χίλια θα τα δώσω και το Γιώργο θα γλιτώσω

ωχ πουλώ τον αλατζιά μου για το Γιώργο τον σεφντά μου
και τη βέρα αμανάτι, για του Γιώργου την αγάπη

κι αν δε μου φτα- κι αν δεν μου φτάσουν όλα αυτά
κι αν δεν μου φτάσουν όλα αυτά πουλώ τα έρημα προικιά.

ΚΑΤΟΥ ΣΤΑ ΠΕΡΙΒΟΛΙΑ ΜΑΣ

Κατού στα λειΐ ρε, κατού στα περιβόλια μας
γεια σου αγάπη μου

Κατού στα περιβόλια μας και στις πορτοκαλιές, μας
ν' εκεί καθόμουν λειΐ, ν' εκεί καθόμουν κι έραβα
γεια σου αγάπη μου

Ν' εκεί καθόμουν κι έραβα και κένταγα μαντήλια
ν' εκεί πέρα λειΐ, ν' πέρα εκεί περάσανε τρεις αητοί
γεια σου αγάπη μου

Ν' εκεί περάσανε τρεις αητοί και τρεις καλοί
λεβέντες το να με μη- λειΐ, το να με μήλο με βαρεί
γεια σου αγάπη μου

το να με μήλο με βαρεί, τ' άλλο με πορτοκάλι
κι ο τρίτος ο λειΐ, κι ο τρίτος ο μικρότερος
γεια σου αγάπη μου

κι ο τρίτος ο μικρότερος πετάει την αρραβώνα
εγώ το μη λειΐ, ν' εγώ το μήλο το 'φαγα
γεια σου αγάπη μου

ν' εγώ το μήλο το 'φαγα το πορτοκάλι το 'χω
την αρραβώ λειΐ, την αρραβώνα τη φορά
γεια σου αγάπη μου

την αρραβώνα την φορά, είμαι αρραβωνιασμένη
δε χείρεσαι λειΐ, δε χείρεσαι μανούλα μου
γεια σου αγάπη μου

Δε χείρεσαι μανούλα μου που 'μια αρραβωνιασμένη
σ' ένα κλωνί λειΐ, σ' ένα κλωνί βασιλικό
γεια σου αγάπη μου

Σ' ένα κλωνί βασιλικό είμαι καπαρωμένη.

ΣΤΗ ΡΟΥΜΕΛΗ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΙ

Στη Ρούμελη βρ αμάν ωχ αμάν αμάν
στη Ρούμελη είναι ένα δεντρί
στη Ρούμελη είναι ένα δεντρί, μαυροματούσα και ξανθή

βγάζει στη ρι- βρ αμάν ωχ αμάν αμάν
βγάζει στη ρίζα κρύο νερό
βγάζει στη ρίζα κρύο νερό, και στην κορφή χρυσό σταυρό

παν τα ναυτά- βρ αμάν ωχ αμάν αμάν
παν τα ναυτάκια για νερό
παν τα ναυτάκια για νερό, και κάνουν όρκο στο σταυρό

ποιος έχει δυο βρ αμάν ωχ αμάν αμάν
ποιος έχει δυο αγαπητικές
ποιος έχει δυο αγαπητικές, θα φάει σαράντα μαχαιριές

ποιος έχει τρεις βρ αμάν ωχ αμάν αμάν
ποιος έχει τρεις και τέσσερις
ποιος έχει τρεις και τέσσερις, θα φάει σαραντατέσσερις

ποιος έχει μια βρ αμάν ωχ αμάν αμάν
ποιος έχει μια και καλή
ποιος έχει μία και καλή, να ζήσει να την εχαρεί

κι όποιος δεν ε- βρ αμάν ωχ αμάν αμάν
κι όποιος δεν έχει και καμιά
κι όποιος δεν έχει και καμιά, είναι κοροΐδο στο ντουνιά.

ΤΗΣ ΕΛΕΝΙΩΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙ (2)

Τώρα το βρα- τώρα το βράδυ με δροσιό, μωρέ Λενιώ
τώρα το βράδυ με δροσιό να τραγουδήσω θέλω

να πω τραγού- να πω τραγούδια του σεφντά, μωρέ Λενιώ
να πω τραγούδια του σεφντά και των παλικαριών

να πω και της, να πω και της αγάπης μου, μωρέ Λενιώ
να πω και της αγάπης μου, ποια φορεσιά της μοιάζει

της άσπρης α- , της άσπρης άσπρα μοιάζουνε, μωρέ Λενιώ
της άσπρης άσπρα μοιάζουνε της γαλανής γαλάζια

και της μελά- και της μελαχρινής χρυσά μωρέ Λενιώ
και της μελαχρινής χρυσά που 'χει πολλά τα νάζια

λεβέντη βρε λεβέντη βρε μελαχρινέ, μωρέ Λενιώ λεβέντη
βρε μελαχρινέ με το σακάκι πίσω

και με τα κα- και με τα κατσαρά μαλλιά, μωρέ Λενιώ
και με τα κατσαρά μαλλιά, στάσου να σε ρωτήσω

που τον πουλάν που τον πουλάν τον έρωτα, μωρέ Λενιώ
που τον πουλάν τον έρωτα να πάω να τον ψωνίσω

ν' ο έρωτας ν' ο έρωτας δεν είναι ανθί, μωρέ Λενιώ
ν' ο έρωτας δεν είναι ανθί να μαραθεί να πέσει

παρά και βά- παρά και βάτος και κλαρί, μωρέ Λενιώ
παρά και βάτος και κλαρί κι αλίμονο όποιος μπλέξει.

ΕΝΑ ΠΟΥΛΙ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟ

Ένα πουλί θαλασσινό, μάνα μου
ένα πουλί θαλασσινό κι άλλο πουλί βουνίσιο

κείνα τα δυο, κείνα τα δυο μαλώνανε, μάνα μου
κείνα τα δυο μαλώνανε τα δυο τ' αγαπημένα

το να μαλώ- το να μαλώνει για νερό, μάνα μου
και τ' άλλο για το χιόνι

πεταχτεί το πεταχτεί το θαλασσινό, μάνα μου
πεταχτεί το θαλασσινό και λέει του βουνίσιου

μη με μαλώ, μη με μαλώνεις ρε πουλί, μάνα μου
μη με μαλώνεις ρε πουλί και μη με παραπαίρνεις

τρεις μήνους ει, τρεις μήνους είμ' ακόμα εδώ, μάνα μου
τρεις μήνους είμ' ακόμα εδώ τούτο το καλοκαίρι

τον Μάη και τον Μάη και τον θεριστή, μάνα μου
τον Μάη και τον θεριστή κι όλον τον Αλωνάρη

αν πάρω και, αν πάρω και απ' τον Αύγουστο, μάνα μου
αν πάρω και απ' τον Αύγουστο πέντε-έξι δέκα μέρες

τότε σ' αφή- τότε σ' αφήνω έχε γεια, μάνα μου
τότε σ' αφήνω έχε γεια σ' αφήνω αμανάτι

αφήνω για, αφήνω για τις έμορφες, μάνα μου
αφήνω για τις έμορφες και για τις μαυρομάτες
αφήνω για, αφήνω για τις άσχημες, μάνα μου
αφήνω για τις άσχημες κατάρα να τις κάψει.

ΧΤΕΝΙΣΤΑ ΚΑΤΣΑΡΑ ΜΑΛΛΙΑ ΣΟΥ

Χτένιστα κατσαρά μαλλιά, Μαριώ μου Μαριώ μου
Μαριώ κι αγγελικό μου δως μου τ' αποχτενίδια
για να τα πάω στο χρυσικό, Μαριώ μου Μαριώ μου
Μαριώ κι αγγελικό μου, να φτιάξω δαχτυλίδια

δώς μου μια τρίχα απ' τα μαλλιά, Μαριώ μου Μαριώ μου
Μαριώ κι αγγελικό μου, τα μάτια μου να ράψω
να κάνω όρκο και σταυρό, Μαριώ μου Μαριώ μου
Μαριώ κι αγγελικό μου, κι αλλού να μην κοιτάξω

Στην αραπιά ήθελα να πάω Μαριώ μου Μαριώ μου
Μαριώ κι αγγελικό μου, να πιάσω έναν αράπη
Να κάθομαι να τον ρωτώ, Μαριώ μου Μαριώ μου
Μαριώ κι αγγελικό μου, πως πιάνετε η αγάπη
από τα μάτια πιάνετε Μαριώ μου Μαριώ μου
Μαριώ κι αγγελικό μου, στα χείλη κατεβαίνει
Κι από τα χείλη στη καρδιά, Μαριώ μου Μαριώ μου
Μαριώ κι αγγελικό μου, ριζώνει και δεν βγαίνει.

Πολλοί με κατηγόρησαν, Μαριώ μου Μαριώ μου
Μαριώ κι αγγελικό μου, που 'μαι κοντή σαν μπόι
Κοντός είν' και ο βασιλικός, Μαριώ μου Μαριώ μου
Μαριώ κι αγγελικό μου, μα τον μυρίζουν όλοι.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΧΙΟ

Από τη πό- το μελαχρινό
από τη πόλη και από τη Χιό
από τη πόλη και από τη Χιό ξένε μου τι 'θελες εδώ.

Ήρθαν να δουν το μελαχρινό ήρθαν να δουν τα μάτια μου
ήρθαν να δουν τα μάτια μου πως τα περνάει η αγάπη μου

Μην ήβρε αλλού το μελαχρινό
μην ήβρε αλλού κι αγάπησε και
μένα μ' απαράτησε.

Ποιος το -πε το μελαχρινό ποιος το -πε δεντρουλάκι μου ποιος το
-πε δεντρουλάκι μου δεν σ' αγαπώ πουλά- πουλάκι μου,

Κι αν το πε ο το μελαχρινό,
κι αν το -πε ο ήλιος να μη βγει
κι αν το -πε ο ήλιος να μη βγει τ' αστρί να μην ξημερωθεί.

Κι αν το -πάνε το μελαχρινό κι αν το -πάνε στην
εκκλησιά κι αν το πάνε στην εκκλησιά κερί να μην
ανάψω πια.

Κι αν το -πάνε το μελαχρινό κι αν το -πάνε στα
μαγαζιά κι αν το πάνε στα μαγαζιά ξύδι να γίνουν τα
κρασιά.

Κι αν το -πε το, το μελαχρινό κι αν το -πε το Ρηγόπουλο
κι αν το -πε το Ρηγόπουλο της Πάτρας τ' αρχοντόπουλο.

ΣΑΒΒΑΤΟ ΗΜΕΡΑ ΚΙΝΗΣΑ

Σαββάτο ημέρα κίνησα, κόρη κοντούλα
μαύρα- μαύρα γλαρά μου μάτια

βγήκα - βγήκα να σεργιανίσω
παπαδοπούλα απάντησα, κόρη κοντούλα
μαύρα - μαύρα γλαρά μου μάτια

μ' ένα - με ένα καλάθι μήλα
δεν θέλω εγώ τα μήλα σου, κόρη κοντούλα
μαύρα- μαύρα γλαρά μου μάτια
τα τσαλαπατημένα.

Μον θέλω το κορμάκι σου, κόρη κοντούλα ,
Μαύρα-μαυρά γλαρά μου μάτια
Να το, να το χαρούμε αντάμα.

ΒΑΓΓΕΛΙΤΣΑ

Λίτσε μορε Λίτσε
μορ βάιζ κουρ ου-ρίτ-σε

μ' ταγκίσει μ' μα ντρα
μπ ρα σις τα' μπ-δα

μ' ταγκίσει μ' μα βε
μπ ρα σίς στρογγυλέ

Λίτσε μορε Λίτσε
μορ βάιζ κουρ ου-ρίτ-σε;

σ-νιόχα κουρ τς τα' επάς
τ ς-λια ίστ ιθάς

μ' ταγκίσι μ' μα φικ
εδε ου-ρίτ-σα μονοβίτ

μ' ταγκίσι μ'μα μιδαλέ
μπ' ρα φάκιετ διπλέ

μ'δα εδέ νι τσίκ βέρ
μπ ρα σίς τ' σι σεγκ

μ' ταγκίσι εδέ κρίπ μος
κιάσου πο χικ

ΌΡΚΟ ΕΙΧΑ ΚΑΜΩΜΕΝΑ

Όρκο ει- μαύρα μου όρκο είχα καμωμένα όρκο
είχα καμωμένα, στο χορό μη μπω μ' εσένα

Και τον ό- μαύρα μου μάτια και τον όρκο θα πατήσω
και τον όρκο θα πατήσω, και θα ρθώ να τραγουδήσω

Και θα πω μαύρα μου μάτια και θα πω ένα τραγουδάκι
και θα πω ένα τραγουδάκι, που 'μαθα στο καλαμάκι

Μπροστινή μαύρα μου μάτια μπροστινή μου που
χορεύεις μπροστινή μου που χορεύεις, να σε δο να
βασιλεύεις

Κι άλλος νιος μαύρα μου μάτια κι άλλος νιος που 'ναι πιο
πίσω κι άλλος νιος που 'ναι πιο πίσω, να σταθεί να τον
ρωτήσω

Από τη μαύρα μου μάτια από
τη συριά κρατιέται που όλο
σειέται και λυγιέται

Του σειστή μαύρα μου μάτια
του σειστή του λυγιστή 'μαι
του σειστή του λυγιστή 'μια, και του γλυκοκεραστή 'μαι

Που γυρί- μαύρα μου ματιά
που γυρίζει στα σοκκάκια
που γυρίζει στα σοκκάκια, και φιλεί τα κοριτσάκια

Που γυρί- μαύρα μου μάτια
που γυρίζει στις ταβέρνες και
φιλεί τις παντρεμένες.

Σύρε το χορό με νάζι είσαι
νέος και σου μοιάζει.

Σύρε το παναθεμά σε τα
παπούτσια μη λυπάσαι.

ΣΥΡ' ΤΟ ΛΕΒΕΝΤΗ ΤΟ ΧΟΡΟ

Σύρ' το λεβέντη το χορό
Σύρ' το - συρτό, γιατί σου μοιάζει

Να σε χαρεί, να σε χαρεί
Μανούλα που σε λαχταρεί

Σύρ' το λεβέντη το χορό
Κι εγώ, κι εγώ θα σου χαρίσω

Την πόλη και την πόλη και
Την Βενετία λεβέντη μου

Την πόλη και την Βενετία
Την Χιό, την Χιό με τα καράβια

Και την Κώνστα- να σε χαρεί
Μανούλα που σε λαχταρεί

Και την Κωνσταντινούπολη
Μ' όλα μ' όλα τα παλικάρια

Σύρε το χορό με νάζι
Είσαι νέος και σου μοιάζει

Σύρε το παναθεμά σε
Τα παπούτσια μη λυπάσαι.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ

P-κρκ μοϊ κατεριν ρ-κρκ αργαλείν
P-κρκ αργαλείν μαρ σόβε γειτονίν

T' μπ νες μοϊ κατερίν, τ' μπ νες ν' ζόγκ ιμπάρδ
Τα' μπ νες ν' ζόγκ ιμπάρδ τ τ ρίγ ν' μιτάρ

T' μπνες μοϊ κατερίν τ' μπ νες ν' ζόγκ ιζί
Τα' μπ νες ν' ζόγκ ιζί τ τ ρίγ ν' αργαλί

T' μπνες μοϊ κατερίν τ' μπνες ν' ζόγκ ικούκ
T' μπ νες ν' ζόγκ ικούκ ττ ρίγ νε σεντούκ

T' μπ νες μοϊ κατερίν τ' μπ νες ν' ζόγκ ιρίμτ
T' μπ νες ν' ζόγκ ιρίμτ τ τ ρίγ ν' σαίτ

Τρε μασούρ μοϊ κατερίν τρε μασούρε στίβα σόντε
Τρε μασούρε στίβα σόντε εδέ τ τρε μ' λίδε κόμπε

T' τα ντιεγκ μοϊ κατερίν τ τα ντιεγκ ποδαρικέτ
T' τα ντιεγκ ποδαρικέτ αργαλίν ντίγκε βέτ

T' τα ντιεγκ μοϊ κατερίν τ' τα ντιεγκ σαιτν
T' τα ντιεγκ σαιτν πρ τ' κλιας τ ρ ντίτν

T' τα ντιεγκ μοϊ κατεριν τα τα ντιεγκ μιτάρτ
T' τα ντιέγκ μιτάρετ τ' μπιτες γκα τ' κλιάρτ

ΣΤΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ ΤΟ ΚΑΙΡΟ (Απόκριες)

Στις ακρί- μοϊ ρούσα μου στις ακρίβειας τον
καιρό στις ακρίβειας τον καιρό, επαντρεύτηκα
κι εγώ

Και μου δω- μοϊ ρούσα μου και μου δώσαν μια γυναίκα
και μου δώσαν μια γυναίκα, που τρώγε - έπινε για δέκα

Πρώτο βρά- μοϊ ρούσα μου πρώτο βράδυ που την
πήρα πρώτο βράδυ που την πήρα, μου 'φαγε μια
προβατίνα

Και τη δε- μοϊ ρούσα μου
και την δεύτερη βραδιά
και την δεύτερη βραδιά, προβατίνα με δυο αρνιά

Και το τέ- μοϊ ρούσα μου
και το τέταρτο το βράδυ
και το τέταρτο το βράδυ, το καλύτερο κριάρι

Και την πέ- μοϊ ρούσα μου και την πέμπτη εβδομάδα
και την πέμπτη εβδομάδα, πέντε φούρνους παξιμάδια

Άντρα μου μοϊ ρούσα μου
άντρα μου θέλω καπέλο
άντρα μου θέλω καπέλο, γύρω - γύρω με το βέλο

Άντρα μου μοϊ ρούσα μου
άντρα μου θέλω παπούτσια
άντρα μου θέλω παπούτσια, γύρω - γύρω με φουντούκια

Άντρα μου μοϊ ρούσα μου
άντρα μου θέλω φουστάνι
άντρα μου θέλω φουστάνι, γύρω - γύρω με γαιϊτάνι

Και την πια μοϊ ρούσα μου
και την πάνω μ' ένα ξύλο
και την πιάνω μ' ένα ξύλο, και την φέρνω γύρω — γύρω

Να γυναί- μοϊ ρούσα μου
να γυναίκα μου καπέλο
να γυναίκα μου καπέλο, γύρω - γύρω με το βέλο

Να γυναί- μοϊ ρούσα μου
να γυναίκα μου παπούτσια
να γυναίκα μου παπούτσια, γύρω — γύρω με φουντούκια

Να γυναί- μοϊ ρούσα μου
να γυναίκα μου φουστάνι
να γυναίκα μου φουστάνι, γύρω — γύρω με γαιϊτάνι.

ΒΛΑΧΑ (Απόκριες)

Στη κεντημένη σου ποδιά μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, η πράσινη σου η πόλκα

Με λεν τρελλή με λεν ζουρλή μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, μου λεν πως τρώω το αφιόνι

Εγώ το αφιόνι δεν το τρώω μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, παρά σεβντάς με λειώνει

Λεβέντη βρε μελαχρινέ μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, με το σακάκι πίσω

Και με τα κατσαρά μαλλιά μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, κάτσε να σε ρωτήσω

Που το πουλάν τον έρωτα μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, να πάω να το ψωνίσω

Στην αραπιά θέλω να πάω μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, να πιάσω έναν αράπη

Να κάθομαι να τον ρωτώ μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, πώς πιάνετε η αγάπη

Από τα μάτια πιάνετε μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, στα χείλη κατεβαίνει

Και από τα χείλη στη καρδιά μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, ριζώνει και δεν βγαίνει

Στον Ιορδάνη ποταμό μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, εκεί θα πάω να πέσω

Σ' όλον τον κόσμο άρεσα μοϊ βλάχα
Μοϊ βλάχα η βλαχοπούλα μου, σ' εσένα δεν αρέσω.

ΘΕΩΝΗ (Απόκριες)

Θεώνη τι θελες αμάν, θεώνη τι θελες εδώ
θεώνη τι θελες εδώ τώρα το βράδυ- βράδυ

Ηρθα να πω κυρ- δήμαρχε αμάν ήρθα να πω παράπονα
Ηρθα να πω παράπονα και αναφορά να κάνω

Απόψε τα κυρ-δήμαρχε αμάν απόψε τα μεσάνυχτα
Απόψε τα μεσάνυχτα δώδεκα ήταν η ώρα

Μου σπάσανε κυρ-δήμαρχε αμάν μου σπάσανε την κλειδωνιά
Μου σπάσανε την κλειδωνιά μ' ανοίξανε την πόρτα

Μου πήραν το κυρ-δήμαρχε αμάν μου πήραν το μπαούλο μου
Μου πήραν το μπαούλο μου με τα φορέματα μου

Με τι να πάω κυρ-δήμαρχε αμάν με τι να πάω στην εκκλησιά
Με τι να πάω στην εκκλησιά με τι στα πανηγύρια

Μου πήραν το κυρ-δήμαρχε αμάν μου πήραν το βασιλικό
Μου πήραν το βασιλικό με τι γυαλένια γλάστρα

Σώπασε κόρη μου αμάν -αμάν σώπασε κόρη και μη κλαις
Σώπασε κόρη και μη κλαις για το βασιλικό σου

Και εκείνος που το έκλεψε αμάν και εκείνος που το ' έκλεψε
Και εκείνος που το έκλεψε είναι άνθρωπος δικός σου

ΖΟΥΝΑΡΙ

Σαββάτο ημέ- σήμερα
Σαββάτο ημέρα πίναμε, ζουνάρι με ζουνάρι
την Κυριακή όλη μέρα
Και την Δεύτε- σήμερα
Και την Δευτέρα το πρωί, ζουνάρι με ζουνάρι
εσώθη το κρασί μας
Κι ο καπετά- σήμερα
Κι ο καπετάνιος μ' έστειλε, ζουνάρι με ζουνάρι
κρασί να πάω να φέρω
Μα εγώ είμαι ζέ- σήμερα
μα εγώ είμαι ξένος κι ορφανός, ζουνάρι με ζουνάρι
το δρόμο δεν το ξέρω
και πιάνω ένα σήμερα
και πιάνω ένα στρατί-στρατί, ζουνάρι με ζουνάρι
στρατί το μονοπάτι
Το μονοπά- σήμερα
το μονοπάτι μ' έβγαλε, ζουνάρι με ζουνάρι
σ' ένα ερημοκκλησάκι.
Όπου ειν' τα μνή- σήμερα
όπου είναι τα μνήματα πολλά, ζουνάρι με ζουνάρι
τα αδέρφια τα ξαδέρφια.
Βλέπω ένα μνή σήμερα
βλέπω ένα μνήμα και βογκά, ζουνάρι με ζουνάρι
και βαριαναστενάζει.
Τι έχεις μνή- σήμερα
τι έχεις μνήμα και βογκάς, ζουνάρι με ζουνάρι και
βαριαναστενάζεις.
Μην είν' το χω- σήμερα
Μην είν' το χώμα σου βαρύ, ζουνάρι με ζουνάρι
κι η πλάκα σου μεγάλη.
Δεν ειν' το χω- σήμερα
δεν είν' το χώμα μου βαρύ, ζουνάρι με ζουνάρι κι
η πλάκα μου μεγάλη
παρά είναι που σήμερα
παρά είναι όπου με πάτησες, ζουνάρι με ζουνάρι
απάνω στο κεφάλι.